

P O L S K A A K A D E M I A N A U K
I N S T Y T U T G E O G R A F I I
I P R Z E S T R Z E N N E G O Z A G O S P O D A R O W A N I A

ZESPÓŁ KOORDYNACYJNY PROBLEMU MIĘDZYRESORTOWEGO
„PODSTAWY PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU“

Do użytku służbowego

BIULETYN INFORMACYJNY

ZESZYT 27

STANISŁAW MISZTAŁ, WOJCIECH KACZOROWSKI

**ZMIANY W UPRZEMYSŁOWIENIU POLSKI
W UKŁADZIE NOWYCH WOJEWÓDZTW
W LATACH 1939—1975**

WARSZAWA 1979

str.	wiersz	jest	powinno być
8	7 od góry	porównawcze	porównywalne
10	wzór na współczynnik lokalizacji	$w_{lok} = \frac{\sum a-b }{100}$	$w_{lok} = \frac{2 \sum a-b }{100}$
15	8 od dołu	na mapach 1, 9 i 17	na mapach 3, 13 i 21
17	8 od dołu	w tabelach 12-13	w tabelach 11-12
17	6 od dołu	w tabelach 17 i 18	w tabelach 13 i 14
17	4 od dołu	mapy 2, 10 i 13	mapy 4, 14 i 22
19	16 od góry	na mapach 17-24	na mapach 21-28
19	3 od dołu	/mapa 20/	/mapa 22/
21	18 i 19 od góry	/z wyjątkiem Łodzi/	/z wyjątkiem łódzkiego/
30	7 od dołu	o 1 468 tys.	o 1 486 tys.
31	10 od dołu	całego zatrudnienia	całego przyrostu zatrudnienia
44	2 od dołu	z 40% w 1946 r.	z 4,0% w 1946 r.
50	12 od dołu	z tabeli 5	z tabeli 6
60	12 od góry	/tabela 19/	/tabela 18/
61	15 od góry	tabeli 5	tabeli 3

Fonadto:

na ryc. 1 przy przedostatniej krzywej należy dodać: 1970

przy ostatniej krzywej należy dodać: 1975

na rycinach /mapach/ 13-23 pod legendą należy dodać: Zatrudnienie w przemyśle i rzemiośle przemysłowym.

P O L S K A A K A D E M I A N A U K
I N S T Y T U T G E O G R A F I I
I P R Z E S T R Z E N N E G O Z A G O S P O D A R O W A N I A

ZESPÓŁ KOORDYNACYJNY PROBLEMU MIĘDZYRESORTOWEGO
„PODSTAWY PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU“

Do użytku służbowego

BIULETYN INFORMACYJNY

ZESZYT 27

STANISŁAW MISZTAŁ, WOJCIECH KACZOROWSKI

ZMIANY W UPRZEMYSŁOWIENIU POLSKI
W UKŁADZIE NOWYCH WOJEWÓDZTW
W LATACH 1939—1975

WARSZAWA 1979.

<http://rcin.org.pl>

Opracowanie redakcyjne: Irena Stańczak

W.D.N. Zam. 527/79. N. 200+23.

<http://rcin.org.pl>

SPIS TREŚCI

Uwagi wstępne	5
Metoda pracy i materiały źródłowe	7
Stan uprzemysłowienia dzisiejszego terytorium Polski w 1939 r. i skutki II wojny światowej	13
Zmiany w uprzemysłowieniu województw w okresie odbu- dowy kraju ze zniszczeń wojennych 1945-1949	16
Zmiany w uprzemysłowieniu województw w latach 1950-1960	23
Zmiany w uprzemysłowieniu województw w latach 1961-1970	30
Zmiany w uprzemysłowieniu województw w latach 1971-1975	36
Zmiany w uprzemysłowieniu województw w całym badanym okresie /1939-1975/	42
Proces industrializacji a proces urbanizacji nowych województw w latach 1945- 1975	57
Perspektywy zmian w uprzemysłowieniu województw w przyszłości	63
Źródła statystyczne	69
Literatura	70
Spis tabel	
Spis rycin	

UWAGI WSTĘPNE

Opracowanie niniejsze wykonane zostało w Pracowni Geografii Przemysłu Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN w ramach problemu międzyresortowego I/28 "Podstawy przestrzennego zagospodarowania kraju", grupa tematyczna O4. System gospodarki przestrzennej, temat 5. Organizacja przestrzenna produkcji i infrastruktury technicznej, zadanie badawcze 1. Główne problemy gospodarki przestrzennej w przemyśle na obszarze Polski w latach 1900-2000. Zawiera ono wstępną i z konieczności niepełną próbę analizy zmian w uprzemysłowieniu Polski po II wojnie światowej w przekroju terytorialnym dzisiejszych województw. Jej celem jest ogólna ocena zmian jakie zaszły w tym zakresie w okresie Polski Ludowej.

Pod pojęciem uprzemysłowienia czyli industrializacji rozumiemy proces rozwoju przemysłu połączony ze wzrostem jego udziału w strukturze zawodowej ludności i w wytwarzanym dochodzie narodowym. Proces ten rozpoczął się na dzisiejszym terytorium Polski przed z górą 200 laty, lecz na szeroką skalę rozwinął się dopiero po II wojnie światowej.

Badaniami zmian w uprzemysłowieniu Polski w okresie powojennym zajmowało się wielu autorów, reprezentujących różne dyscypliny naukowe: ekonomistów, geografów, statystyków, urbanistów, socjologów i historyków. Ważniejsze publikacje z tego zakresu zamieszczono w zestawionym na końcu opracowania wykazie literatury.

Prace te wykorzystywane były m.in. w toku przygotowywania planów społeczno-gospodarczych i przestrzennych całego kraju i poszczególnych regionów. Wszystkie te prace rozpatrywały zmiany w uprzemysłowieniu Polski w przekroju terytorialnym dawnych województw lub nieistniejących już od czerwca 1975 r. powiatów. Na skutek przeprowadzonej w połowie 1975 r. reformy podziału administracyjnego kraju zawarte w nich wyniki badań straciły w większym lub mniejszym stopniu na aktualności.

Od czasu wspomnianej reformy podziału administracyjnego kraju powstało zapotrzebowanie społeczne na badania, które dałyby pogląd na zróżnicowanie regionalne procesu uprzemysłowienia Polski w układzie terytorialnym nowych województw. Toteż zadaniem niniejszego wstępnego opracowania jest przynajmniej częściowe zaspokojenie tego zapotrzebowania.

Opracowanie składa się z trzech części: statystycznej, kartograficznej i tekstowej, stanowiących integralną całość. W częściach statystycznej i kartograficznej przedstawiono za pomocą szeregu wskaźników, map i wykresów stan uprzemysłowienia obszarów dzisiejszych województw w 8 przekrojach czasowych oraz zmiany jakie zaszły w tym zakresie. Analizę tekstową przeprowadzono z uwzględnieniem czterech etapów socjalistycznej industrializacji kraju, obejmujących lata: 1944-1949, 1950-1960, 1961-1970 i po 1970 r. /1971-1978/. Periodyzacja ta ma wprawdzie dyskusyjny charakter, nie mniej wydaje się, że odpowiada ona w przybliżeniu zarysowującemu się cykлом inwestycyjnym w przemyśle Polski Ludowej i zmieniającym się zasadom polityki regionalnej państwa w odniesieniu do rozmieszczenia przemysłu.

Jakkolwiek opracowanie dotyczy już przebitego z górą 30-letniego okresu industrializacji socjalistycznej w Polsce, podjęto w nim również próbę zarysowania na podstawie dotychczasowych tendencji rozwoju, prognozy rozmieszczenia przemysłu w roku 2000 w układzie nowych województw. Należy podkreślić, że jest to prognoza typu ostrzegawczego, która informuje wyłącznie jak wyglądałoby rozmieszczenie zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle w 2000 roku, gdyby trendy ewolucji przestrzennej przemysłu w ostatnim 25-leciu XX wieku /1975-2000/ były podobne do trendów występujących w minionym 30-leciu /1945-1975/.

Chodzi o to aby pracownicy komórek planistycznych odpowiedzialnych za przygotowanie planów zagospodarowania przestrzennego kraju i regionów zdali sobie sprawę z ewentualnych skutków zachowania dotychczasowych kierunków ewolucji przestrzennej przemysłu.

METODA PRACY I MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE

Z powodu niedostępności podstawowych danych o przemyśle na obszarze nowych województw w poszczególnych latach powojennego 30-lecia, w opracowaniu niniejszym zastosowano metodę analizy porównawczej stanu uprzemysłowienia tych jednostek w kilku przekrojach czasowych, dla których możliwe było ustalenie niektórych parametrów uprzemysłowienia. W świetle podanej wyżej definicji industrializacji najlepszymi jej miernikami są: procentowy udział pracowników przemysłowych w ogólnej liczbie zatrudnionych w działalności społeczno-gospodarczej określonego obszaru oraz procentowy udział przemysłu w wytworzonym dochodzie narodowym.

Ze względu na niedostępność tego rodzaju danych dla nowych województw i braku możliwości ich odtworzenia dla badanego okresu w niniejszym opracowaniu za główny miernik uprzemysłowienia przyjęto liczbę zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle przemysłowym przypadającą na 1 tys. mieszkańców. Ustalenie tego typu retrospektywnych danych okazało się możliwe dzięki kartotekom zakładów /miejscowości/ przemysłowych opracowanym wcześniej przez GUS na zlecenie Instytutu Geografii i PZ PAN oraz Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN z reguły dla końcowych lat poszczególnych planów wieloletnich. Należy zaznaczyć, że wskaźnik liczby zatrudnionych w przemyśle na 1 tys. mieszkańców jest sui generis substytutem niedostępnego wskaźnika procentowego udziału przemysłu w strukturze zawodowej ludności.

Ponadto w opracowaniu posługiwano się pomocniczo miernikiem liczby zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle, przypadającej na jednostkę powierzchni /na 10 km²/. Wskaźnik ten informuje o stopniu koncentracji przestrzennej przemysłu, a ściślej o nasyceniu przemysłem konkretnego obszaru.

Ze względu na to, że według uzyskanych informacji, GUS nie przewiduje zestawienia retrospektywnych danych o przemyśle nowych województw dla całego badanego okresu z powodu zdekompletowania materiałów wyjściowych, zespół Pracowni Geografii Przemysłu IGiPZ PAN był zmuszony ustalić globalne dane o zatrudnieniu w przemyśle i rzemiośle na obszarze tych jednostek terytorialnych w kilku przekrojach czasowych własnymi, skromnymi siłami. Wymagało

to żmudnych i czasochłonnych prac, które trwały dłużej niż planowano z powodu nie przyznania Pracowni dodatkowych środków finansowych. Z tego samego powodu nie można było ustalić retrospektywnych danych o strukturze gałęziowej przemysłu nowych województw, co nie pozwala jeszcze na zbadanie kierunków gałęziowych uprzemysłowienia województw.

Ostatecznie udało się ustalić porównawcze dane o zatrudnieniu w przemyśle i rzemiośle przemysłowym /łącznie z uczniami/ oraz w przemyśle bez rzemiosła dla ośmiu przekrojów czasowych: na początek 1939 r. oraz na koniec lat - 1946, 1949, 1956, 1960, 1965, 1970 i 1975, na podstawie różnych źródeł [2, 4, 5, 6, 9, 11, 12, 14, 17, 19, 22].

Cztery źródła [2, 4, 9, 22] posłużyły do ustalenia zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle na obszarach dzisiejszych województw w 1939 r. Zadanie to okazało się wyjątkowo czasochłonne. Zatrudnienie w województwach na ziemiach zachodnich określono na podstawie danych spisów przemysłowych M. Gdańska i Niemiec, przy czym w tym ostatnim spisie były one zagregowane dla powiatów. W związku z tym w przypadkach powiatów, których obszary nie weszły w całości w skład nowych województw trzeba było posługiwać się szacunkiem. Za podstawę szacunku przyjęto powierzchnię części podzielonego powiatu.

Dane dla ziem dawnych w zakresie przemysłu bez rzemiosła ustalono głównie na podstawie jednostkowych danych Archiwum GUS, a w zakresie rzemiosła przemysłowego na podstawie spisu ludności z 1931 r. Również te ostatnie dane dotyczące rzemiosła, ustalono posługując się szacunkiem w przypadkach tych powiatów, których tereny weszły w skład dwu lub więcej nowych województw.

Źródła [11, 14, 17, 19] wykorzystano do ustalenia danych o zatrudnieniu w przemyśle i rzemiośle województw dla lat: 1946, 1949, 1956, 1960, 1965 i 1970 poprzez dodawanie danych powiatowych z tym, że zatrudnienie w przemyśle dla części powiatów, które weszły w skład różnych województw ustalono na podstawie źródeł [5, 6] tj. kartotek zakładów lub miejscowości przemysłowych.

Dane o liczbie zatrudnionych w przemyśle w 1975 r. zaczerpnięto w zasadzie z Rocznika Statystycznego Przemysłu GUS z 1976 r. [22]. Tylko liczbę uczniów zatrudnionych w 1975 r. w rzemiośle wzięto

z niepublikowanych materiałów Departamentu Statystyki Pracy i Płac, a liczbę uczniów zatrudnionych w tym roku w przemyśle zestawiono na podstawie kartoteki zakładów przemysłowych GUS z 1975 r. [5].

Ustalone w podany wyżej sposób dane wojewódzkie o liczbie zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle /łącznie z uczniami/ oraz w przemyśle bez rzemiosła w ośmiu przekrojach czasowych poddano szczegółowej weryfikacji. Następnie wyniki ostateczne zaokrąglono do tysięcy. Wydaje się, że dane dla okresu Polski Ludowej są bliskie rzeczywistości, ponieważ ustalone zostały na podstawie szczegółowych materiałów GUS. Ewentualne odchylenia nie powinny przekraczać kilkuset zatrudnionych w przemyśle. Nieco większe odchylenia od stanu faktycznego mogą zachodzić w danych sprzed II wojny światowej, zwłaszcza jeśli chodzi o zatrudnienie w rzemiośle przemysłowym ziem dawnych, które ustalono z braku późniejszych źródeł na podstawie powszechnego spisu ludności z 1931 r. [2].

Celem obliczenia wskaźników uprzemysłowienia oraz zbadania związku procesu industrializacji z procesem urbanizacji zaszła konieczność ustalenia również ogólnej liczby ludności oraz ludności miejskiej na obszarach dzisiejszych województw w 1939 r. Dane o ogólnej liczbie ludności w 1939 r. ustalono na podstawie źródeł: [2, 3, 20, 22]. Natomiast dane o liczbie ludności miejskiej w 1939 r. zestawiono na podstawie pracy A. Jelonka [7], zaś dane o liczbie ogólnej ludności i ludności miast w okresie powojennym zaczerpnięto z publikacji GUS [8].

Na podstawie ustalonych danych obliczono przyrosty zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle przemysłowym oraz w przemyśle bez rzemiosła na obszarze poszczególnych województw w okresach kolejnych planów wieloletnich i w całym powojennym 30-leciu. Równocześnie dla potrzeb analizy obliczono, uwzględniając wspomniane przekroje czasowe, następujące wskaźniki:

- 1/ dynamikę wzrostu zatrudnienia w przemyśle w szerszym i węższym znaczeniu;
- 2/ strukturę przestrzenną przemysłu wg nowych województw;
- 3/ wskaźniki uprzemysłowienia województw /zatrudnienie w przemyśle i rzemiośle na 1 tysiąc mieszkańców/;
- 4/ wskaźniki nasycenia przemysłem obszarów województw czyli koncentracji przestrzennej przemysłu /zatrudnienie w przemyśle i rzemiośle na 10 km²/;

- 5/ ilorazy lokalizacji przemysłu w odniesieniu do ludności i do powierzchni województw ¹
- 6/ współczynniki lokalizacji przemysłu wg województw w odniesieniu do ludności i do powierzchni ²
- 7/ wielkość międzywojewódzkich przemieszczeń marginalnych zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle w okresie 1946-1975 i w poszczególnych okresach planów wieloletnich ³

¹ Iloraz lokalizacji służy do oceny stopnia proporcjonalności rozmieszczenia przemysłu i rzemiosła względem jakiegoś elementu, przyjętego za podstawę odniesienia, np. ludności lub powierzchni. Oblicza się go według wzoru:

$$I_{lok} = \frac{a}{b}, \text{ gdzie}$$

- a - procentowy udział województw w zatrudnieniu w przemyśle kraju
b - procentowy udział województwa w ludności /lub powierzchni kraju/

² Współczynnik lokalizacji, nazywany też wskaźnikiem koncentracji przestrzennej Florence'a, stanowi syntetyczną miarę rozmieszczenia przemysłu względem jakiegoś elementu przyjętego za podstawę odniesienia np. ludności lub powierzchni. Oblicza się go według wzoru:

$$W_{lok} = \frac{\sum |a-b|}{100}, \text{ gdzie}$$

- a - procentowy udział województwa w zatrudnieniu w przemyśle kraju
b - procentowy udział województwa w ludności lub powierzchni kraju.

Wartości współczynnika lokalizacji mieszczą się w granicach 0 - 1. Im bliżej 1 tym większe dysproporcje występują w uprzemysłowieniu województw /w rozmieszczeniu przemysłu według województw/ i odwrotnie im bliżej 0 tym dysproporcje są mniejsze.

³ Wielkość międzywojewódzkich przemieszczeń marginalnych obliczono według formuły:

$$P = Z_{rto} \frac{\sum Z_{rt1}}{\sum Z_{rto}} - Z_{rt1}, \text{ gdzie}$$

P - wielkość przesunięcia

Z_{rto} - zatrudnienie w przemyśle i rzemiośle w województwie w początkowym przekroju czasowym

Z_{rt1} - zatrudnienie w przemyśle w województwie w końcowym przekroju czasowym.

Wielkość przemieszczenia jest różnicą pomiędzy hipotetycznym przyrostem obliczonym na podstawie ogólnokrajowego wzrostu zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle przemysłowym a przyrostem rzeczywistym. Wielkości dla województw, w których zatrudnienie rosło szybciej niż średnio w kraju są dodatnie, a dla województw, w których rosło ono wolniej - ujemne.

- 8/ udział procentowy województw w ogólnym przemieszczeniu marginalnym zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle przemysłowym w okresie 30-letnim i w podokresach;
- 9/ odsetki ludności miejskiej wg województw;
- 10/ relacje pomiędzy stopniem industrializacji i urbanizacji województw w poszczególnych przekrojach czasowych.

Ponadto opracowano i wykreślono:

- 1/ krzywe lokalizacji zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle /krzywe koncentracji Lorenza/ w odniesieniu do ludności i do powierzchni województw;
- 2/ osiem map w skali 1:3 mln, ilustrujących rozmieszczenie zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle wg województw;
- 3/ osiem map w skali 1:3 mln, przedstawiających uprzemysłowienie województw;
- 4/ osiem map w skali 1:3 mln, przedstawiających nasycenie województw przemysłem i rzemiosłem;
- 5/ trzy mapy w skali 1:4 mln, ilustrujące potencjał przemysłowy Polski w latach 1946-1975 oraz zmiany jakie zaszły w tym okresie;
- 6/ cztery mapy w skali 1:8 mln, ilustrujące nasilenie industrializacji i urbanizacji województw w latach 1939, 1946, 1960 i 1975.

Należy podkreślić, że w przygotowaniu części statystycznej i kartograficznej opracowania uczestniczył cały zespół Pracowni Geografii Przemysłu IGiPZ PAN. Dane wojewódzkie o liczbie zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle oraz w przemyśle bez rzemiosła w 1939 r. a także ogólną liczbę ludności w tym roku oszacował Stanisław Misztal. Dane o zatrudnieniu w tym dziale gospodarki województw dla lat 1946, 1949, 1956, 1960, 1965 i 1970 ustalili Wojciech Kaczorowski i Tadeusz Kosowski pod kierunkiem Stanisława Misztala. W opracowaniu wskaźników, obok wyżej wymienionych, uczestniczyły Wanda Bąk i Henryka Piotrowska, które zestawily również liczbę zatrudnionych w przemyśle uczniów w 1975 r. Ponadto Henryka Piotrowska ustaliła liczbę ludności miejskiej województw w 1939 r. a Wanda Bąk wykonała w czystorysie wszystkie mapy i wykresy.

STAN UPZEMYSŁOWIENIA DZISIEJSZEGO TERYTORIUM POLSKI
W 1939 R. I SKUTKI II WOJNY ŚWIATOWEJ

Dzisiejsze terytorium Polski rozpatrywane jako całość należało przed II wojną światową, tzn. pod koniec industrializacji kapitalistycznej ziem polskich, do najsłabiej uprzemysłowionych obszarów w Europie. W początkach 1939 r. łączne zatrudnienie w przemyśle i rzemiośle na tym terytorium wynosiło 2727,0 tys. osób, przy ludności liczącej około 32,1 mln mieszkańców. Liczba zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle na 1 tys. mieszkańców kształtowała się na poziomie 85 osób /na 10 km² - 87 osób/. W tym samym czasie analogiczne wskaźniki dla wysoko rozwiniętych krajów europejskich: Belgii, Czechosłowacji, Francji, Holandii, W. Brytanii, Niemiec, Szwajcarii były 2-3 krotnie wyższe.

Jeszcze bardziej niekorzystnie wypada porównanie z wymienionymi krajami uprzemysłowienia Polski w granicach przedwojennych. Na początku 1939 r. zatrudnienie w przemyśle i rzemiośle Polski międzywojennej /bez Śląska Zaolziańskiego/ wynosiło ok. 2 150 tys. osób, przy ludności liczącej około 35 mln mieszkańców. Wskaźnik zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle na 1 tys. mieszkańców wynosił tylko 60 osób /na 10 km² - 55 osób/ i był 3-4-krotnie niższy od wskaźnika wymienionych rozwiniętych krajów zachodnioeuropejskich. Niższe lub zbliżone wskaźniki uprzemysłowienia wykazywały tylko kraje bałkańskie: Albania, Bułgaria, Grecja, Jugosławia i Rumunia oraz Litwa i Portugalia.

Należy zaznaczyć, że na dzisiejszym terytorium Polski występowały znaczne różnice w uprzemysłowieniu ziem tzw. dawnych oraz ziem zachodnich i północnych. Te ostatnie rozpatrywane jako całość były wyżej uprzemysłowione /90 osób zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle przemysłowym na 1 tys. mieszkańców/ od ziem dawnych /76 osób na 1 tys. mieszkańców/.

Dużo większe dysproporcje występowały w poziomie uprzemysłowienia obszarów dzisiejszych województw. Analiza danych z 1939 r.

zamieszczonych w tabelach wykazuje, że najwięcej zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle /w liczbach bezwzględnych/ skupiało się pod koniec industrializacji kapitalistycznej na obszarze woj. katowickiego - 384 tys. /tj. 14,1% zatrudnienia na całym obecnym terytorium Polski/, warszawskiego - 268 tys. /tj. 9,8%/ i łódzkiego - 207,6 tys. /tj. 7,6%/. Terytoria tych trzech województw koncentrowały prawie 1/3 wszystkich zatrudnionych w 1939 r. w przemyśle i rzemiośle na dzisiejszym terytorium Polski. Jednakże pod względem stopnia uprzemysłowienia /zatrudnienie w przemyśle i rzemiośle na 1 tys. mieszkańców/ kolejność była inna. Najwyżej uprzemysłowionym był obszar woj. łódzkiego /216 zatrudnionych na 1 tys. mieszkańców/, a w dalszej kolejności szły obszary województw: jeleniogórskiego /190/, wałbrzyskiego /171/, zielonogórskiego /154/, katowickiego /153/, warszawskiego /141/. Tylko obszary tych 7 województw południowo-zachodnich i centralnych obejmujące łącznie 11% dzisiejszego terytorium Polski reprezentowały przed II wojną światową stopień uprzemysłowienia zbliżony do stopnia wysoko rozwiniętych krajów zachodnioeuropejskich.

Obszary pozostałych województw /z wyjątkiem bielskiego, gorzowskiego, legnickiego, poznańskiego i szczecińskiego/ odznaczały się niższymi wskaźnikami uprzemysłowienia od przeciętnego wskaźnika dla całego dzisiejszego terytorium kraju. Wśród nich szczególnie niskimi /przeważnie dwukrotnie niższymi od przeciętnego/ wskaźnikami wyróżniały się województwa położone na wschód od linii Raba - Wisła /z wyjątkiem elbląskiego/ a z województw leżących na zachód od Wisły: konińskie, leszczyńskie i sieradzkie. Województwa położone na wschód od Wisły i Raby, obejmując 42% dzisiejszego terytorium Polski i 33% jego ludności, skupiały w 1939 r. tylko 17% zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle.

Grupę najślabiej uprzemysłowionych województw tworzyły: nowosądeckie /31 osób zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle na 1 tys. mieszkańców/, rzeszowskie /33/, zamojskie /36/, łomżyńskie /37/ oraz białkopodlaskie i siedleckie /po 40 osób/. Stopień uprzemysłowienia tych 6 województw był 4-7 krotnie niższy od wymienionych wcześniej 7 województw najwyżej rozwiniętych. Potwierdzają to zamieszczone w tabeli 14 ilorazy lokalizacji przemysłu i rzemiosła obliczone w odniesieniu do ludności województw.

Dysproporcje w uprzemysłowieniu dzisiejszego terytorium Polski przed II wojną światową są jeszcze bardziej widoczne jeśli pominiemy rzemiosło przemysłowe, obejmujące zakłady najmniejsze, liczące poniżej 5 pracowników. Rzemiosło przemysłowe odgrywało bowiem w 1939 r. poważną rolę, skupiając 42% całego zatrudnienia w wytwórczości przemysłowej na dzisiejszym terytorium Polski /na ziemiach dawnych 49% a na ziemiach zachodnich i północnych 30%/.

Szczególnie dużą rolę odgrywało rzemiosło przemysłowe na terenach województw położonych na wschód od Wisły-Raby gdzie średnio skupiało ono prawie 2/3 /63%/ całego zatrudnienia w wytwórczości przemysłowej. Słabo rozwinięty na tych terenach przemysł fabryczny reprezentowany był głównie przez drobne zakłady, a rozpoczętą w 1936 r. budowę tzw. Centralnego Okręgu Przemysłowego przerwał wybuch II wojny światowej. Toteż na tereny te przypadało w 1939 r. tylko około 10% zatrudnienia w przemyśle dzisiejszego terytorium Polski /bez rzemiosła i chałupnictwa/. Najmniejszą bezwzględną liczbą zatrudnionych w przemyśle wyróżniał się obszar województwa łomżyńskiego.

O występujących już przed II wojną światową dużych dysproporcjach w uprzemysłowieniu dzisiejszego terytorium Polski świadczą najlepiej współczynniki lokalizacji wytwórczości przemysłowej obliczone na podstawie ustalonych danych o liczbie zatrudnienia. Wartość współczynnika lokalizacji przemysłu i rzemiosła przemysłowego wynosiła w początkach 1939 r. w odniesieniu do powierzchni dzisiejszych województw 0,374, a w odniesieniu do ludności - 0,221. Natomiast wartość współczynnika lokalizacji przemysłu bez rzemiosła przemysłowego w odniesieniu do powierzchni wynosiła 0,484, a w odniesieniu do ludności - 0,333.

Ukształtowany w blisko stuletnim okresie industrializacji kapitalistycznej i przedstawiony na mapach 1, 9 i 17 obraz uprzemysłowienia dzisiejszego terytorium Polski uległ zasadniczym zmianom w wyniku strat poniesionych przez wytwórczość przemysłową w czasie II wojny światowej i jej wielorakich skutków. Należy podkreślić, że stosunkowo największe straty w czasie II wojny światowej poniosła wytwórczość przemysłowa na obszarach województw zaliczanych do najsłabiej uprzemysłowionych. Obok dużych strat rzeczowych, powstałych w wyniku działań wojennych i planowo realizowanej

polityki okupantów niszczenia obiektów fabrycznych po wywiezieniu maszyn do Niemiec, nie mniejsze były, tam straty osobowe. Na obszarach słabo uprzemysłowionych, zwłaszcza położonych na wschód od Wisły, dominowała bowiem wytwórczość rzemieślnicza, w której połowę lub więcej zatrudnionych stanowiła ludność żydowska. Niemal całkowita likwidacja przez Niemców rzemieślników narodowości żydowskiej i znacznej części rzemieślników narodowości polskiej spowodowała tam upadek rzemiosła przemysłowego.

Na obszarach wysoko uprzemysłowionych /z wyjątkiem dzisiejszych województw warszawskiego i wrocławskiego, gdzie przemysł uległ niemal całkowitej zagładzie/ straty przemysłu były stosunkowo mniejsze, m.in. ocalała większa część potencjału przemysłowego województw katowickiego, łódzkiego, jeleniogórskiego i wałbrzyskiego.

W rezultacie w pierwszych latach po zakończeniu II wojny światowej dysproporcje w uprzemysłowieniu Polski były większe niż kiedykolwiek przedtem. Należy dodać, że do powstania tych dysproporcji przyczyniły się w dużym stopniu również masowe migracje ludności. Migracje te zapoczątkowane zostały w końcowej fazie wojny przymusową ewakuacją przez hitlerowców większości ludności niemieckiej z ziem zachodnich i północnych. Kontynuowane one były w latach powojennych w związku z wyjazdem reszty ludności niemieckiej do Niemiec wschodnich i zachodnich oraz repatriacją do Polski odtądzonej w nowych granicach kilku milionów ludności polskiej z ZSRR i innych krajów.

ZMIANY W UPRZEMYSŁOWIENIU WOJEWÓDZTW W OKRESIE ODBUDOWY KRAJU ZE ZNISZCZEŃ WOJENNYCH 1945 - 1949

Na skutek strat poniesionych w czasie II wojny światowej nastąpił w uprzemysłowieniu Polski regres do poziomu z przełomu lat 70-tych i 80-tych XIX wieku. Według przeprowadzonego przez GUS w dniach 15-30 lipca 1945 r. pierwszego powojennego spisu zakładów przemysłowych /który nie objął jednak kilku powiatów ziem zachodnich, m.in. Szczecina, Wałbrzycha, Wrocławia i Zielonej Góry/ w przemyśle na obszarze Polski zatrudnionych było 677 tys. osób, co stanowiło 42% stanu z początku 1939 r. Wspomniany spis

nie dotyczył jednak rzemiosła, w którym na skutek dużych strat osobowych w czasie wojny i ewakuacji większości ludności niemieckiej zatrudnienie w połowie 1945 r. było niewątpliwie kilkakrotnie mniejsze niż w 1939 r.

W pierwszych miesiącach powojennych odbudowa przemysłu miała w dużym stopniu żywiołowy charakter. Zasady planowej gospodarki zaczęto wprowadzać w tej dziedzinie dopiero po nacjonalizacji fabryk zatrudniających powyżej 50 robotników na jedną zmianę, realizowanej na podstawie uchwały KRN z 3 stycznia 1946 r.

Lata 1945-1946 stanowiły wstępny okres odbudowy gospodarki narodowej, w którym ponad 40% ogólnych nakładów inwestycyjnych w gospodarce uspołecznionej kierowano na transport, podczas gdy udział przemysłu w tych nakładach nie przekraczał jeszcze 30%. Nie mniej w wyniku pełniejszego wykorzystania zdolności produkcyjnych mniej zniszczonych zakładów w końcu 1946 r. zatrudnienie w przemyśle Polski wynosiło już 1253 tys. osób, osiągając tym samym prawie 80% stanu z 1939 r. Natomiast w rzemiośle przemysłowym zatrudnionych było w końcu 1946 r. tylko 228 tys. osób, tj. około 20% stanu z początku 1939 r. Łącznie zatrudnienie w przemyśle i rzemiośle przemysłowym osiągnęło 1463 tys. osób, tj. około 54% stanu z 1939 r. Należy zaznaczyć, że w wyniku strat wojennych i masowych migracji zmniejszyła się również liczba ludności na terytorium Polski z 32,1 mln w 1939 r. do 23,9 mln w 1946 r. Toteż stopień uprzemysłowienia kraju /wskaźnik zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle na 1 tys. mieszkańców wynosił w 1946 r. 61 osób/ był tylko o około 25% niższy niż w 1939 r.

Na skutek nierównomiernego rozłożenia się strat wojennych i ubytków ludności powstały bardzo duże dysproporcje w rozmieszczeniu przemysłu i rzemiosła oraz w uprzemysłowieniu poszczególnych województw. Ilustrują to wymownie zamieszczone w tabelach 12-13 wskaźniki nasycenia przestrzeni przemysłem i uprzemysłowienia województw oraz zamieszczone w tabelach 17 i 18 ilorazy lokalizacji przemysłu i rzemiosła obliczone w odniesieniu do powierzchni i do ludności województw, a także mapy 2, 10 i 18.

Jedynie w woj. katowickim zatrudnienie w przemyśle i rzemiośle przemysłowym było w 1946 r. wyższe niż w 1939 r., na co wpłynęła głównie szybka odbudowa górnictwa węglowego. W pozostałych woje-

wództwach kształtowało się ono na niższym poziomie. Największy spadek zatrudnienia w liczbach bezwzględnych w porównaniu z 1939 r. wykazywały w 1946 r. województwa: łomżyńskie i suwalskie /7-krotny/, szczecińskie /6-krotny/ oraz warszawskie, ostrołęckie, elbląskie, gorzowskie, koszalińskie, słupskie, zielonogórskie /5-krotny/. Jeśli zaś chodzi o zatrudnienie w przemyśle bez rzemiosła, to w jedenastu województwach: katowickim, bielskim, bydgoskim, krakowskim, łódzkim, nowosądeckim, poznańskim, skierniewickim, toruńskim, włocławskim i zamojskim przekraczało ono już w 1946 r. poziom z roku 1939.

Na podkreślenie zasługuje fakt, że dzisiejsze woj. katowickie obejmujące tylko 2,1% powierzchni kraju skupiało w 1946 r. aż 27% krajowego zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle przemysłowym, a 31% w przemyśle bez rzemiosła.

Jak wynika z tabeli 5, dużą liczbą zatrudnionych w tym dziale gospodarki wyróżniały się również województwa łódzkie i wałbrzyskie. Te trzy województwa, obejmując tylko 3,9% powierzchni Polski, koncentrowały w 1946 r. 43% ogólnokrajowego zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle i 49%, tj. prawie połowę, zatrudnionych w przemyśle bez rzemiosła.

Rozpiętości w stopniu nasycenia przemysłem pomiędzy województwami o najwyższym i najniższym wskaźniku /łódzkie i łomżyńskie/ kształtowały się w 1946 r. jak 529 do 1, podczas gdy w 1939 r. tylko jak 72 do 1.

O wzroście dysproporcji w tym zakresie świadczy najlepiej współczynnik lokalizacji przemysłu i rzemiosła obliczony w odniesieniu do powierzchni, którego wartość w 1946 r. wyniosła 0,510, podczas gdy w 1939 r. tylko 0,374 /tabela 15/.

Ze względu na znaczne rozbieżności pomiędzy rozmieszczeniem przemysłu a rozmieszczeniem ludności, spowodowane w dużym stopniu częściowym tylko zasiedleniem ziem zachodnich i północnych, obraz zróżnicowania przestrzennego uprzemysłowienia był w 1946 r. odmienny. Rozpiętość pomiędzy województwem najwyższej i najniższej uprzemysłowionym pod względem wskaźnika zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle na 1 tys. mieszkańców kształtowała się w 1946 r. jak 46 do 1. Była ona jednak kilkakrotnie wyższa niż w 1939 r. kiedy kształtowała się jak 7 do 1. Wartość współczynnika lokalizacji przemysłu w odniesieniu do ludności wynosiła w 1946 r. - 0,336, natomiast w 1939 r.

tylko 0,221 /tabela 15/.

Z punktu widzenia stopnia uprzemysłowienia mierzonego wskaźnikiem liczby zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle na 1 tys. mieszkańców można wyróżnić generalnie 5 grup obszarów:

- 1/ bardzo słabo uprzemysłowione, o wskaźniku poniżej 50 osób zatrudnionych w tym dziale gospodarki na 1 tys. mieszkańców, co odpowiada w przybliżeniu około 10% zawodowo czynnych,
- 2/ słabo uprzemysłowione, o wskaźnikach 50-100 osób, czyli w przybliżeniu 10-20% zawodowo czynnych,
- 3/ średnio uprzemysłowione, o wskaźnikach 100-150 osób, czyli 20-30% zawodowo czynnych,
- 4/ wysoko uprzemysłowione, o wskaźnikach 150-200 osób, czyli 30-40% zawodowo czynnych,
- 5/ bardzo wysoko uprzemysłowione, o wskaźnikach powyżej 200 osób, czyli powyżej 40% zawodowo czynnych.

Klasyfikację tę uwzględniono na mapach 17-24 w odniesieniu do nowych województw.

W świetle powyższej klasyfikacji obszar Polski zaliczał się w 1946 r. do grupy drugiej, obejmującej kraje słabo uprzemysłowione, podobnie jak w latach międzywojennych, z tym że znajdował się w dolnej części tej grupy podczas gdy w 1939 r. w części górnej. Spośród 49 nowych województw tylko łódzkie zaliczało się w 1946 r. i również w 1939 r. do piątej grupy obszarów bardzo wysoko uprzemysłowionych, a woj. katowickie do grupy wysoko uprzemysłowionych /w 1939 r. do tej grupy zaliczały się również województwa jeleniogórskie i zielonogórskie/. Ponadto woj. wałbrzyskie zaliczało się w 1946 r. do grupy obszarów średnio uprzemysłowionych /w 1939 r. do tej grupy wchodziły również województwa warszawskie i wrocławskie/. Pozostałe województwa w liczbie 46 należały do słabo /12 województw/ i bardzo słabo uprzemysłowionych /34 województw/.

Jak z powyższego wynika najliczniejszą grupę tworzyły województwa bardzo słabo uprzemysłowione. Były wśród nich wszystkie województwa położone na wschód od Wisły i Raby /z wyjątkiem elbląskiego/ oraz większość województw północno-zachodnich i centralnych /mapa 20/.

Ze względu na niski stopień uprzemysłowienia kraju od pierwszych lat powojennych przyspieszona industrializacja stała się

jednym z najważniejszych kierunków polityki gospodarczej Polski Ludowej. Kierunek ten był uzasadniony koniecznością aktywizacji dużych rezerw siły roboczej w kraju. W Polsce międzywojennej rezerwy tzw. zbędnej siły roboczej w rolnictwie szacowane były na 4,5-8 mln osób. Wielkie dysproporcje w rozmieszczeniu przemysłu i przestrzennym zróżnicowaniu uprzemysłowienia powodowały, że od pierwszych lat powojennych naczelną zasadą polityki regionalnej państwa stało się zmniejszenie tych dysproporcji. Zasada ta podniesiona została nawet do rangi głównego czynnika polityki gospodarczej, zmierzającej do wyrównania warunków bytowych ludności poszczególnych regionów.

W pierwszym powojennym pięcioleciu /1945-1949/ wspomnianą zasadę formułowano jako zasadę dekoncentracji przestrzennej dwóch największych aglomeracji przemysłowych kraju /GOP-u i Łodzi/. Dano temu wyraz m.in. w opublikowanej w 1947 r. przez Główny Urząd Planowania Przestrzennego /GUPP/ wstępnej koncepcji planu krajowego, w której zakładano, że po okresie powojennej odbudowy /którą przewidywano zakończyć w 1950 r./ nastąpi 15-letni okres zasadniczej przebudowy przestrzennej struktury gospodarki kraju, w tym przede wszystkim struktury przestrzennej przemysłu. Dekoncentrację przestrzenną przemysłu planowano przeprowadzić drogą ograniczenia rozwoju fabryk w GOP-ie /nie związanych z górnictwem/ i w Łodzi oraz budowy trzech nowych dużych aglomeracji przemysłowych: 1/ w widłach Wisły i Sanu, tzn. na obszarze dzisiejszego woj. tarnobrzeskiego, 2/ w rejonie Wizny, tzn. na obszarze woj. łomżyńskiego oraz 3/ w rejonie Piły /woj. pilskie/. Ponadto wskazywano na konieczność przemysłowej aktywizacji dwóch największych arterii wodnych kraju, tj. Wisły i Odry.

W okresie planu 3-letniego 1946-1949 r. proces industrializacji kraju ograniczony był prawie wyłącznie do odbudowy zniszczonych w czasie wojny zakładów. Budowa zakładów nowych była zjawiskiem sporadycznym /np. kilka nowych fabryk w Warszawie/. Dzięki zwiększającym się dochodom państwa wzrosły kilkakrotnie nakłady inwestycyjne, a udział przemysłu w tych nakładach zwiększył się z 29,1% w 1946 r. do 38,5% w 1949 r. Od 1947 r. udział przemysłu w nakładach inwestycyjnych był już większy niż w transporcie. Ogółem w latach 1947-1949 nakłady inwestycyjne w gospodarce społecznej wyniosły 20,4 mld zł w cenach z końca 1950 r., z czego 7,7 mld zł,

tj. 37,7% przypadało na przemysł.

Efektom odbudowy w okresie planu trzyletniego było odtworzenie większości potencjału przemysłowego kraju. Zatrudnienie w przemyśle i rzemiośle przemysłowym zwiększyło się w latach 1946-1949 z 1463,0 tys. do 2050 tys., tj. o 587,1 tys. osób, co oznacza wzrost o 40%. Przyrost zatrudnionych w przemyśle bez rzemiosła był jeszcze większy i wynosił 611,8 tys. osób, co oznacza wzrost o 50%. Natomiast w wyniku zapoczątkowanej w 1948 r. polityki ograniczenia rozwoju rzemiosła prywatnego liczba zatrudnionych w nim osób była w 1949 r. o ponad 11% niższa niż w 1946 r. Łączne zatrudnienie w przemyśle i rzemiośle przemysłowym osiągnęło w 1949 r. 2050,1 tys. osób, tj. 75% stanu z 1939 r., zaś zatrudnienie w przemyśle bez rzemiosła osiągnęło 1847,3 tys. osób, przekraczając tym samym o około 17% stan z 1939 r.

Tempo odbudowy przemysłu w poszczególnych województwach było bardzo zróżnicowane. Analiza przemieszczeń międzywojewódzkich w zakresie przyrostu zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle wykazuje, że zarówno województwa najwyżej uprzemysłowione /z wyjątkiem Łodzi/ jak i województwa najniżej uprzemysłowione wykazywały tempo wzrostu niższe niż przeciętna krajowa. Wartości dodatnie występowały w 21 średnio uprzemysłowionych województwach przy czym największy przyrost wykazywały województwa: warszawskie, wrocławskie i szczecińskie /których stolice przed wojną były dużymi ośrodkami przemysłowymi lecz uległy w czasie wojny zniszczeniu/ oraz opolskie i zielonogórskie /tabela 16/.

W końcu 1949 r. tylko w 7 województwach /bielskim, bydgoskim, katowickim, krakowskim, łódzkim, poznańskim i toruńskim/ zatrudnienie w przemyśle i rzemiośle przekroczyło stan z 1939 r. Natomiast poziom zatrudnienia w przemyśle bez rzemiosła przekroczyło 30 województw, tj. duża większość /tabela 5/. Jedna trzecia całego przyrostu zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle w latach 1946-1949 przypadła na dwa województwa katowickie i łódzkie. Toteż w 1949 r. skupiały one łącznie 36,4% krajowego zatrudnienia w tym dziale gospodarki, tj. tylko nieznacznie mniej niż w 1946 r. /38,1%. Należy podkreślić, że było to rezultatem spadku udziału woj. katowickiego w ogólnopolskim zatrudnieniu. Natomiast udział woj. łódzkiego był w 1949 r. /11,3%/ nieco większy niż w 1946 r. /11,0%/.

Jednakże rozpiętość pomiędzy obszarami województw najwyżej i najniżej nasyconych przemysłem /łódzkiego i łomżyńskiego/ zmniejszyła się nieco. W 1949 r. kształtowała się ona jak 384 do 1, podczas gdy w 1946 r. jak 529 do 1. Zmniejszyła się także nieznacznie rozpiętość pomiędzy tymi województwami pod względem uprzemysłowienia mierzonego liczbą zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle na 1 tys. mieszkańców. W 1949 r. kształtowała się ona jak 347 do 1, podczas gdy w 1946 r. jak 464 do 1. W latach 1946-1949 podniosły się dostrzegalnie, obok woj. łomżyńskiego, również wskaźniki pozostałych opóźnionych w rozwoju województw. Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że duża część przyrostu wskaźnika zatrudnionych w przemyśle na 1 tys. mieszkańców w grupie województw najsłabiej uprzemysłowionych /łomżyńskie, ostrołęckie, siedleckie, białskopodlaskie, zamojskie, ciechanowskie, konińskie i przemyskie/ spowodowana była spadkiem liczby mieszkańców tych województw związanym głównie z przenoszeniem się ludności na ziemie zachodnie i północne.

W konkluzji należy stwierdzić, że trzyletni okres odbudowy kraju /1946-1949/ przyniósł tylko nieznaczne zmniejszenie się spowodowanych przez II wojnę światową dysproporcji w rozmieszczeniu przemysłu. Nieco większe zmiany były w uprzemysłowieniu województw, na co wpłynęły w znacznym stopniu duże migracje ludności. O skali tych zmian informują dokładnie współczynniki lokalizacji przemysłu i rzemiosła przemysłowego. Wartość współczynnika obliczonego w odniesieniu do powierzchni województw zmniejszyła się w latach 1946-1949 z 0,510 do 0,498, tj. o 12 punktów, a współczynnika obliczonego w odniesieniu do ludności z 0,336 do 0,312, tj. o 24 punkty /tabela 15/.

Na skutek zakończenia odbudowy i pewnej rozbudowy przemysłu w województwach katowickim i wałbrzyskim /głównie górnictwa węglowego/ oba województwa awansowały do bardzo wysoko uprzemysłowionych. Ponadto do grupy wysoko uprzemysłowionych powróciło województwo jeleniogórskie, a do średnio uprzemysłowionych awansowało województwo bielskie. Pozostałe województwa zostały nadal w grupie bardzo słabo i słabo uprzemysłowionych przy czym 10 województw z grupy pierwszej przesunęło się do grupy drugiej.

ZMIANY W UPRZEMYSŁOWIENIU WOJEWÓDZTW W LATACH 1950-1960

Zgodnie z wytyczonym w pierwszych latach po II wojnie światowej głównym kierunkiem polskiej polityki gospodarczej, po ukończeniu w 1949 r. odbudowy potencjału przemysłowego, w 1950 r. przystąpiono do "budowy podstaw socjalistycznego uprzemysłowienia". Według ustawy o planie 6-letnim cel ten zamierzano zrealizować do 1955 r. Przyspieszony rozwój przemysłu miał się przyczynić m.in. do zwiększenia tempa wzrostu całej gospodarki, aktywizacji niewykorzystanych w pełni znacznych rezerw siły roboczej w rolnictwie, podniesienia na wyższy poziom warunków bytowych ludności i zmniejszenia dużego opóźnienia Polski w stosunku do rozwiniętych gospodarczo krajów kapitalistycznych. W polityce regionalnej kontynuowano realizację zasady zmniejszenia dysproporcji w uprzemysłowieniu poszczególnych regionów kraju. W ustawie o planie 6-letnim sformułowano ją jako zasadę "równomiernego rozmieszczenia przemysłu".

Plan 6-letni zawierał bardzo ambitne, lecz jak się później okazało nierealistyczne zamierzenia w zakresie industrializacji. Równoczesne rozpoczęcie budowy zbyt dużej liczby nowych zakładów przemysłowych zwłaszcza posiadającego priorytet kapitałochłonnego przemysłu ciężkiego oraz rozproszonych fabryk na terenach opóźnionych w rozwoju gospodarczym wymagających dodatkowych, kosztownych inwestycji towarzyszących było główną przyczyną nadmiernego wydłużenia cyklu inwestycyjnego. Z braku środków zaplanowane do realizacji na lata 1950-1955 inwestycje przemysłowe zostały wykonane tylko w 50%. Duża ich część została oddana do użytku dopiero w okresie planu 5-letniego /1955-1960/, przy czym liczne nowe fabryki projektowane na terenach opóźnionych w rozwoju gospodarczym zostały skreślone w toku realizacji planu. Ze względu na to, że większość nowo wznoszonych po 1949 r. fabryk osiągnęła pełne zdolności produkcyjne lub została ukończona dopiero w latach 1955-1960 efekty industrializacji obydwu planów /6-letniego i 5-letniego/ słuszniej jest rozpatrywać łącznie.

W okresie planu 6-letniego przyrost liczby zatrudnionych w przemyśle Polski wyniósł prawie 900 tys. osób, co oznacza wzrost o 50% w porównaniu z 1949 r. przy równoczesnym zmniejszeniu się

zatrudnionych w prywatnym rzemiośle przemysłowym o około 100 tys. osób, tj. również o 50%. Łącznie w przemyśle i rzemiośle przemysłowym Polski zatrudnionych było w 1955 r. ponad 2850 tys. osób, tj. o około 800 tys. /39%/ więcej niż w 1949 r. i o ponad 120 tys. /7%/ więcej niż w 1939 r. Wskaźnik zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle na 1 tys. mieszkańców wyniósł w 1955 r. 103 osoby i był już o około 20% wyższy niż w 1949 r. Tym samym Polska przekroczyła granicę pozwalającą na zakwalifikowanie jej do dolnej części grupy krajów średnio uprzemysłowionych.

W okresie planu 5-letniego /1955-1960/ tempo wzrostu zatrudnienia w przemyśle zmniejszyło się dwukrotnie. O ile w latach 1949-1955 średnioroczny przyrost zatrudnienia w przemyśle bez rzemiosła wynosił około 150 tys. osób, to w latach 1956-1960 tylko około 75 tys. osób. Natomiast w prywatnym rzemiośle przemysłowym zatrudnienie wzrosło w latach 1955-1960 o około 70%, w związku ze zmianą polityki gospodarczej państwa w odniesieniu do rzemiosła indywidualnego. W sumie zatrudnienie w przemyśle i rzemiośle wynosiło w 1960 r. 3298,7 tys., co oznacza wzrost o około 16% w porównaniu z rokiem 1955. Wskaźnik zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle na 1 tys. mieszkańców podniósł się do 111 osób. Godnym podkreślenia jest fakt, że mimo połowicznego zrealizowania założeń planu 6-letniego i osłabienia tempa wzrostu przemysłu po 1955 r., w okresie 1950-1960 stworzono w Polsce ponad 1,2 mln nowych miejsc pracy w tym dziale gospodarki. W tym czasie rozbudowano na dużą skalę przemysł środków produkcji, kładąc tym samym podwaliny dla dalszego rozwoju uprzemysłowienia kraju. Te osiągnięcia w zakresie rozwoju przemysłu okupione zostały jednak opóźnieniami w rozwoju innych działów gospodarki a zwłaszcza rolnictwa. Udział przemysłu w całości nakładów inwestycyjnych zwiększył się z 38,6% w 1950 r. do 48,7% w 1953 r. Odtąd zaczął się wprawdzie zmniejszać, lecz do 1960 r. przekraczał stan 40%.

Efekty polityki regionalnej w zakresie uprzemysłowienia były w omawianym okresie dość znaczne, jakkolwiek dużo mniejsze od planowanych. Zasada równomiernego rozmieszczenia przemysłu okazała się nierealistyczna jeśli nie szkodliwa, toteż w 1955 r. zastąpiono ją formułą "bardziej racjonalnego rozmieszczenia przemysłu".

Jak wynika z tabeli 6-7 największy przyrost zatrudnionych w przemyśle w liczbach bezwzględnych wykazywało w okresie planu

6-letniego woj. katowickie, mimo głoszonej oficjalnie polityki deglomeracji GOP-u. Dopiero od 1956 r. udało się poważnie zmniejszyć tempo wzrostu zatrudnionych w przemyśle tego województwa. Łącznie w latach 1949-1960 zatrudnienie w przemyśle i rzemiośle woj. katowickiego zwiększyło się o blisko 190 tys. osób, tj. o 37%, a jego udział w zatrudnieniu ogólnokrajowym zmniejszył się z 25% do 21%.

Dużo większe efekty osiągnięto w zakresie realizacji deglomeracji biernej Łodzi. W latach 1949-1960 zatrudnienie w przemyśle i rzemiośle woj. łódzkiego zwiększyło się tylko o 38 tys. osób, tj. o 16%, a jego udział w zatrudnieniu ogólnokrajowym spadł z 11,4% do 7,8%.

Bardzo duży przyrost zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle wynoszący 153 tys. osób, tj. 16,1% wykazywało w omawianym okresie zniszczone w czasie wojny woj. warszawskie. Proces odbudowy przemysłu został w tym województwie zakończony dopiero w 1953 r. Natomiast łączne zatrudnienie w przemyśle i rzemiośle do 1960 r. nie osiągnęło w nim jeszcze stanu z 1939 r.

Z pozostałych województw dużym przyrostem liczby zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle przemysłowym w latach 1950-1960 wyróżniały się: krakowskie /przyrost o 60 tys. osób/, gdańskie /50 tys./, wrocławskie /44 tys./, poznańskie /43 tys./, opolskie /43 tys./, bielskie /42 tys./, szczecińskie /41 tys./ i kieleckie /40 tys./. Wszystkie te województwa oraz wspomniane wyżej województwa katowickie i warszawskie miały już przed II wojną światową silnie rozwinięty przemysł ciężki, skoncentrowany w znajdujących się na ich obszarach okręgach przemysłowych. W większości tych województw dominował względnie lub bezwzględnie przemysł maszynowo-metalowy. Wydaje się, że duży przyrost zatrudnionych w przemyśle tych województw był w znacznym stopniu odzwierciedleniem struktury nakładów inwestycyjnych realizowanych w tym okresie. W latach 1950-1960 ponad 80% wszystkich nakładów inwestycyjnych w przemyśle Polski przypadało na 5 grup gałęzi przemysłu ciężkiego /paliwowo-energetyczny, metalurgiczny, maszynowo-metalowy, chemiczny i mineralny/. W rezultacie ich udział w ogólnym zatrudnieniu w przemyśle zwiększył się w latach 1949-1960 z 54,5% do 58,6%, w tym w przemyśle maszynowo-metalowym z 17,8% do 26,7%.

Natomiast przemysł lekki /włókienniczy, odzieżowy i skórzano-obuwniczy/ partycypował tylko w około 6% w tych nakładach. Toteż udział tego przemysłu w ogólnym zatrudnieniu w przemyśle kraju zmniejszył się z 25,3% w 1949 r. do 19,7% w 1960 r. Równocześnie dynamika wzrostu zatrudnienia w przemyśle trzech wysoko uprzemysłowionych w 1949 r. województw /łódzkiego, wałbrzyskiego, jeleniogórskiego/, w których dominował bezwzględnie lub względnie przemysł lekki również skoncentrowany w okręgach przemysłowych, była w tym czasie najmniejsza, a rozmiary przyrostu stosunkowo niewielkie. W woj. łódzkim zwiększyło się ono w latach 1949-1960 tylko o niespełna 11%, w wałbrzyskim - o 20%, a w jeleniogórskim o 32%. Niewiele większe tempo wzrostu i przyrosty zatrudnionych wykazywało kilka innych słabiej uprzemysłowionych województw z względną przewagą przemysłu lekkiego: piotrkowskie, skierniewickie i zielonogórskie /tabela 9/.

Słabe tempo wzrostu zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle województw wysoko i bardzo wysoko uprzemysłowionych: jeleniogórskiego, łódzkiego i wałbrzyskiego a w latach 1955-1960 również katowickiego spowodowało, że łączny udział tych województw w całym zatrudnieniu ogólnokrajowym w tym dziale gospodarki zmniejszył się w latach 1950-1960 z 44,3% do 34,8%. Należy podkreślić, że stosunkowo największy spadek udziału miało woj. łódzkie z 11,4% do 7,8% /tabela 10/.

Województwa położone na wschód od Wisły i Raby wykazywały w omawianym okresie na ogół najszybsze tempo wzrostu przemysłu, a w kilku przypadkach /rzeszowskie, łomżyńskie, lubelskie, tarnowskie, było ono nawet około dwukrotnie szybsze niż średnio w kraju. Jednakże to szybkie tempo wynikało głównie z niskiego poziomu uprzemysłowienia w roku startu socjalistycznego uprzemysłowienia. Natomiast przyrost zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle w liczbach bezwzględnych był przeważnie niewielki.

Jak wynika z tabeli 4, w 1960 r. 24 województwa nie osiągnęły jeszcze stanu zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle przemysłowym z 1939 r. Były to przeważnie województwa prawobrzeżne /z wyjątkiem lubelskiego, nowosądeckiego, plockiego, rzeszowskiego, tarnowskiego i toruńskiego/ oraz województwa ziem zachodnich /z wyjątkiem wałbrzyskiego, opolskiego, katowickiego i gdańskiego/. Natomiast stan zatrudnienia w przemyśle bez rzemiosła z 1939 r. przekroczyły w

1960 r. już wszystkie województwa z wyjątkiem elbląskiego i zielonogórskiego.

Na terenach prawobrzeżnych największym przyrostem miejsc pracy w przemyśle i rzemiośle w latach 1950-1960 wyróżniały się trzy województwa: lubelskie /35 tys./, tarnowskie i rzeszowskie /po 25 tys./. Nie ulega wątpliwości, że przyczyniły się do tego w dużym stopniu istniejące tam załążki przemysłu ciężkiego /głównie maszynowo-metalowego i chemicznego/ stworzone w końcu lat międzywojennych w ramach budowy Centralnego Okręgu Przemysłowego. Na podkreślenie zasługuje fakt, że przyrost zatrudnienia w liczbach bezwzględnych w tych trzech województwach słabo uprzemysłowionych był w omawianym okresie większy niż w trzech wymienionych wyżej wysoko uprzemysłowionych województwach z przewagą przemysłu lekkiego /łódzkim, jeleniogórskim i wałbrzyskim/.

Dość znaczny przyrost miejsc pracy w przemyśle i rzemiośle wykazywały również cztery inne województwa prawobrzeżne, w których już przed II wojną światową istniały załążki przemysłu wielkiego: toruńskie /21 tys./, białostockie /18 tys./, olsztyńskie /18 tys./ i tarnobrzesckie /17 tys./. Natomiast w grupie województw najsłabiej uprzemysłowionych /białkopodlaskim, ciechanowskim, chełmskim, łomżyńskim, ostrołęckim, przemyskim, siedleckim, suwalskim i zamajskim oraz położonym w centralnej części kraju konińskim/ przyrosty miejsc pracy w tym dziale gospodarki były nader skromne i kształtowały się w granicach 3-8 tys. Niewiele większe przyrosty miejsc pracy w granicach 7-10 tys. wykazywały też bardzo słabo lub słabo uprzemysłowione województwa: koszalińskie, leszczyńskie, pilskie, skierniewickie, słupeckie i wrocławskie.

Dodatnie przemieszczenia międzywojewódzkie w zakresie wzrostu zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle wystąpiły w latach 1949-1960 w 34 województwach, podczas gdy w latach 1946-1948 tylko w 22 województwach. Najwyższe wartości osiągnęły one w województwach warszawskim, gdańskim, krakowskim, lubelskim, rzeszowskim i tarnowskim /tabela 16/.

W wyniku szybszego od przeciętnego tempa wzrostu zatrudnienia w przemyśle w większości województw bardzo słabo i słabo uprzemysłowionych znacznie zmniejszyły się w omawianym okresie dysproporcje w rozmieszczeniu przemysłu według nowych województw i w uprze-

mysłowieniu tych jednostek terytorialnych. Rozpiętość pomiędzy województwem najwyżej i najniżej uprzemysłowionym mierzona wskaźnikiem zatrudnienia na 10 km² kształtowała się w 1960 roku jak 154 do 1 /w 1949 jak 383 do 1/, a mierzona wskaźnikiem zatrudnienia na 1 tys. mieszkańców jak 35 do 1 /w 1949 jak 118 do 1/. W tym ostatnim przypadku zmniejszenie rozpiętości spowodowane zostało częściowo spadkiem wartości wskaźnika najwyżej uprzemysłowionego woj. łódzkiego, w którym wzrost zatrudnienia w przemyśle był w omawianym okresie słabszy niż wzrost liczby ludności.

W wyniku mniej lub bardziej znacznego wzrostu w latach 1950-1960 wskaźników uprzemysłowienia większości województw nastąpiły istotne przesunięcia w ich klasyfikacji pod tym względem. Trzynaście województw /białostockie, koszalińskie, lubelskie, nowosądeckie, olsztyńskie, płockie, radomskie, rzeszowskie, sieradzkie, słupskie, tarnobrzeskie, tarnowskie i włocławskie/ przesunęło się z grupy bardzo słabo uprzemysłowionych /wskaźnik poniżej 50 osób/ do grupy słabo uprzemysłowionej /wskaźnik 50-100 osób/ a dziesięć województw z grupy słabo uprzemysłowionych do grupy średnio uprzemysłowionych /warszawskie, bydgoskie, częstochowskie, gdańskie, krakowskie, legnickie, opolskie, poznańskie, wrocławskie i zielonogórskie/.

O skali zmniejszenia dysproporcji w rozmieszczeniu przemysłu i w uprzemysłowieniu kraju w układzie nowych województw informują współczynniki lokalizacji i odpowiadające im a przedstawione na rycinach 1-2 krzywe lokalizacji przemysłu i rzemiosła. Wartość współczynnika lokalizacji w odniesieniu do powierzchni spadła w latach 1949-1960 z 0,498 do 0,447, czyli o około 10%, a wartość współczynnika w odniesieniu do ludności z 0,336 do 0,232, tj. o 30%. Niemniej należy podkreślić, że wartość tych współczynników, a tym samym dysproporcje, były nadal większe niż w 1939 r. Natomiast współczynniki lokalizacji i odpowiadające im dysproporcje w rozmieszczeniu przemysłu bez rzemiosła już w 1956 r. kształtowały się na niższym niż w 1939 r. poziomie /tabela 15/.

Trzeba zaznaczyć, że przedstawionej wyżej tendencji do zmniejszania się od 1946 r. dysproporcji w rozmieszczeniu przemysłu w układzie terytorialnym nowych województw towarzyszył w omawianym okresie proces koncentracji przestrzennej przemysłu w rosnących stale ośrodkach i okręgach przemysłowych. Świadczy o tym obliczony wcześniej przez S. Misztala współczynnik lokalizacji przemysłu w

odniesieniu do powierzchni najmniejszych wówczas jednostek podziału administracyjnego, tj. miast, osiedli i gromad, którego wartość wzrosła w latach 1946-1960 z 0,841 - 0,865 /S.Miształ 1970 s.137/.

Reasumując należy stwierdzić, że zarówno polityka gospodarcza w zakresie industrializacji kraju jak i polityka regionalna w zakresie zmniejszenia dysproporcji w rozmieszczeniu przemysłu i uprzemysłowienia większości obszarów dzisiejszych województw mogły się wykazać znacznymi rezultatami w latach 1950-1960. Jednakże wydaje się, że te ostatnie rezultaty mogłyby być dużo większe, gdyby w okresie palnu 6-letniego konsekwentniej przestrzegano zasady deglomeracji bierniej GOP-u, chroniącej obszar tej części Górnośląskiego Zagłębia Węglowego od lokalizacji i rozbudowy zakładów nie związanych z górnictwem i hutnictwem oraz potrzebami lokalnej ludności, gdyby nie rozpraszano w całym kraju wielkich inwestycji przemysłowych o tzw. swobodnej lokalizacji w małych miasteczkach pozbawionych podstawowych urządzeń infrastrukturalnych.

Z wspomnianej koncepcji GUPP-u przewidującej budowę trzech nowych okręgów przemysłowych na słabo uprzemysłowionych obszarach województw: tarnobrzeskiego, łomżyńskiego i piłskiego, którą uwzględniała również ustawa o planie 6-letnim, rozbudowa przemysłu nastąpiła tylko w pierwszym z wymienionych, tj. w ośrodkach COP-u powstałych w ostatnich latach przed wybuchem II wojny światowej /Stalowa Wola, Nowa Dęba, Gorzyce/ oraz podjęto budowę kopalni siarki w Piasecznie. Na większą skalę rozbudowano ośrodki COP-u położone w województwach: tarnowskim, rzeszowskim i lubelskim. Ponadto rozpoczęto budowę w oparciu o złoża węgla brunatnego nowego okręgu przemysłowego w rejonie Konina, uruchamiając pierwsze duże kopalnie tego paliwa. Natomiast proces industrializacji pozostałych, najsłabiej w latach 1939-1949 uprzemysłowionych województw: białkopodlaskiego, chełmskiego, ciechanowskiego, łomżyńskiego, przemyskiego, ostrołęckiego, siedleckiego i suwalskiego poczynił w latach 1950-1960 nieznaczne tylko postępy. Toteż w 1960 r. ich znikomy udział /poniżej 0,5%/ w ogólnej liczbie zatrudnionych w tym dziale gospodarki kraju był z reguły taki sam jak w 1949 r.

ZMIANY W UPRZEMYSŁOWIENIU WOJEWÓDZTW W LATACH 1961-1970

W dziesięcioleciu 1961-1970 proces industrializacji Polski uległ znacznemu przyspieszeniu. Na skutek zwiększonych możliwości finansowych państwa na inwestycje w przemyśle przeznaczono w tym okresie 605 mld zł. w cenach bieżących, tj. prawie dwukrotnie więcej niż w 15-leciu 1946-1960 /około 334 mld zł./. Stanowiło to 45% wszystkich nakładów inwestycyjnych zrealizowanych w tym czasie w gospodarce społecznej.

Omawany okres stanowi przedłużenie procesu socjalistycznej industrializacji zapoczątkowanego w 1950 r. Kontynuowano w nim budowę szeregu kapitałochłonnych inwestycji górniczych, hutniczych i chemicznych rozpoczętych w latach pięćdziesiątych, w tym kilku nowych okręgów przemysłowych powstających w oparciu o złoża surowców mineralnych w zagłębiach: Konińskim /węgiel brunatny/, Legnicko-głogowskim /rudy miedzi/ i Tarnobrzeskim /siarka/. Ponadto skoncentrowano uwagę głównie na rozbudowie zakładów zbudowanych w poprzednim okresie oraz na rozbudowie i modernizacji zakładów starych. Natomiast nowych zakładów przemysłowych /dużych i średnich/, których budowę rozpoczęto po 1960 r., zrealizowano w omawianym okresie stosunkowo niewiele.

Zwiększone, znaczne nakłady inwestycyjne w połączeniu z realizowaną w Polsce po wojnie polityką pełnego zatrudnienia spowodowały znacznie szybszy niż w latach 1950-1960 wzrost zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle. Należy tu zwrócić uwagę na fakt, że od 1963 r. zaczęły wchodzić w wiek produkcyjny najliczniejsze roczniki ludności urodzonej po wojnie. W latach 1960-1970 ogólna liczba ludności Polski zwiększyła się wprawdzie tylko o 2,9 mln osób, lecz liczba ludności w wieku produkcyjnym o 2 mln osób. W wyniku oddziaływania tych czynników zatrudnienie w przemyśle i prywatnym rzemiośle przemysłowym wzrosło z 3299 tys. osób w 1960 r. do 4785 tys. w 1970 r., tzn. o 1468 tys. czyli o 45%, w tym w przemyśle bez prywatnego rzemiosła z 3129 tys. osób do 4576 tys. osób, tj. o 1447 tys. osób, czyli 46%. Innymi słowy ten dział gospodarki wchłonął w omawianym okresie prawie 3/4 całego przyrostu ludności w wieku produkcyjnym /w latach 1950-1960 tylko 63%/. Zasługuje na podkreślenie fakt, że przyrost miejsc pracy w polskim przemyśle w dziesięcioleciu 1961-1970

był niemal równy całemu zatrudnieniu w przemyśle bez rzemiosła na dzisiejszym terytorium Polski w 1939 r. W rezultacie udział tego działu gospodarki w strukturze zawodowo czynnych podniósł się w Polsce w latach 1960-1970 z 23,2% do 27,6%. Zaś wskaźnik zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle przemysłowym na 1 tys. mieszkańców podniósł się ze 111 do 147 osób.

Dla ścisłości należy dodać, że wyjątkowo wysokim przyrostem zatrudnienia w przemyśle cechowała się tylko pierwsza połowa lat sześćdziesiątych podobnie jak pierwsza połowa lat pięćdziesiątych. Jak wynika z tabeli 7, w latach 1961-1965 średnioroczny przyrost zatrudnionych w tym dziale gospodarki wynosił 160 tys. osób. Natomiast w następnej pięciolatce /1966-1970/ zmniejszył się on do 137 tys. osób rocznie. W drugiej połowie lat sześćdziesiątych podobnie jak w drugiej połowie lat pięćdziesiątych pojawiły się bowiem poważne kłopoty w realizacji planów rozwoju przemysłu spowodowane trudnościami finansowymi kraju. Wpłynęło to na zmniejszenie tempa wzrostu inwestycji w tym dziale gospodarki i przejście do realizacji zasady tzw. selektywnego rozwoju przemysłu, ograniczonego do wybranych jego gałęzi i branż.

Podobnie jak w latach 1950-1960 również i w omawianym okresie /1961-1970/ ponad 80% wszystkich nakładów inwestycyjnych w przemyśle uspołecznionym przeznaczono na rozwój przemysłu ciężkiego, przy czym największy wzrost udziału w nakładach wykazywały przemysły paliwowo-energetyczny i maszynowo-metalowy. O ile wzrost nakładów inwestycyjnych w kapitałochłonnym przemyśle paliwowo-energetycznym nie spowodował zbyt dużego przyrostu zatrudnienia, to w przemyśle maszynowo-metalowym przyrost ten był bardzo duży. W latach 1961-1970 około 52% całego zatrudnienia w przemyśle przypadało na ten ostatni przemysł.

Jakkolwiek zakłady przemysłu maszynowo-metalowego zaliczane są z reguły do kategorii fabryk o tzw. swobodnej lokalizacji, to jednak ze względu na duże wymagania w zakresie kwalifikowanej siły roboczej wykazywały tendencję do lokowania się w miejscowościach i regionach, w których istniały już rozwinięte jego załączki, a zwłaszcza w dużych miastach i okręgach przemysłowych. Nadmierny w stosunku do podaży miejscowej siły roboczej i do tempa wzrostu budownictwa mieszkaniowego rozwój przemysłu w największych

miastach i okręgach przemysłowych spowodował, że w latach sześćdziesiątych za naczelną zasadę polityki regionalnej w zakresie rozmieszczenia sił wytwórczych przyjęto deglomerację największych ośrodków i okręgów przemysłowych. Założeniami deglomeracji objęto obok Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego i Łódzkiego Okręgu Przemysłowego również pozostałe okręgi uformowane w oparciu o największe miasta wydzielone z ówczesnych województw. Należy zaznaczyć, że z braku długofalowego, kompleksowego planu zagospodarowania przestrzennego kraju w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych polityka lokalizacyjna w zakresie przemysłu opierała się na nie ukończonych w pełni, wspomnianych wyżej, koncepcjach GUPP-u oraz na systemie zmieniających się z czasem zasad rozmieszczenia przemysłu, formułowanych w uchwałach naczelnych władz partyjnych i państwowych, dotyczących poszczególnych planów wieloletnich. Zasada deglomeracji była już czwartą kolejną oficjalną zasadą realizowaną w polityce lokalizacyjnej przemysłu po 1/ zasadzie dekoncentracji przemysłu GOP-u i Łodzi /1947-1949/, 2/ zasadzie równomiernego rozmieszczenia przemysłu /1950-1955/ i 3/ zasadzie racjonalnego rozmieszczenia przemysłu /1955-1960/.

Zasadę deglomeracji zaczęto wstępnie wprowadzać w życie już w pierwszych latach omawianego okresu, jakkolwiek oficjalne akty podjęte zostały dopiero na przełomie lat 1964/65. Realizacja tej zasady w połączeniu z dużo większym niż w latach 1950-1960 przyrostem zatrudnienia w przemyśle wpłynęła na dalsze poważne zmniejszenie się w latach 1961-1970 dysproporcji w jego rozmieszczeniu, rozpatrywanym w układzie nowych województw oraz w uprzemysłowieniu tych jednostek terytorialnych. Potwierdzają to silnie malejące wartości współczynników lokalizacji przemysłu i rzemiosła przemysłowego. Wartość współczynnika lokalizacji obliczonego w odniesieniu do powierzchni dzisiejszych województw zmniejszyła się z 0,447 w 1960 r. do 0,396 w 1970 r. a wartość współczynnika lokalizacji obliczonego w odniesieniu do liczby ludności tych jednostek spadła z 0,232 do 0,165 /tabela 15/. Należy podkreślić, że już w 1965 r. wartość współczynnika lokalizacji w odniesieniu do ludności była niższa niż w 1939 r. Oznacza to, że w pierwszej połowie lat sześćdziesiątych, a więc dopiero po upływie około 20 lat po wojnie powstałe w wyniku wydarzeń z nią związanych dysproporcje w uprzemysłowieniu dzisiejszych województw zostały w zasadzie

zlikwidowane. Natomiast wartość współczynnika lokalizacji w odniesieniu do powierzchni była w 1970 r. nadal jeszcze nieco wyższa niż w 1939 r., co świadczy, że dysproporcje w rozmieszczeniu przemysłu i rzemiosła przemysłowego w układzie dzisiejszych województw były w 1970 r. nadal większe niż przed II wojną światową.

Jak wynika z tabel 11-12, w omawianym okresie poważnie zmniejszyły się rozpiętości pomiędzy najwyżej uprzemysłowionym województwem łódzkim i najniżej uprzemysłowionym woj. łomżyńskim. W 1970 r. stosunek w zakresie koncentracji przestrzennej przemysłu tych województw na 10 km² kształtował się jak 99 do 1 /w 1960 r. jak 154 do 1/, a w zakresie uprzemysłowienia /liczba zatrudnionych w przemyśle na 1 tys. mieszkańców/ jak 7 do 1 /w 1960 r. jak 11 do 1/.

W pierwszym pięcioleciu omawianego okresu /1961-1965/ odznaczającym się większą dynamiką wzrostu zatrudnionych w przemyśle dodatnie wartości przesunięć międzywojewódzkich w tym zakresie wystąpiły w 39 województwach /w latach 1965-1970 w 36 województwach/. Stanowiło to największą wartość na przestrzeni całego powojennego trzydziestolecia. Do województw o tempie wzrostu mniejszym od średniej krajowej zaliczały się: bielskie /-4,2 tys./, częstochowskie /-4,8 tys./, katowickie /-74,3 tys./, krakowskie /-1,8 tys./, legnickie /-1,5 tys./, łódzkie /-36,4 tys./, piotrkowskie /-3,7 tys./, wałbrzyskie /-8,6 tys./ i włocławskie /-0,6 tys./. Największe odchylenia dodatnie wykazywały województwa: gdańskie /+14,4 tys./, szczecińskie /+10,2 tys./, siedleckie /+7,4 tys./ i wrocławskie /+7,2 tys./. Wymienione województwa zwiększyły swe udziały w ogólnokrajowym zatrudnieniu w przemyśle i rzemiośle. W pięcioleciu 1966-1970 liczba województw, które wykazywały przesunięcia dodatnie zmniejszyła się do 36. Najbardziej charakterystyczną cechą tej pięciolatki było poważne zmniejszenie tempa wzrostu zatrudnienia w przemyśle w województwach, które wyróżniały się przedtem bardzo wysoką dynamiką wzrostu w tym zakresie. Po raz pierwszy wykazywały wartości ujemne przesunięć województwa: warszawskie /-6,7 tys./, opolskie /-1,3 tys./ i wrocławskie /-0,8 tys./. Województwa: gdańskie, poznańskie, krakowskie i szczecińskie miały wartości ujemne lub zbliżone do zera. Ich dotychczasową rolę w zakresie przemieszczeń przejęły województwa leżące na wschód od Wisły: lubelskie /+11,7 tys./, tarnobrzesckie /+12,2 tys./, rzeszowskie /+10,9 tys./ oraz krośnieńskie, legnickie,

słupskie, radomskie i olsztyńskie /tabela 16/. Innymi słowy zarysowała się wyraźnie tendencja przesuwania intensyfikacji procesu uprzemysłowienia na słabiej rozwinięte gospodarczo jednostki wojewódzkie.

Należy zaznaczyć, że realizowana polityka deglomeracji przyniosła bardziej dostrzegalne rezultaty tylko na obszarze dzisiejszych województw: warszawskiego i krakowskiego, gdzie średnioroczny przyrost zatrudnionych w latach 1961-1970 znacznie się zmniejszył w porównaniu z okresem 1950-1960 oraz na centralnym obszarze Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego. Natomiast na całym obszarze dzisiejszego woj. katowickiego średnioroczny przyrost zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle był w okresie 1961-1970 identyczny jak w okresie 1950-1960.

Jeśli zaś chodzi o dzisiejsze woj. łódzkie, to przyrost zatrudnionych w przemyśle w liczbach bezwzględnych był w latach 60-tych dużo większy niż w latach 50-tych. Wpłynęła na to w decydującym stopniu silna rozbudowa w Łodzi przemysłu maszynowo-metalowego, której celem było przeobrażenie zbyt jednostronnie ukształtowanej w przeszłości struktury gałęziowej tego wielkiego ośrodka przemysłowego. Również w województwach gdańskim i poznańskim, gdzie także realizowano program biernej deglomeracji, średnioroczny przyrost zatrudnionych był znacznie większy niż w okresie 1950-1960.

W latach sześćdziesiątych dało się zauważyć wyraźne przyspieszenie procesu industrializacji słabo przedtem uprzemysłowionych regionów kraju. Wystąpiło ono najwyraźniej na obszarach, gdzie podjęto eksploatację nowo odkrytych złóż surowców mineralnych, tzn. w województwach: konińskim /węgiel brunatny/, legnickim /rudy miedzi/ i tarnobrzeskim /ruda siarki/ oraz na obszarze kilku innych województw: krośnieńskiego, płockiego, pilskiego, radomskiego i słupskiego. Natomiast w najsłabiej uprzemysłowionych 9 województwach wschodniej części kraju: białkopodlaskim, chełmskim, ciechanowskim, łomżyńskim, ostrołęckim, siedleckim, przemyskim, suwalskim i zamojskim, a także w woj. leszczyńskim przyspieszenie procesu industrializacji mierzonego wzrostem zatrudnienia w przemyśle było nadal słabe. Średnioroczny przyrost zatrudnienia w okresie 1961-1970 rzadko przekraczał w nich 1 tys. osób. W województwach tych lokalizowano z reguły mało kapitałochłonne inwestycje w przemyśle drzewnym, mineralnym, lekkim i

spożywczym. Gdyby za miarę industrializacji przyjąć miernik nakładów inwestycyjnych można by twierdzić, że w wymienionych województwach w okresie 1961-1970 żadnego przyspieszenia industrializacji nie było. Wymienione 10 województw obejmując 10,5% ludności kraju partycypowały łącznie w latach 1961-1970 tylko w 3% w ogólnych nakładach inwestycyjnych w przemyśle Polski.

Ponad 1/3 wszystkich nakładów inwestycyjnych w przemyśle w omawianym okresie zrealizowano na obszarze województw: katowickiego, bielskiego, częstochowskiego, krakowskiego i opolskiego. Były to inwestycje bardzo kapitałochłonne /przemysł wydobywczy i metalurgiczny/ o niezbyt dużej liczbie nowych miejsc pracy. Z tego też względu udział wymienionych województw w zatrudnieniu w przemyśle kraju zmniejszył się znacznie. Natomiast udział woj. warszawskiego utrzymywał się w 1970 r. na poziomie 1960 r. mimo realizowanej tam polityki deglomeracyjnej.

W związku z realizowaną w latach 60-tych zasadą deglomeracji największych skupisk miejsko-przemysłowych kraju liczne, wielkie fabryki głównie przemysłu maszynowo-metalowego, których rozwój w dotychczasowych miejscach został ograniczony, zaczęły zakładać swoje filie poza granicami tych skupisk, przenosząc tam produkcję mniej skomplikowaną i bardziej pracochłonną. Filie zakładano głównie w małych miastach na słabo rozwiniętych obszarach, dysponujących rezerwami siły roboczej. W ten sposób powstał istotny czynnik aktywizacji terenów opóźnionych w rozwoju gospodarczym. Do końca lat 60-tych powstało w Polsce kilkadziesiąt tego rodzaju filii zatrudniających z reguły po kilkuset pracowników. Najwięcej filii założyły zakłady warszawskie, przy czym zlokalizowane one zostały głównie na obszarach województw: ciechanowskiego, łomżyńskiego, ostrołęckiego, radomskiego i siedleckiego. Na szerszą skalę kierunek aktywizacji terenów opóźnionych w rozwoju gospodarczym w drodze zakładania filii wielkich zakładów przemysłowych rozwinął się po 1970 r.

Reasumując należy stwierdzić, że w rezultacie wielkiego przyrostu zatrudnienia w dziesięcioleciu 1960-1970 nastąpił poważny wzrost uprzemysłowienia kraju jako całości i większości województw co przyniosło dalsze zmniejszenie się dysproporcji występujących w tym zakresie. W 1970 r. były one już znacznie mniejsze niż w 1939 r. Największy poziom uprzemysłowienia reprezentowały nadal

województwa łódzkie i katowickie. Wydaje się, że województwo łódzkie osiągnęło w 1970 r. już górną granicę możliwości uprzemysłowienia - 290 osób zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle na 1 tys. mieszkańców, co odpowiada ponad 50% ogółu zawodowo czynnych. Do górnej granicy zbliżyło się również woj. katowickie ze wskaźnikiem 266 pracowników przemysłowych na 1 tys. mieszkańców.

Równocześnie w rezultacie dynamicznego rozwoju przemysłu większość województw przesunęła się do wyższych grup z punktu widzenia osiągniętego stopnia industrializacji. Do grupy bardzo wysoko uprzemysłowionych /wskaźnik zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle przemysłowym na 1 tys. mieszkańców powyżej 200 osób/ powróciło woj. wałbrzyskie oraz awansowały dwa dalsze białskie i jeleniogórskie. Do grupy wysoko uprzemysłowionych /wskaźnik 150-200 osób/ przesunęło się 7 województw: warszawskie, częstochowskie, krakowskie, opolskie, poznańskie, wrocławskie i zielonogórskie. W grupie średnio uprzemysłowionych /wskaźnik 100-150 osób/ znalazło się obok istniejących w niej już w 1960 r. województw /bydgoskiego, gdańskiego i legnickiego/ szesnaście dalszych: elbląskie, gorzowskie, kaliskie, kieleckie, krośnieńskie, lubelskie, pilskie, piotrkowskie, radomskie, rzeszowskie, skierniewickie, słupeckie, szczecińskie, tarnobrzeskie, tarnowskie i toruńskie. Sześć województw przesunęło się z grupy bardzo słabo uprzemysłowionych /wskaźnik poniżej 50 osób/ do słabo uprzemysłowionych /wskaźnik 50-100 osób/: ciechanowskie, konińskie, przemyskie, siedleckie, suwalskie i zamojskie. Natomiast w grupie bardzo słabo uprzemysłowionych pozostały w 1970 r. już tylko trzy województwa - białkopodlaskie, łomżyńskie i ostrołęckie.

ZMIANY W UPRZEMYSŁOWIENIU WOJEWÓDZTW W LATACH 1970-1975

Rok 1971 zapoczątkował okres wielkiego przyspieszenia industrializacji Polski. W przeciwieństwie do okresów wcześniejszych w początkach lat siedemdziesiątych proces ten został dość szczegółowo zaplanowany na okres perspektywiczny do 1990 r. w ramach opracowanego w 1973 r. i akceptowanego w dniu 19.III.1974 r. przez Biuro Polityczne KC PZPR i Prezydium Rządu kompleksowego planu zagospodarowania przestrzennego kraju, zwanego planem krajowym. W planie

tym nie tylko założono na okres perspektywiczny do 1990 r. podstawowe wielkości /parametry/ procesu industrializacji całego kraju /liczba zatrudnionych w przemyśle, wartość produkcji czystej, wydajność pracy itp./ lecz także ustalono dość ściśle zasady i kierunki rozmieszczenia przemysłu.

Zgodnie z planem krajowym z 1973 r. liczba zatrudnionych w przemyśle /bez uczniów/ zwiększy się w latach 1970-1990 o 1670 tys. osób, tj. o niecałe 40%, a wartość produkcji czystej w przemyśle wzrosnie 5,5-krotnie. Należy zaznaczyć, że wspomniany plan oparty został na jednym z najniższych wariantów prognozy demograficznej GUS-u, uwzględniającej informację o przyroście naturalnym z lat sześćdziesiątych, który przewidywał, że w 1990 r. ludność Polski wyniesie tylko 37,4 mln osób. Tymczasem opracowana ostatnio przez GUS prognoza demograficzna kraju, uwzględniająca stan informacji z przełomu lat 1977/1978 przewiduje, że w 1990 r. liczba ludności Polski wyniesie 39,3 mln osób, tj. o 1,9 mln więcej niż przewidywał wariant prognozy przyjęty w planie krajowym. Toteż należy się liczyć z tym, że zatrudnienie w przemyśle w 1990 r. będzie również znacznie wyższe niż to wynika z założeń planu krajowego.

Za podstawę koncepcji planu przestrzennego zagospodarowania kraju do 1990 r. przyjęto zasadę "umiarkowanej policentrycznej koncentracji", która stała się w latach siedemdziesiątych oficjalną zasadą polskiej polityki regionalnej. Dwie trzecie /66%/ założonego w perspektywicznym planie krajowym przyrostu zatrudnienia /1,1 mln osób/ mają wchłonąć 23 duże aglomeracje miejskie /w tym 6 aglomeracji potencjalnych/ oraz 32 miejskie ośrodki wzrostu o znaczeniu krajowym, resztę zaś /tj. 570 tys. osób/ - pozostałe miejscowości.

Plan krajowy przewidywał umiarkowaną rozbudowę przemysłu połączoną z jego modernizacją w istniejących 10 dużych aglomeracjach miejskich i znaczną rozbudowę przemysłu aglomeracji kształtujących się. Ponadto zaplanowano w nim przyspieszenie procesu industrializacji północno-zachodnich i wschodnich obszarów kraju. Zgodnie z planem w województwach północno-zachodnich powinny się rozwijać przede wszystkim przemysły wodochłonne, a w województwach wschodnich obok przemysłów przetwarzających lokalne surowce mineralne /węgiel kamienny, siarka itp./, roślinne i zwierzęce, również przemysły o tzw. swobodnej lokalizacji, głównie maszynowo-metalowy

/elektromaszynowy/. Należy podkreślić, że plan krajowy przewidział w północno-zachodniej i wschodniej części kraju znaczną rozbudowę przemysłu w istniejących tam dużych aglomeracjach miejskich /szczecińskiej, gdańskiej, bydgosko-toruńskiej, białostockiej i lubelskiej/ oraz powstanie kilku nowych dużych aglomeracji /tarnowskiej, rzeszowskiej, olsztyńskiej i koszalińskiej/ i kilkunastu ośrodków wzrostu o znaczeniu krajowym, zlokalizowanych w województwach, w których brak jest dużych aglomeracji miejskich. W ten sposób dąży się do zmniejszenia dysproporcji pomiędzy wysoko uprzemysłowionymi województwami w południowo-zachodniej, południowej i centralnej części kraju a pozostałymi słabo uprzemysłowionymi jednostkami wojewódzkimi.

O skali przyspieszenia industrializacji Polski po 1970 r. może świadczyć fakt, że w ciągu siedmiu lat 1971-1977 zrealizowano w przemyśle kraju inwestycje wartości 1385 mld zł. /w latach 1971-1975 - 841 mld zł./, tj. więcej niż w poprzedzającym je ćwierćwieczu 1945-1970. W latach 1971-1975 udział przemysłu w nakładach inwestycyjnych zrealizowanych w całej gospodarce uspołecznionej przekraczał 47%, czyli był znacznie wyższy niż w okresach dwóch poprzednich planów pięcioletnich /1961-1965 i 1966-1970/. Dynamika wzrostu nakładów inwestycyjnych zwiększyła się 3,5-krotnie. O ile w latach 1961-1970 średnioroczny wzrost nakładów inwestycyjnych nie przekraczał 9%, to w latach 1971-1975 osiągnął 34%. Tak duży wzrost nakładów inwestycyjnych był możliwy w znacznym stopniu dzięki różnorodnym kredytom zagranicznym.

Należy zaznaczyć, że w pięcioleciu 1971-1975 rozpoczęto budowę około 300 nowych dużych zakładów przemysłowych, z których 200 uruchomiono do końca 1975 r., a 100 zostanie oddanych do użytku w okresie bieżącego planu pięcioletniego /1976-1980/. Z tego względu rozpoczęty w 1971 r. okres przyspieszonej industrializacji będzie można w pełni ocenić dopiero po 1980 r.

Jednakże już obecnie efekty tego przyspieszenia są nader widoczne we wzroście potencjału przemysłowego i w stopniu uprzemysłowienia kraju. W latach 1970-1975 wartość brutto środków trwałych w przemyśle i rzemiośle przemysłowym Polski wzrosła z 1049 mld zł. do 1631 mld zł. w cenach z 1971 r., tj. o 55%, a liczba zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle przemysłowym /łącznie z ucz-

niami/ zwiększyła się z 4576 tys. do 5413 tys., tj. o 837 tys. osób. Oznacza to średnioroczny przyrost zatrudnionych w wysokości 167 tys. osób i stanowi około 50% liczby przyrostu zatrudnionych w przemyśle, przewidzianej w planie krajowym na rok 1990. Tak duży przyrost zatrudnionych w przemyśle już w pierwszym 5-letnim okresie planu perspektywicznego był w pewnym stopniu uzasadniony wkraczaniem w wiek produkcyjny dalszej licznej rzeszy młodzieży urodzonej w okresie tzw. wyżu demograficznego. Należy podkreślić, że w omawianym okresie przemysł wchłoniął w Polsce ponad 50% przyrostu ludności w wieku produkcyjnym.

W rezultacie wskaźnik zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle przemysłowym na 1 tys. mieszkańców podniósł się w Polsce ze 147 osób w 1970 r. do 165 osób w 1975 r. Natomiast udział przemysłu w wytworzonym dochodzie narodowym wyniósł 50,2% w cenach stałych z 1.01.1977 r. W tym kontekście warto przypomnieć, że w 1962 r. po raz pierwszy udział przemysłu w wytworzonym dochodzie narodowym przekroczył w naszym kraju 50%. Jednak był on obliczony według ówczesnych mniej adekwatnych relacji cenowych. Już w 1974 r. zatrudnieni w przemyśle stanowili w Polsce 30,2% ogółu zawodowo czynnych.

Przytoczone dane świadczą, że w połowie lat siedemdziesiątych XX wieku Polska awansowała do grupy państw wysoko uprzemysłowionych. Jednakże kraj nasz znajduje się jeszcze w dolnej części tej grupy państw. Potwierdzają to wskaźniki produkcji wielu podstawowych wyrobów przemysłowych na 1 mieszkańca, np. energii elektrycznej, stali, tworzyw sztucznych, papieru itp.

W pierwszym roku bieżącego planu pięcioletniego /1976-1980/ wysokie tempo wzrostu nakładów inwestycyjnych utrzymywało się nadal. Udział przemysłu w całości nakładów w gospodarce społecznej kształtował się na wysokim poziomie 47,5%. Lecz podobnie jak w drugiej połowie lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych pojawiły się już poważne trudności finansowe, które spowodowały, że w 1977 r. nakłady inwestycyjne w tym dziale gospodarki były mniejsze niż w 1976 r. Wpłynęło to również w znacznym stopniu na zmniejszenie przyrostu zatrudnienia w przemyśle, które w latach 1975-1977 zwiększyło się tylko o około 100 tys. osób. Oznacza to trzykrotny spadek średniorocznego przyrostu zatrudnienia w tym dziale gospo-

darki w porównaniu z okresem 1971-1975.

W latach 1971-1975 przeważającą część /ponad 75%/ nakładów inwestycyjnych kierowano nadal na rozwój przemysłu ciężkiego. Jednakże w ramach tego przemysłu na pierwsze miejsce wysunął się pod tym względem przemysł maszynowo-metalowy /elektromaszynowy/, na który przypadało w 1975 r. prawie 25% wszystkich nakładów inwestycyjnych w przemyśle /w 1970 r. - 20,5%, w 1960 r. - 14,2%/. Zwiększył się znacznie również udział przemysłu metalurgicznego w związku z budową Huty Katowice i dalszą rozbudową Legnicko-Głogowskiego Zagłębia Miedziowego.

Ewolucja struktury przestrzennej przemysłu Polski przebiegała w omawianym okresie na ogół zgodnie z zasadami i kierunkami ustalonymi w planie krajowym. Realizacja zasady "umiarkowanej policentrycznej koncentracji" przemysłu przyczyniła się do znacznego zmniejszenia się dysproporcji w uprzemysłowieniu poszczególnych części kraju. W latach 1971-1975 miało miejsce największe przyspieszenie procesu industrializacji najsłabiej dotychczas uprzemysłowionych województw, zwłaszcza we wschodniej części kraju.

We wzroście nakładów inwestycyjnych przyspieszenie to było stosunkowo mało dostrzegalne ponieważ połowa tych województw miała udział w krajowych nakładach inwestycyjnych na przemysł równy lub nawet mniejszy niż w latach 1966-1970. Znaczny wzrost tego udziału wykazywały jednak województwa: białostockie, ciechanowskie, leszczyńskie, łomżyńskie, ostrołęckie, przemyskie, siedleckie, sieradzkie i suwalskie.

Bardziej dostrzegalne przyspieszenie procesu industrializacji województw opóźnionych w rozwoju gospodarczym było we wzroście liczby zatrudnionych w przemyśle, ponieważ realizowano tam głównie stosunkowo mało kapitałochłonne inwestycje w przemysłach maszynowo-metalowym /elektromaszynowym/, drzewnym, spożywczym i lekkim. Jak wynika z tabeli 6, średnioroczne przyrosty zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle były w większości tych województw dwukrotnie wyższe niż w okresach poprzednich planów wieloletnich. W rezultacie udział województw położonych na wschód od Wisły w krajowym zatrudnieniu w przemyśle i rzemiośle podniósł się w latach 1971-1975 z 18% do 20%. Największym przyrostem zatrudnienia w tym dziale gospodarki wyróżniały się na terenach prawobrzeżnych województwa:

rzeszowskie /21,0 tys. osób/, lubelskie /20,9 tys./, krośnieńskie /16,7 tys./, siedleckie /15,8 tys./, białostockie /15,7 tys./, to-
rzańskie /14,7 tys./ i tarnobrzeskie /14,6 tys./.

Poważną rolę w przyspieszeniu industrializacji województw we
wschodniej części kraju odegrała kontynuowana w latach 1971-1975
akcja zakładania i rozbudowy w małych miastach filii dużych fabryk
zlokalizowanych w wielkich aglomeracjach miejskich. W 1975 r. ist-
niało w Polsce 150 zatrudniających powyżej 100 osób filii dużych
fabryk, głównie maszynowo-metalowych, z czego 50 znajdowało się
w województwach prawobrzeżnych. Filie odgrywają szczególnie dużą
rolę w procesie industrializacji województw sąsiadujących z aglo-
meracją warszawską: ciechanowskiego, ostrołęckiego i siedleckiego.

W latach 1971-1975 dodatnie wartości przesunięć międzywojewódz-
kich zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle przemysłowym wykazywały
34 województwa /w latach 1966-1970 36 województw/. Największym dod-
atnim przesunięciem odznaczały się województwa: legnickie, kie-
leckie, siedleckie, rzeszowskie, krośnieńskie, płockie, ostrołęc-
kie i konińskie /tabela 16/. Natomiast wartości ujemne przesunięć
wykazywało 15 województw najwyżej uprzemysłowionych /z wyjątkiem
elbląskiego i skierniewickiego/, w których istnieją wielkie aglo-
meracje miejskie.

Konsekwencją przyspieszonej industrializacji opóźnionych w
rozwoju regionów było dalsze poważne zmniejszenie się dysproporcji
w uprzemysłowieniu województw. Dystans dzielący województwo najwy-
żej uprzemysłowione /łódzkie/ i najniżej uprzemysłowione /łomżyń-
skie/ pod względem wskaźnika zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle
na 10 km² zmniejszył się o 1/3, a pod względem wskaźnika na 1 tys.
mieszkańców prawie o połowę. Należy jednak zaznaczyć, że w latach
1971-1975 wystąpił pewien spadek tego ostatniego wskaźnika w woj.
łódzkim, które już w 1970 r. osiągnęło właściwie górną granicę
możliwości uprzemysłowienia. Nieco mniejszy spadek wielkości tego
wskaźnika miał miejsce również w wysoko uprzemysłowionym województ-
wie warszawskim. Poważne zmniejszenie się dysproporcji w uprzemys-
łowaniu Polski według nowych województw potwierdzają również
współczynniki lokalizacji zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle.
Wartość współczynnika obliczonego w odniesieniu do powierzchni
spadła bowiem w latach 1970-1975 z 0,396 do 0,360, a współczynnika

obliczonego w odniesieniu do liczby ludności z 0,165 do 0,132.

W wyniku przyspieszonej industrializacji kraju w latach 1971-1975 znikła w Polsce grupa województw bardzo słabo uprzemysłowionych, o wskaźniku zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle na 1 tys. mieszkańców poniżej 50 osób. Województw słabo uprzemysłowionych o wskaźnikach w granicach 50-100 osób pozostało jeszcze tylko dziewięć w wschodniej części kraju: białkopodlaskie, ciechanowskie, łomżyńskie, nowosądeckie, ostrołęckie, przemyskie, siedleckie, suwalskie i zamojskie. Do grupy średnio uprzemysłowionych o wskaźnikach od 100-150 osób awansowało w latach 1970-1975 dziewięć województw: białostockie, chełmskie, konińskie, koszalińskie, leszczyńskie, olsztyńskie, płockie, sieradzkie i włocławskie zaś do grupy wysoko uprzemysłowionych o wskaźnikach od 150-200 osób siedem województw: bydgoskie, kaliskie, kieleckie, krośnieńskie, legnickie, piotrkowskie i toruńskie. Natomiast grupa województw bardzo wysoko uprzemysłowionych nie uległa w tym czasie zwiększeniu.

Reasumując należy stwierdzić, że okres przyspieszonej industrializacji kraju 1971-1975 charakteryzował się po II wojnie światowej najbardziej proporcjonalnym w stosunku do rozmieszczenia ludności rozkładem zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle Polski rozpatrywanym w układzie nowych województw.

ZMIANY W UPRZEMYSŁOWIENIU WOJEWÓDZTW W CAŁYM BADANYM OKRESIE /1939-1975/

W wyniku realizacji od pierwszych lat powojennych polityki szybkiej planowej industrializacji, Polska przekształciła się w ciągu 30-tu lat z kraju rolniczego w kraj wysoko uprzemysłowiony. Jakkolwiek nie osiągnęła jeszcze poziomu rozwiniętych krajów zachodnioeuropejskich, to jednak dystans dzielący ją od nich pod względem produkcji podstawowych wyrobów przemysłowych na 1 mieszkańca zmniejszył się bardzo poważnie. Zasluguje na podkreślenie fakt, że w produkcji niektórych ważniejszych wyrobów /np. surowce energetyczne, kwas siarkowy, cement/ Polska osiągnęła już przewagę nad większością tych państw.

Liczba zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle przemysłowym na terytorium Polski zwiększyła się z 2727 tys. w 1939 r., 1463 tys.

w 1946 r. i 2050 tys. w 1949 r. do 5565 tys. w 1975 r. Oznacza to ponad dwukrotny wzrost zatrudnienia w porównaniu z 1939 r., prawie czterokrotny wzrost w porównaniu z rokiem 1946 i blisko trzykrotny wzrost w porównaniu z rokiem 1949. Należy podkreślić, że prawie cały przyrost zatrudnienia w tym dziale gospodarki w okresie powojennym miał miejsce w przemyśle w ścisłym słowa znaczeniu. Natomiast stan zatrudnienia w rzemiośle przemysłowym utrzymywał się w 1975 r. na poziomie nieznacznie tylko wyższym niż w 1946 r. Wydaje się więc, że można twierdzić, iż w 29-letnim okresie powojennym /1946-1975/ stworzono w Polsce ponad 4 mln miejsc pracy w przemyśle, z czego 3,5 mln w latach 1950-1975.

Należy podkreślić, że znacznie szybciej niż zatrudnienie rosła wartość produkcji przemysłowej kraju. W latach 1950-1975 wartość globalnej produkcji przemysłu uspołecznionego zwiększyła się 13 razy a wartość produkcji czystej - 10 razy.

Te niewątpliwie poważne rezultaty industrializacji osiągnięto wysiłkiem całego społeczeństwa i w znacznym stopniu kosztem innych działów gospodarki. Według Rocznika Statystycznego GUS 1978 nakłady inwestycyjne w przemyśle Polski w latach 1946-1977 wyniosły około 2650 mld zł /w cenach z 1.I.1977 r./, co stanowiło ponad 40% wszystkich nakładów inwestycyjnych zrealizowanych w tym okresie w całej gospodarce narodowej. W rezultacie tych inwestycji udział przemysłu w wytworzonym dochodzie narodowym zwiększył się z 26,1% w 1946 r. do 52,7% w 1977 r., tj. dwukrotnie. Jednak wytworzony dochód narodowy na 1 mieszkańca jest w Polsce jeszcze przeważnie 2-3-krotnie niższy niż w rozwiniętych krajach kapitalistycznych.

W wyniku kilkakrotnie szybszego niż wzrost ludności rozwoju przemysłu wskaźnik zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle przemysłowym na 1 tys. mieszkańców podniósł się w Polsce z 85 osób w 1939 r. i 61 osób w 1946 r. do 163 osób w 1975 r. /tabela 12/. Obecny stopień uprzemysłowienia dzisiejszego terytorium kraju jest dwukrotnie wyższy niż przed II wojną światową i prawie trzykrotnie wyższy niż w 1946 r. Należy dodać, że w Polsce udział przemysłu sensu largo w ogólnej liczbie zawodowo czynnych podniósł się z 18,8% w 1950 r. do 30,2% w 1974 r. Dla porównania warto przypomnieć, że W. Brytania przekroczyła granicę 30% zawodowo czynnych w

przemysłu już w latach siedemdziesiątych XIX wieku, Belgia, Czecho-słowacja, Holandia, RFN, NRD i Szwajcaria - na przełomie XX i XXI wieku, USA, Kanada i Szwecja - w latach czterdziestych XX wieku, Francja - w latach pięćdziesiątych, a Włochy, Bułgaria, ZSRR i Węgry - pod koniec lat sześćdziesiątych. Wymienione wyżej kraje kapitalistyczne /z wyjątkiem Włoch/ znajdują się już w postindustrialnym stadium rozwoju. W związku z prawie całkowitym wyczerpaniem się rezerw siły roboczej w rolnictwie /sektor I/ i rosnącym stale znaczeniu usług /sektor III/ udział przemysłu w strukturze zawodowej ludności tych krajów wykazuje w ostatnich dekadach lat tendencję malejącą, mimo zatrudnienia milionów względnie setek tysięcy pracowników cudzoziemskich. Współczesny rozwój przemysłu w tych krajach ma wybitnie intensywny charakter i dokonuje się głównie w drodze automatyzacji procesów produkcyjnych.

Warto dodać, że pod względem szybkiego tempa industrializacji po II wojnie światowej Polska nie była bynajmniej krajem wyjątkowym. Znacznie szybciej niż w Polsce rozwijał się bowiem po 1945 r. przemysł w dużo słabiej przed II wojną światową uprzemysłowionych krajach socjalistycznych południowej Europy. Bułgaria i Rumunia w ostatnim dziesięcioleciu wyprzedziły już nawet nieznacznie Polskę pod względem stopnia uprzemysłowienia. W 1975 r. udział przemysłu w strukturze zawodowej ludności wynosił 33,5% w Bułgarii i 30,6% w Rumunii /w 1974 r./, a w wytworzonym dochodzie narodowym odpowiednio 51,0% i 57,1%. Obecnie spośród europejskich krajów socjalistycznych tylko Albania i Jugosławia wykazują niższe niż Polska wskaźniki uprzemysłowienia, a spośród krajów kapitalistycznych, które nie wkroczyły jeszcze w stadium postindustrialnego rozwoju: Grecja, Portugalia, Hiszpania i Finlandia.

Burzliwemu procesowi industrializacji towarzyszyły istotne przeobrażenia w strukturze gałęziowej przemysłu Polski. Polegały one na dużym wzroście znaczenia przemysłu maszynowo-metalowego /elektromaszynowego/ oraz chemicznego - przy spadku znaczenia pozostałych grup gałęzi a w szczególności przemysłu paliwowo-energetycznego, metalurgicznego i lekkiego /włókienniczego/. Udział przemysłu maszynowo-metalowego w ogólnym zatrudnieniu w przemyśle zwiększył się z 18,1% w 1946 r. /21,5% w 1939 r./ do 34,0% w 1975 r. a przemysłu chemicznego z 40% w 1946 r. /4,9% w 1939 r./ do 6,6% w 1975 r. Natomiast udział przemysłu paliwowo-energetycznego spadł

z 21,9% w 1946 r. /13,8% w 1939 r./ do 10,4% w 1975 r., metalurgicznego - z 7,2% w 1946 r. do 5,2% w 1975 r. i włókienniczego - z 15,8% w 1946 r. /16,1% w 1939 r./ do 10,0% w 1975 r.

W wyniku realizowanej z niemałymi trudnościami od pierwszych lat powojennych polityki regionalnej państwa hamującej rozwój przemysłu na obszarach najwyżej uprzemysłowionych, a zwłaszcza w GOP-ie i ŁOP-ie i dążącej do przemysłowej aktywizacji najsłabiej rozwiniętych regionów kraju, w trzydziestoleciu Polski Ludowej /1945-1975/ dokonane zostały poważne zmiany w rozmieszczeniu przemysłu i uprzemysłowieniu poszczególnych województw. Wprowadzenie tych zmian ułatwiły wspomniane przeobrażenia struktury gałęziowej przemysłu, a zwłaszcza wzrost znaczenia przemysłu maszynowo-metalowego, którego zakłady odznaczają się względną swobodą lokalizacji oraz przemysłu chemicznego zużywającego duże ilości wody, której największe zasoby znajdują się w północnej, słabiej do II wojny światowej uprzemysłowionej części kraju. Czynnikiem sprzyjającym tym zmianom były odkryte i zagospodarowane po wojnie nowe złoża surowców mineralnych, a zwłaszcza węgla brunatnego w rejonie Konina, rudy siarki w rejonie Tarnobrzega i rud miedzi w rejonie Lubina i Głogowa.

Jak wynika z tabel 8-9, zarówno w całym badanym okresie Polski Ludowej, jak i w okresie po zakończeniu odbudowy zniszczeń wojennych /1949-1975/ najsłabszą dynamiką wzrostu zatrudnienia w przemyśle odznaczały się trzy najwyżej uprzemysłowione województwa: łódzkie, katowickie i wałbrzyskie. Natomiast najszybszą dynamikę w tym zakresie, 2-4-krotnie wyższą od dynamiki krajowej, wykazywało w latach 1946-1975 siedem województw wschodnich: łomżyńskie, suwalskie, rzeszowskie, ostrołęckie, siedleckie, białostockie i tarnobrzesckie, które w 1939 r. zaliczały się do najsłabiej uprzemysłowionych, a których przemysł poniósł stosunkowo duże straty w czasie II wojny światowej oraz sześć województw ziem zachodnich i północnych: koszalińskie, legnickie, szczecińskie, słupskie, olsztyńskie i gorzowskie, o zniszczonym w dużym stopniu przemyśle, w którym do końca 1946 r. nie wszystkie ocalałe zakłady zdołano w pełni uruchomić.

W okresie po zakończeniu powojennej odbudowy przemysłu /1949-1975/ najwyższą /2-4-krotnie wyższą od krajowej/ dynamiką wzrostu

w tym dziale gospodarki wyróżniało się tylko 10 województw wschodnich: ostrołęckie, łomżyńskie, siedleckie, rzeszowskie, lubelskie, białskopodlaskie, toruńskie, tarnobrzesckie, chełmskie i zamojskie oraz położone w centrum kraju województwo konińskie i nadmorskie województwo śląskie. Należy zauważyć, że w większości wymienionych województw decydujący wpływ na wysoką dynamikę wzrostu wywarł bardzo niski stan zatrudnienia w przemyśle w wyjściowym 1949 r. Z tego głównie powodu województwa położone na wschód od Wisły wykazywały w latach 1949-1975 na ogół kilkakrotnie wyższą dynamikę wzrostu niż pozostałe województwa.

Mimo słabszej dynamiki wzrostu korzyści aglomeracji powodowały, że największe przyrosty zatrudnienia w przemyśle w liczbach bezwzględnych miały województwa, które już przed II wojną światową były wysoko uprzemysłowione, bądź też na których terenach już w 1939 r. uformowane były aglomeracje przemysłowe /okręgi przemysłowe lub duże ośrodki przemysłowe/. Trzeba dodać, że silne zniszczenie niektórych tych aglomeracji w czasie II wojny światowej /np. Warszawskiego Okręgu Przemysłowego, Wrocławskiego Okręgu Przemysłowego i Szczecińskiego Okręgu Przemysłowego/ nie miało większego wpływu na wielkość przyrostu zatrudnienia w przemyśle. Ocalała ze zniszczeń część fabryk i infrastruktury była bowiem nader istotnym czynnikiem odbudowy i dalszej rozbudowy przemysłu w tych aglomeracjach.

Jak wynika z tabeli 6, w dwunastu następujących województwach przyrost zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle przemysłowym w latach 1946-1975 wyniósł ponad 100 tys. osób: katowickim /535 tys. osób/, warszawskim /326 tys./, gdańskim /151 tys./, wrocławskim /150 tys./, łódzkim /147 tys./, kieleckim /140 tys./, bielskim /135 tys./, opolskim /134 tys./, krakowskim /133 tys./, poznańskim /123 tys./, bydgoskim /114 tys./ i szczecińskim /107 tys./.

Przyrosty zatrudnienia bliskie 100 tys. osób wykazywały ponadto trzy województwa: lubelskie /98 tys./, wałbrzyskie /97 tys./ i częstochowskie /93 tys./. Spośród tych województw tylko lubelskie znajduje się po prawej stronie Wisły. We wszystkich tych województwach odbudowane i znacznie rozbudowane zostały duże aglomeracje przemysłowe /okręgi przemysłowe i ośrodki przemysłowe/.

Wymienione 16 województw wchłonęły w latach 1946-1975 blisko 2/3 całego przyrostu zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle przemysłowym kraju. Zasluguje na zwrócenie uwagi fakt, że woj. katowickie oraz cztery sąsiadujące z nim województwa skupiające ośrodki tzw. Górnośląsko-Krakowskiego Makrookręgu Przemysłowego /bielskie, częstochowskie, krakowskie i opolskie/ obejmując łącznie tylko 9% powierzchni kraju wchłonęły w tym okresie 25% całego przyrostu zatrudnienia w tym dziale gospodarki. Obok sąsiedztwa największej w kraju bazy paliwowo-energetycznej przyczyniła się do tego w dużym stopniu również nadmierna, wobec poważnego deficytu siły roboczej, rozbudowa w woj. katowickim gałęzi przemysłu maszynowo-metalowego, nader luźno związanych z górnictwem i przemysłem metalurgicznym. W latach 1946-1975 udział przemysłu maszynowo-metalowego w zatrudnieniu w przemyśle tego województwa zwiększył się z 11,5% do 23,0%, tj. dwukrotnie.

Na terenach 20 województw, których obszary znajdują się całkowicie lub w przeważającej części na wschód od Wisły, zatrudnienie w przemyśle i rzemiośle przemysłowym zwiększyło się w latach 1946-1975 ze 160 tys. do 1083 tys., tj. prawie 7-krotnie. Przyrost zatrudnienia wyniósł 923 tys. osób, w tym w latach 1949-1975 około 870 tys. osób. Jeśli uwzględnić prawobrzeżną część województwa stołecznego warszawskiego przyrost zatrudnionych w przemyśle na terytorium kraju położonym na wschód od Wisły i Raby wyniósł w latach 1946-1975 ponad 1 mln osób. Oznacza to, że ta bardzo słabo uprzemysłowiona część kraju wchłonęła ponad 25% powojennego przyrostu zatrudnienia w tym dziale gospodarki. Zasluguje na podkreślenie fakt, że tereny prawobrzeżne Polski skupiały w 1975 r. niemal tyle zatrudnionych w przemyśle /bez rzemiosła/ ile cała Polska w 1946 r. Udział województw prawobrzeżnych w ogólnokrajowym zatrudnieniu w przemyśle i rzemiośle zwiększył się w latach 1949-1975 dwukrotnie z 10% do 20%. Jednakże w porównaniu ze stanem przedwojennym wzrost był mniejszy, ponieważ udział ten zwiększył się tylko z 16% w 1939 r. do 20% w 1975 r.

Stworzenie po II wojnie światowej w bardzo słabo uprzemysłowanej części kraju po prawej stronie Wisły ponad 1 mln nowych miejsc pracy w przemyśle i niemal dwukrotny wzrost jej udziału w zatrudnieniu krajowym stanowi niewątpliwie poważny, jakkolwiek nie

całkowicie zadowolający, sukces polskiej polityki regionalnej. W tym kontekście warto wspomnieć, że podobne próby przyspieszenia uprzemysłowienia opóźnionych w rozwoju terenów podejmowane w krajach kapitalistycznych południowej Europy /we Włoszech i w Hiszpanii/ skończyły się niepowodzeniem. Jak wynika z badań A.L.Rodgersa udział planowo uprzemysławianej południowej części Włoch znanej pod nazwą Mezzogiorno w ogólnym zatrudnieniu w przemyśle tego kraju zmniejszył się w latach 1951-1971 z 16,4% do 14,6% /Rodgers 1976/. Natomiast przyrost zatrudnienia w przemyśle w liczbach bezwzględnych wyniósł w tym okresie tylko 200 tys. osób. Badania M.Ferrera Regalesa wykazują zaś, że nie zdały egzaminu również próby przyspieszenia uprzemysłowienia opóźnionych w rozwoju centralnych i południowych prowincji Hiszpanii. W latach 1962-1973 udział Interioru /bez okręgów Madrytu i Walladolidu/ obejmującego 30% powierzchni Hiszpanii, w zatrudnieniu w sektorze II zmniejszył się z 14,3% do 11,4%, a Andaluzji obejmującej 18% powierzchni tego kraju utrzymywał się na niezmiennym poziomie 12% /Ferres Regales 1977/.

Na terenach kraju po prawej stronie Wisły największy przyrost zatrudnionych /względnie miejsc pracy/ w przemyśle i rzemiośle wykazywały w latach 1946-1975 województwa: lubelskie, wspomniane już wyżej /98 tys. osób/, rzeszowskie /79 tys./, toruńskie /70 tys./, tarnobrzesckie /67 tys./, tarnowskie /66 tys./, białostockie /63 tys./, olsztyńskie /60 tys./, krośnieńskie /51 tys./, nowosądeckie /46 tys./, płockie /46 tys./, siedleckie /42 tys./ i elbląskie /41 tys./. We wszystkich tych województwach rozwinęły się już liczące powyżej 10 tys. zatrudnionych w przemyśle średnie i duże ośrodki przemysłowe, a w niektórych /lubelskie, białostockie, tarnobrzesckie, tarnowskie, rzeszowskie, krośnieńskie i nowosądeckie/ również okręgi przemysłowe lub ich części. Korzyści wynikające z aglomeracji przemysłu w tych okręgach i ośrodkach stanowią istotny czynnik dalszego wzrostu uprzemysłowienia wymienionych województw. W pozostałych województwach prawobrzeżnych przyrost zatrudnienia był znacznie mniejszy, wahając się w granicach 16-32 tys. osób /tabela 6/.

Jest rzeczą znaną, że w jednym z najsłabiej uprzemysłowionych w kraju w 1946 r. a położonym w centralnej części kraju woj. konińskim, w którym w związku z odkryciem złóż węgla brunatnego

kosztem około 50 mld zł. stworzono nowy okręg przemysłu górniczo-energetycznego, przyrost zatrudnienia w przemyśle w latach 1946-1975 był stosunkowo niewielki, wynosząc tylko 38 tys. osób. Prawie dwukrotnie większy /70 tys./ przyrost zatrudnienia w przemyśle miał miejsce w trochę wyżej uprzemysłowionym woj. legnickim, gdzie w związku z odkryciem nowych złóż miedzi zbudowano od podstaw niewielki większym kosztem okręg przemysłu górniczo-metalurgicznego. Dwukrotnie większy /76 tys. osób/ przyrost zatrudnionych w przemyśle wykazywało też sąsiadujące z woj. konińskim woj. kaliskie, w którym wartość zrealizowanych po wojnie nakładów inwestycyjnych w przemyśle była więcej niż o połowę mniejsza. Dane te świadczą, że przyrost zatrudnionych w przemyśle oraz wzrost industrializacji poszczególnych województw zależał nie tyle od wielkości nakładów inwestycyjnych, ile od kierunków gałęziowych rozwoju przemysłu.

W wyniku strat wojennych i nader zróżnicowanego tempa odbudowy i dalszego rozwoju zmniejszyła się w badanym okresie rola obszarów poszczególnych województw w strukturze przestrzennej polskiego przemysłu w szerokim słowa znaczeniu. Obraz tych zmian będzie różny w zależności od tego, czy za podstawę porównań przyjmiemy rok 1939 czy też lata powojenne. Trzeba przy tym zwrócić uwagę na fakt, że większość województw ziem zachodnich i północnych oraz ziem położonych na wschód od Wisły osiągnęła stan zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle z 1939 r. dopiero w latach sześćdziesiątych, tzn. po upływie 15-25 lat od zakończenia wojny /tabela 4/. O ile na całym terytorium Polski zatrudnienie w tym dziale gospodarki było w 1975 r. ponad dwukrotnie wyższe niż w 1939 r., to w siedmiu województwach zachodnich /gorzowskim, jeleniogórskim, słupskim, szczecińskim, wałbrzyskim, wrocławskim i zielonogórskim/ i w trzynastu województwach północno-wschodnich i wschodnich /białkopodlaskim, białostockim, chełmskim, ciechanowskim, elbląskim, łomżyńskim, olsztyńskim, ostrołęckim, przemyskim, siedleckim, suwalskim, włocławskim i zamajskim/ oraz w czterech województwach centralnych /łódzkim, sieradzkim, skierniewickim i warszawskim/ kształtowało się na mniej niż dwukrotnie wyższym poziomie. Najmniejszy w latach 1939-1975 procentowy przyrost zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle /poniżej 50%/ wykazywało 10 województw: białkopodlaskie, ciechanowskie, elbląskie, jeleniogórskie, łódzkie, sieradzkie, szczecińskie, warszawskie, wrocławskie i zielonogórskie. W rezultacie wymienione

osiem województw /za wyjątkiem białkopodlaskiego i ciechanowskiego/ straciło najbardziej na znaczeniu w strukturze przestrzennej przemysłu i rzemiosła zlokalizowanego na dzisiejszym terytorium Polski w porównaniu z rokiem 1939. Natomiast najbardziej, w porównaniu ze stanem przedwojennym, zyskało na znaczeniu 9 województw: bielskie, bydgoskie, gdańskie, krakowskie, lubelskie, rzeszowskie, tarnobrzesckie, tarnowskie i toruńskie, w których w 1975 r. zatrudnienie w przemyśle i rzemiośle przemysłowym było ponad trzykrotnie wyższe niż w 1939 r. Niemal trzykrotny wzrost zatrudnienia w tym dziale gospodarki wykazywały w latach 1939-1975 również województwa kaliskie i katowickie /tabela 4/. Należy podkreślić, że woj. katowickie było jedynym z siedmiu najwyższej przed wojną uprzemysłowionych województw, które zyskało na znaczeniu w strukturze przestrzennej przemysłu. Mimo zaznaczających się od 1946 r. tendencji spadku jego udziału w zatrudnieniu w przemyśle i rzemiośle kraju, w 1975 r. udział ten wynosił jeszcze 16,7% i był znacznie wyższy niż w 1939 r. - 14,1% /tabela 10/. Nie ulega wątpliwości, że ten wzrost znaczenia przemysłowego zawdzięcza woj. katowickie przede wszystkim stosunkowo najmniejszym stratom poniesionym w czasie II wojny światowej oraz swym bogactwom kopalnym. W 1975 r. zatrudnienie w przemyśle i rzemiośle przemysłowym było w województwie katowickim o 550 tys. osób, a w przemyśle bez rzemiosła o blisko 600 tys. osób większe niż w 1939 r. /tabela 4-5/. Natomiast w woj. warszawskim stan zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle był w 1975 r. tylko o 115 tys. a w woj. łódzkim o 100 tys. osób wyższy niż w 1939 r. W przypadku woj. warszawskiego wpłynęły na to w decydującym stopniu ciężkie straty wojenne. Jak wynika z tabeli 5, większy przyrost zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle w latach 1939-1975 od obu tych już przed wojną wysoko uprzemysłowionych województw wykazywały województwa: gdańskie /o 131 tys. osób/, krakowskie /o 128 tys./ i bielskie /o 126 tys./, a od województwa łódzkiego - również województwa: poznańskie /o 115 tys./, bydgoskie /o 114 tys./ i kieleckie /o 104 tys./.

Należy podkreślić, że 34% całego przyrostu zatrudnienia w latach 1939-1975, tj. prawie milion osób skupiło się na obszarze woj. katowickiego /19%/ oraz czterech sąsiednich województw: bielskiego, częstochowskiego, krakowskiego i opolskiego, stanowiących Górnośląsko-Krakowski Makrookręg Przemysłowy. Toteż w rezultacie

rola tego makrookręgu w przemyśle na dzisiejszym terytorium kraju jest obecnie dużo większa niż przed II wojną światową. W 1975 r. jego udział w zatrudnieniu krajowym w przemyśle i rzemiośle wynosił prawie 29%, podczas gdy w 1939 r. tylko 22%. Widać to również wyraźnie jeśli porównać mapy 3 i 11.

Jeśli za podstawę porównań przyjmiemy rok 1946, to otrzymamy dość odmienny obraz zmian w strukturze przestrzennej przemysłu Polski i roli w niej poszczególnych województw. Jak wynika z tabeli 10, w 1975 r. 36 województw wykazywało wzrost procentowego udziału w krajowym zatrudnieniu w przemyśle i rzemiośle w porównaniu z 1946 r., w 3 województwach /bielskim, pilskim i wrocławskim/ udział ten utrzymywał się na niezmiennym poziomie, a w 10 województwach /katowickim, łódzkim, wałbrzyskim, bydgoskim, częstochowskim, jeleniogórskim, piotrkowskim, poznańskim i skierniewickim/ był on niższy. Spośród tych województw najwyższy spadek udziału wykazywały najwyżej w 1946 r. uprzemysłowione województwa: katowickie /z 27,1% do 16,7%/, łódzkie /z 11,0% do 5,6%, tj. o połowę/ i wałbrzyskie /z 15,5% do 3,1%/. O ile w 1946 r. te trzy województwa obejmując tylko 3,9% powierzchni Polski skupiały 42,6% krajowego zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle oraz 49% zatrudnienia w przemyśle bez rzemiosła /w 1939 r. odpowiednio 26% i 34%/, to w 1975 r. już tylko 25% i 26% czyli mniej niż samo woj. katowickie w 1946 r. Rola tych trzech województw rozpatrywanych łącznie zmniejszyła się zatem prawie o połowę, co było zgodne z celem polityki regionalnej państwa. Spadek znaczenia przemysłowego pozostałych wymienionych 7 województw był stosunkowo niewielki. W związku ze spadkiem znaczenia woj. katowickiego zmniejszyła się znacznie również rozpatrywana łącznie rola pięciu województw obejmujących tereny Górnośląsko-Krakowskiego Makrookręgu Przemysłowego, chociaż województwa krakowskie i opolskie wykazywały nieznaczny wzrost udziału w zatrudnieniu przemysłowym kraju. W latach 1946-1975 łączny udział tych pięciu województw w krajowym zatrudnieniu w przemyśle i rzemiośle zmniejszył się z 38,4% do 28,5%, a w przemyśle bez rzemiosła z 41,2% do 29,0%.

Największy wzrost znaczenia przemysłowego w latach 1946-1975 wykazywały zniszczone silnie w czasie wojny województwa: warszawskie /wzrost z 4,0% do 7,0%/, wrocławskie /z 2,4% do 3,4%/ i szczecińskie /z 1,0% do 2,2%/ oraz szybko uprzemysławiane po wojnie

województwa, których tereny wchodziły przed II wojną światową w skład COP-u: kieleckie /z 2,1% do 3,1%/ , lubelskie /z 1,0% do 2,1%/ , radomskie /z 0,9% do 1,8%/ oraz rzeszowskie /z 0,6% do 1,6%/.

Jeśli za miarę przemysłu przyjąć nie liczbę zatrudnionych lecz wartość produkcji czystej, to otrzyma się nieco różny obraz struktury przestrzennej przemysłu kraju. Z opublikowanych ostatnio przez GUS danych o dochodzie narodowym wytworzonym w przemyśle poszczególnych województw w 1976 r. wynika, że tylko w 1/3 województw procentowy udział w zatrudnieniu odpowiada udziałowi w wartości produkcji czystej przemysłu. W strukturze przestrzennej produkcji czystej przemysłu udział siedmiu województw: warszawskiego /9,8%/ , płockiego /3,2%/ , bielskiego /4,5%/ , łódzkiego /7,3%/ , krakowskiego /4,8%/ , zielonogórskiego /2,2%/ i poznańskiego /3,8%/ jest dużo większy niż w strukturze zatrudnienia w przemyśle. Rola pozostałych województw w produkcji czystej przemysłu Polski jest mniejsza niż w zatrudnieniu w przemyśle.

Jak wynika z tabeli 16, nieliczne województwa, które straciły na znaczeniu przemysłowym wykazywały ujemne wartości przemieszczeń międzywojewódzkich zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle. Pozostałe województwa cechowały dodatnie wartości przemieszczeń. 88,2% wszystkich przemieszczeń ujemnych przypadało na wspomniane najwyższej w 1946 r. uprzemysłowione trzy województwa; z czego 51,1% czyli ponad połowę na woj. katowickie. Natomiast najwyższymi przemieszczeniami dodatnimi odznaczały się wspomniane województwa wykazujące największy wzrost udziału w zatrudnieniu w przemyśle i rzemiośle. Przemieszczenia dodatnie rozłożyły się bardziej równomiernie tak, że udział żadnego z województw nie przekraczał w nich 15% /tab. 17/.

W wyniku opisanych przemieszczeń zmniejszyły się poważnie w latach 1946-1975 dysproporcje w rozmieszczeniu przemysłu i rzemiosła według nowych województw. Informują o tym zamieszczone w tabeli 13 ilorazy lokalizacji obliczone w odniesieniu do powierzchni województw oraz zamieszczone w tabeli 11 wskaźniki nasycenia przemysłem powierzchni województw. Rozpiętość pomiędzy województwami skupiającymi największą i najmniejszą liczbę zatrudnionych w tym dziale gospodarki /łódzkim i łomżyńskim/ na jednostkę powierzchni zmniejszyła się w latach 1946-1975 siedemnaście razy podczas gdy

w latach 1939-1975 tylko o około 13 razy. O poważnym zmniejszeniu się dysproporcji w rozmieszczeniu przemysłu w latach 1946-1975 świadczą dobitnie współczynniki lokalizacji zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle obliczone w odniesieniu do powierzchni nowych województw oraz odpowiadające im krzywe lokalizacji przedstawione na ryc.1. Jak wynika z tabeli 15 wartość tego współczynnika zmniejszyła się w tym czasie z 0,510 do 0,366 czyli o około 38%. Natomiast w latach 1939-1975 wartość tego współczynnika zmalała tylko z 0,374 do 0,366, czyli o 2%. Oznacza to, że dysproporcje w tym okresie uległy tylko minimalnemu zmniejszeniu. Innymi słowy dzisiejszy obraz rozmieszczenia zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle w ogólnych proporcjach tylko nieznacznie różni się od jego obrazu z 1939 r.

W związku z poważnymi przemieszczeniami ludności dużo większe zmniejszenie się dysproporcji miało miejsce w badanym okresie w uprzemysłowieniu województw, o czym informują zamieszczone w tabeli 14 ilorazy lokalizacji obliczone w odniesieniu do liczby mieszkańców oraz zamieszczone w tabeli 12 wskaźniki zatrudnienia w przemyśle na 1 tys. mieszkańców. Potwierdzają to zamieszczone w tabeli 15 współczynniki lokalizacji zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle obliczone w odniesieniu do ludności województw i odpowiadające im krzywe lokalizacji przedstawione na ryc.2. Rozpiętość pomiędzy województwami /łódzkim i łomżyńskim/ skupiającymi największą i najmniejszą liczbę zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle na 1 tys. mieszkańców zmniejszyła się w latach 1946-1975 prawie 12-krotnie, zaś wartość współczynnika lokalizacji przemysłu w odniesieniu do ludności województw spadła z 0,336 do 0,133, tj. o 61%. Natomiast w latach 1939-1976 rozpiętość pomiędzy województwem najwyżej i najniżej uprzemysłowionym zmniejszyła się sześciokrotnie a wartość współczynnika lokalizacji przemysłu w odniesieniu do ludności województw spadła z 0,221 do 0,133, tj. o 40%.

W wyniku szybkiego po II wojnie światowej procesu industrializacji kraju podniósł się znacznie poziom uprzemysłowienia wszystkich województw. Na podkreślenie zasługuje fakt, że w ostatnim pięcioleciu 1970-1975 zanikła w Polsce całkowicie grupa województw bardzo słabo uprzemysłowionych o wskaźnikach zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle na 1 tys. mieszkańców kształtujących się poniżej

50 osób. W 1939 r. grupa ta obejmowała obszary 13 województw, zaś w 1946 r. - 33 województw, tj. 2/3 ogólnej ich liczby.

W okresie Polski Ludowej zmniejszyła się również kilkakrotnie grupa województw słabo uprzemysłowionych, o wskaźnikach 50-100 osób zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle przemysłowym na 1 tys. mieszkańców. W 1939 r. w skład tej grupy wchodziły obszary 26 województw, w 1946 r. - 13 województw, a w 1975 r. - tylko 9 województw. Grupę tę tworzyły w 1975 r. wyłącznie województwa położone we wschodniej części kraju: białkopodlaskie, ciechanowskie, łomżyńskie, nowosądeckie, ostrołęckie, przemyskie, siedleckie, suwalskie i zamojskie. Obejmując 19,5% powierzchni i 11,2% ludności kraju, skupiały w 1975 r. tylko 5,4% krajowego zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle. W województwach tych stan zatrudnienia w tym dziale gospodarki był stosunkowo niewiele wyższy niż w 1939 r., a przyrost wahał się w granicach 6-14 tys. osób. Dość znaczny wzrost wskaźników zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle na 1 tys. mieszkańców był w tych województwach nie tyle rezultatem zwiększenia się liczby pracowników przemysłowych, ile spadku liczby ich ludności. Województwa te wykazywały bowiem w 1975 r. z reguły niższą liczbę ludności niż w 1939 r. i niewiele wyższą niż w 1946 r. /tabela 1/. W okresie powojennym emigracja ludności z tych województw do województw wyżej uprzemysłowionych była niemal równa przyrostowi naturalnemu.

W badanym okresie najbardziej zwiększyła się grupa województw średnio uprzemysłowionych o wskaźnikach 100-150 zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle przemysłowym na 1 tys. mieszkańców. O ile w 1939 r. do grupy tej zaliczały się obszary tylko 2 dzisiejszych województw /warszawskiego i wrocławskiego/, a w 1946 r. obszar jednego woj. wałbrzyskiego, to w 1975 r. grupa ta liczyła 20 województw, tj. stanowiła prawie 40% ogólnej ich liczby. Obejmując łącznie 42,0% powierzchni i 29,5% ludności kraju województwa te skupiały w 1975 r. 22,8% krajowego zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle.

Nieco mniejszą, liczącą 15 jednostek była w 1975 r. grupa województw wysoko uprzemysłowionych o wskaźnikach 150-200 osób zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle na 1 tys. mieszkańców. W 1939 r. do grupy tej wchodziły obszary tylko 3 województw /jeleniogórskiego,

katowickiego i zielonogórskiego/ a w 1946 r. jedynie obszar woj. katowickiego. W 1975 r. 15 wysoko uprzemysłowionych województw /warszawskie, bydgoskie, częstochowskie, gdańskie, kaliskie, kieleckie, krakowskie, krośnieńskie, legnickie, opolskie, piotrkowskie, poznańskie, toruńskie, wrocławskie i zielonogórskie/ obejmując 31,9% powierzchni i 40,0% ludności kraju, skupiały 41,1% krajowego zatrudnienia w omawianym dziale gospodarki narodowej.

W okresie Polski Ludowej powiększyła się również grupa województw bardzo wysoko uprzemysłowionych o wskaźnikach powyżej 200 osób zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle przemysłowym na 1 tys. mieszkańców. Zarówno w 1939 jak i 1946 r. grupę tę reprezentowało jedynie woj. łódzkie. Natomiast w 1975 r. w grupie tej znalazło się 5 województw /bielskie, jeleniogórskie, katowickie, łódzkie i wałbrzyskie/. Obejmując 6,5% powierzchni i 19,3% ludności kraju skupiały one 30,7% krajowego zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle.

Podsumowując wyniki przeprowadzonej analizy należy stwierdzić, że w okresie Polski Ludowej równocześnie z procesem szybkiej industrializacji przebiegał proces stopniowego zmniejszania się dysproporcji w rozmieszczeniu przemysłu, rozpatrywanym w układzie terytorialnym nowych województw oraz w uprzemysłowieniu tych województw. W rezultacie dysproporcje w tym zakresie są obecnie dużo mniejsze niż w 1946 r. i nieco mniejsze niż w 1939 r. Można więc twierdzić, że polityka regionalna Polski osiągnęła w tej dziedzinie poważne, jakkolwiek nie w pełni zadowalające sukcesy.

W ciągu 30 lat dokonano poważnych przemieszczeń przemysłu, skupiającego się w pierwszych latach po wojnie głównie w kilku województwach południowych i centralnych. Zgodnie z realizowanymi zasadami polityki regionalnej państwa przemieszczeń dokonano w kierunkach północnym i wschodnim.

Przeprowadzoną w niniejszym opracowaniu ocenę zmian w rozmieszczeniu przemysłu i w uprzemysłowieniu kraju w układzie terytorialnym nowych województw w okresie 1939-1975 potwierdza analiza map potencjału przemysłowego i zmiany tego potencjału w tym okresie. Mapy te traktowane są jako dodatkowy element opisu przekształceń struktury przestrzennej przemysłu⁴. Wykazują one, że w roku 1939

⁴ Przy opracowywaniu map potencjału wielkość zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle przemysłowym poszczególnych województw zlokalizowano w ich stolicach, wychodząc z założenia, że dominująca rola

najwyższe wartości potencjału występowały na obszarze GOP-u, gdzie przekraczały 300 tys. osób na km oraz na obszarze województw łódzkiego i warszawskiego /ponad 200 tys. osób na km/. Nieco mniejsze wartości występowały na obszarze Dolnego Śląska /ponad 100 tys. osób na km/. Wartości najniższe, poniżej 25 tys. obserwowano jedynie na niewielkich obszarach północno-wschodniej i wschodniej części kraju. Mapa zmian potencjału przemysłowego Polski w latach 1939-1944 obrazuje w dużym stopniu zniszczenia wojenne, jakie poniósł ten dział gospodarki. Należy zwrócić uwagę przede wszystkim na wielki spadek potencjału Warszawy wynoszący ok. 200 tys. osób km oraz Wrocławia - 100 tys. Spowodowało to poważne zmniejszenie się znaczenia tych dwóch wielkich przed wojną ośrodków przemysłowych. Nieco mniejsze w skali bezwzględnej, ale bardzo znaczne w stosunku do wielkości potencjału tych obszarów w roku 1939 spadki wystąpiły w 1946 r. na peryferyjnych obszarach zarówno zachodniej jak i wschodniej części kraju. Najmniejsze spadki wystąpiły na obszarach województw: łódzkiego, bydgoskiego i poznańskiego, natomiast w woj. katowickim zaznaczył się nawet nieznaczny jego wzrost. W wyniku zniszczeń wojennych przestrzenny rozkład potencjału przemysłowego zdominowany został w 1946 r. przez obszary województw katowickiego i łódzkiego /w pierwszym wypadku wzrósł on do 400 tys. osób na km, w drugim utrzymał się na poziomie powyżej 100 tys./.. Najniższe wartości, poniżej 25 tys. osób /a na niektórych obszarach poniżej 10 tys./ wystąpiły na zachodnich, północnych, a zwłaszcza wschodnich peryferiach kraju. Tereny te utraciły, podobnie jak Warszawa, większość swego potencjału przemysłowego.

W okresie powojennego trzydziestolecia na obszarze całego kraju wystąpił znaczny wzrost wartości potencjału przemysłu. Dolna granica jego wartości podniosła się do blisko 50 tys. osób na km, a górna przekroczyła 800 tys. Największy bezwzględny wzrost zanotowano na obszarach województw: katowickiego /400 tys./ i warszawskiego

c.d. przypisu ze strony poprzedniej

jaką z reguły odgrywają, pozwala na taki zabieg. Następnie obliczono wartości potencjału dla 49 punktów według wzoru:

$$P_1 = \sum_{j=1}^{48} \frac{Z_j}{D_{j1}^{+1}} + Z_1, \text{ gdzie}$$

Z_i - zatrudnienie
w punkcie i

P_i - potencjał w punkcie i ; Z_j - zatrudnienie w punkcie j

D_{j1} - odległość pomiędzy punktami i i j / $j = 1, 2, \dots, 49$ /

/300 tys./ . Wzrost powyżej wartości 100 tys. osób na km nastąpił na obszarze Dolnego Śląska oraz województw: łódzkiego, poznańskiego, bydgoskiego, gdańskiego i szczecińskiego. Najniższe wartości nadal występują na północno-wschodnich i wschodnich krańcach kraju, z tym, że na dużych obszarach przekraczają one już 50 tys. osób na km. Porównanie załączonych map potencjału przemysłu i jego zmian wykazuje dość wyraźne przesunięcie w kierunkach północnym i wschodnim. Układ linii ekwipotencjalnych w roku 1975 jest jednak uderzająco podobny do obrazu z roku 1939. Dominacja obszarów woj. katowickiego i województw sąsiednich /bielskiego, częstochowskiego, krakowskiego, opolskiego/ oraz warszawskiego i łódzkiego jest nadal bardzo wyraźna.

Występującej w Polsce Ludowej tendencji do zmniejszania się dysproporcji w rozmieszczeniu przemysłu według nowych województw i w ich uprzemysłowieniu towarzyszył proces koncentracji przestrzennej przemysłu w dużych aglomeracjach przemysłu /ośrodkach przemysłowych i okręgach przemysłowych/. Świadczą o tym rosnące wartości współczynnika lokalizacji przemysłu obliczonego w odniesieniu do powierzchni najmniejszych jednostek podziału administracyjnego, tj. miast i gmin. W latach 1946-1977 podniosła się ona z 0,837 do 0,852. Wydaje się, że proces koncentracji przebiega nie tylko w skali krajowej lecz również w granicach większości województw. Za tą tezę przemawia fakt, że w 1/3 województw ponad 50% całego przyrostu zatrudnienia w przemyśle w latach 1946-1975 wchłonęło jedno miasto będące stolicą województwa, w 1/3 województw - dwa miasta stanowiące największe ośrodki przemysłowe tych województw, a tylko w 1/3 województw przyrost zatrudnionych rozłożył się bardziej równomiernie na większą liczbę ośrodków. Pełne udowodnienie tej tezy wymaga bardziej szczegółowych badań.

PROCES INDUSTRIALIZACJI A PROCES URBANIZACJI NOWYCH WOJEWÓDZTW W LATACH 1945-1975

Równocześnie z procesem uprzemysłowienia przebiegał na terytorium Polski wzajemnie z nim powiązany proces urbanizacji. Podobnie jak pojęcie industrializacji czyli uprzemysłowienia również pojęcie urbanizacji czyli umiastowienia jest bardzo różnie w literaturze definiowane. W niniejszym opracowaniu pod pojęciem urbanizacji rozumiemy wzrost liczby miast i ludności miejskiej,

połączony ze wzrostem jej udziału w ogólnej liczbie ludności kraju względnie regionu.

Tak określony proces urbanizacji rozwinął się na ziemiach polskich na szerszą skalę w drugiej połowie XIX wieku mniej więcej równocześnie z procesem kapitalistycznej industrializacji. Od tego czasu obydwa procesy są ze sobą wzajemnie powiązane, a ich stopień dodatniej korelacji jest bardzo wysoki. Proces industrializacji przyspieszył wzrost starych miast powstałych na ziemiach polskich w okresie feudalnym, w których zlokalizowane zostały zakłady fabryczne i dał początek wielu nowym miastom. Rozwojowi przemysłu fabrycznego zawdzięczają swoje powstanie prawie wszystkie miasta na obszarze Górnośląskiego Zagłębia Węglowego /m.in. Katowice, Chorzów, Dąbrowa Górnicza, Jaworzno, Sosnowiec, Tychy, Zabrze i Zawiercie/, niektóre miasta w Zagłębiu Staropolskim /Skarżysko-Kamienna i Starachowice/ oraz wiele miast w innych rejonach kraju /np. Żyrardów, Pruszków, Stalowa Wola, Tomaszów Maz. itp./. Z drugiej strony proces urbanizacji stał się jednym z ważniejszych czynników rozwoju przemysłu. Wzrost ludności miast powodował bowiem rozszerzenie się wewnątrznych /krajowych, regionalnych i lokalnych, rynków zbytu na wyroby przemysłowe. Ponadto istniejące w miastach środki trwałe /tzw. infrastruktura/ oraz skupiona w nich kwalifikowana siła robocza powodowały, że z reguły występowały w nich korzystniejsze warunki potencjalne do lokalizacji fabryk nie związanych z bazą surowców mineralnych niż na terenach wiejskich.

W pierwszej fazie industrializacji kapitalistycznej dzisiejszego terytorium Polski obejmującej lata 1850-1914 tempo wzrostu zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle było zbliżone do tempa wzrostu ludności miejskiej. W latach 1860-1910 liczba zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle przemysłowym zwiększyła się z 0,8 mln do 2,2 mln osób, tj. 2,8 krotnie, a liczba ludności miejskiej z 2,8 mln do 8,0 mln, tj. również 2,9 krotnie. Odsetek ludności miejskiej podniósł się z 18,2% do 28,8%, a odsetek ludności zatrudnionej w przemyśle i rzemiośle z 5,5% do 8,1%. Natomiast stosunek udziału ludności miejskiej do udziału ludności zatrudnionej w przemyśle i rzemiośle w ogólnej liczbie ludności stanowiący dość dobry wskaźnik nasilenia obu procesów podniósł się z 3,3 do 3,6. Oznacza to, że proces urbanizacji tylko w nieznacznym stopniu wyprzedzał w tym okresie proces industrializacji na dzisiejszym terytorium Polski.

W okresie międzywojennym proces industrializacji dzisiejszego terytorium Polski wyraźnie nie nadągał za procesem urbanizacji. W latach 1910-1939 liczba ludności miejskiej wzrosła z 8,0 do 12,0 mln, tj. o 50%, natomiast zatrudnienie w przemyśle i rzemiośle przemysłowym podniosło się z 2,2 mln do 2,7 mln, tj. tylko o 15%. W rzeczywistości różnica pomiędzy tempem urbanizacji a tempem industrializacji była mniejsza, ponieważ na wzrost liczby ludności miejskiej znaczny wpływ wywarło przyłączenie w tym czasie do dużych miast uprzemysłowionych przedmieść oraz nadanie wielu większym osadom fabrycznym praw miejskich. Przyrost ludności miejskiej z tego tytułu można szacować na około 1 mln osób. Nie mniej i bez tego tempo wzrostu ludności miejskiej było w tym czasie dwukrotnie szybsze niż tempo wzrostu zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle.

Przyczyną słabego tempa wzrostu zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle w latach międzywojennych były obok strat wojennych i innych skutków I wojny światowej, tendencje stagnacyjne w gospodarce Polski, Niemiec i W.M.Gdańska, do których należały ziemie wchodzące w skład dzisiejszego terytorium kraju, związane z kryzysami ekonomicznymi w światowej gospodarce kapitalistycznej. Natomiast na stosunkowo dużo większe tempo wzrostu ludności miejskiej oddziaływało szereg przyczyn, a zwłaszcza znaczny przyrost naturalny i przeludnienie rolnicze w ówczesnej Polsce /ukryte rezerwy siły roboczej w rolnictwie szacowane były w latach 30-tych na 4,5 do 8,0 mln osób/ oraz ograniczenie możliwości emigracji ludności do innych krajów. Z tych głównie względów ludność wiejska przenosiła się w poszukiwaniu zatrudnienia do miast. Zwiększając w znacznym stopniu szereg bezrobotnych.

W latach 1910-1939 odsetek ludności miejskiej na dzisiejszym terytorium Polski podniósł się z 28,7% do 39,4%, a odsetek ludności zatrudnionej w przemyśle i rzemiośle tylko z 8,1% do 8,5%. Stosunek udziału ludności miejskiej do udziału zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle w ogólnej liczbie ludności wynosił w 1939 r. -4,6 i był znacznie wyższy niż w 1910 r. /3,6/.

W okresie Polski Ludowej relacje pomiędzy procesem urbanizacji a procesem industrializacji uległy diametralnej zmianie. Od pierwszych lat powojennych proces industrializacji znacznie wy-

przedzał proces urbanizacji i tendencja ta utrzymała się do dni dzisiejszych.

Rozbieżności pomiędzy tempem wzrostu ludności miejskiej a tempem wzrostu zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle przemysłowym kształtowały się różnie w poszczególnych okresach powojennego 30-lecia. W okresie odbudowy 1946-1950 zatrudnienie w przemyśle i rzemiośle wzrosło o 52%, a ludność miejska o 19%, zaś w latach 1951-1960 odpowiednio o 52% i o 33%, w latach 1961-1970 o 45% i o 27% oraz w latach 1971-1975 o 16% i o 10%. W rezultacie spadała systematycznie wartość wskaźnika nasilenia urbanizacji w stosunku do industrializacji z 6,1 w 1946 r. do 5,2 w 1950 r., 3,6 w 1970 r. i 3,4 w 1975 r. /tabela 19/. Należy zaznaczyć, że w 1946 r. wskaźnik ten był bardzo wysoki, wyższy niż kiedykolwiek przedtem, na skutek większego stopnia zniszczenia w czasie II wojny światowej przemysłu niż infrastruktury miejskiej. W całym okresie powojennego 30-lecia 1946-1975 zatrudnienie w przemyśle i rzemiośle przemysłowym zwiększyło się w Polsce o 280%, natomiast ludność miejska tylko o 112%. Wskaźnik nasilenia urbanizacji w stosunku do industrializacji zmniejszył się z 6,1 w 1946 r. do 3,4 w 1975 r., czyli prawie dwukrotnie.

Główną przyczyną nienadążania procesu urbanizacji za procesem industrializacji było przeznaczenie w kolejnych planach gospodarczych kraju na budownictwo mieszkaniowe i gospodarkę komunalną z reguły 3-krotnie mniejszych nakładów inwestycyjnych niż na przemysł. Zbyt słabe tempo budownictwa mieszkaniowego w stosunku do tempa rozwoju przemysłu spowodowało, że zagęszczenie mieszkań /izb/ w miastach polskich jest dużo wyższe niż w rozwiniętych krajach europejskich. Należy podkreślić, że według danych GUS w kilku województwach zachodnich zagęszczenie izb w miastach utrzymywało się w 1974 r. na poziomie niewiele niższym niż w 1950 r., a w niektórych /szczecińskie, słupskie/ było nno nawet nieco większe.

Na skutek trudnej sytuacji mieszkaniowej w miastach oraz w wyniku związanych z tym administracyjnych ograniczeń imigracji ludności do kilku wielkich miast względnie aglomeracji miejskich, rozwinęły się w Polsce w omawianym okresie 30-lecia w skali nieznannej przedtem masowe codzienne dojazdy do pracy, głównie ze wsi

do miast. Według danych Spisu Kadrowego /15/ w 1973 r. dojeżdżało codziennie do pracy w naszym kraju 2,9 mln osób, w tym 1,3 mln osób do pracy w przemyśle. W okresie po II wojnie światowej powstała w Polsce nieznaną przedtem grupa ludności dwuzawodowej, tzw. chłoporobotników, licząca ponad 2 mln osób zawodowo czynnych.

Stopień urbanizacji poszczególnych województw z uwzględnieniem 6 przekrojów czasowych: 1939, 1946, 1950, 1960, 1970 i 1975 przedstawiono w tabeli 3. Dla ścisłości należy podać, że dane w tym zakresie dotyczące roku 1939 nie są jednak w pełni porównywalne z danymi dla pozostałych przekrojów czasowych, ponieważ obejmują tylko ludność osiedli, które posiadały wtedy prawa miejskie i w ówczesnych granicach miast. Natomiast dane dla pozostałych przekrojów czasowych dotyczą osiedli, które posiadały prawa miejskie w 1975 r. w granicach administracyjnych z tegoż roku.

Porównanie danych tabeli 5 z danymi tabeli 12 ilustrującymi uprzemysłowienie dzisiejszych województw wykazuje, że w większości województw stopień urbanizacji odpowiada stopniowi industrializacji. Toteż stopień korelacji dodatniej pomiędzy liczbą ludności miejskiej a liczbą zatrudnionych w przemyśle w całym 30-leciu wojennym był bardzo wysoki. W 1946 r. współczynnik korelacji wynosił 0,9499, w 1949 r. obniżył się do 0,9292, lecz już w 1960 r. podniósł się do 0,9609, a następnie w 1970 r. do 0,9681 by w 1975 r. obniżyć się nieco do 0,9645.

Dla zbadania relacji pomiędzy stopniem urbanizacji kraju w układzie terytorialnym nowych województw obliczono wspomniane wyżej wskaźniki nasilenia tych procesów dla sześciu przekrojów czasowych: 1939, 1946, 1950, 1960, 1970 i 1975 zamieszczone w tabeli 18 oraz przedstawione graficznie na czterech mapach opracowanych dla lat 1939, 1946, 1960 i 1975. Jak wynika z analizy tych wskaźników i map w 1946 r. stosunek nasilenia urbanizacji do industrializacji był przeważnie dużo wyższy niż w 1939 r., na co wpłynęły w decydującym stopniu większe straty przemysłu niż infrastruktury miejskiej w czasie II wojny światowej. Do wyjątków zaliczały się tylko mało zniszczone w czasie wojny województwa bydgoskie i łódzkie, w których nasilenie industrializacji było w 1946 r. większe niż nasilenie urbanizacji a w woj. gdańskim nasilenie obu tych zjawisk utrzymywało się na nie zmienionym poziomie.

Szczególnie duży wzrost urbanizacji w porównaniu z uprzemysłowieniem miał miejsce w bardzo zniszczonym w czasie wojny woj. warszawskim oraz w najsłabiej uprzemysłowionych województwach wschodnich /łomżyńskie, przemyskie, suwalskie, ostrołęckie, siedleckie, białkopodlaskie, białostockie, chełmskie, ciechanowskie i lubelskie/ i w woj. konińskim. W województwach tych eksterminacja ludności żydowskiej pracującej przed wojną w dużym stopniu w rzemiośle przemysłowym w połączeniu ze zniszczeniami przemysłu fabrycznego doprowadziło niemal do zaniku tego działu gospodarki. Ponadto w dwóch słabo przed wojną uprzemysłowionych województwach nadmorskich koszalińskim i słupskim wzrosła podobnie wysoko względna przewaga urbanizacji w porównaniu z industrializacją. Nader skromny potencjał przemysłowy tych województw został bowiem w czasie wojny w przeważającym stopniu zniszczony a ludność uległa po wojnie niemal całkowitej wymianie.

W latach 1946-1975 we wszystkich województwach wystąpiła tendencja nienadążania procesu urbanizacji za procesem industrializacji. Jednak w latach 1946-1950 wystąpiła przejściowo również tendencja przeciwna w 4 województwach: ciechanowskim, elbląskim, gdańskim i lubelskim, a w latach 1950-1960 w 2 województwach: jeleniogórskim i wałbrzyskim. Ponadto w ostatnim 5-leciu /1970-1975/ w bardzo wysoko uprzemysłowionym woj. łódzkim i wysoko uprzemysłowionych województwach warszawskim i gdańskim procesy urbanizacji zaczęły wyprzedzać procesy industrializacji, zaś w czterech dalszych bardzo wysoko uprzemysłowionych i wysoko uprzemysłowionych województwach: katowickim, bielskim, krakowskim i poznańskim tempo industrializacji jest takie samo jak tempo urbanizacji. Wymienione województwa osiągnęły już górną granicę możliwości uprzemysłowienia bądź też są bliskie tej granicy. Natomiast od górnej granicy urbanizacji dzieli je jeszcze dość znaczny dystans.

Analiza czterech wspomnianych map ilustrujących relację pomiędzy poziomem urbanizacji i industrializacji województw wykazuje, że największe wyprzedzenie procesu industrializacji w porównaniu z procesem urbanizacji miało miejsce w 8 południowych województwach kraju /bielskim, częstochowskim, kieleckim, radomskim, tarnobrzeskim, tarnowskim, rzeszowskim i krośnieńskim/. Jak się wydaje w tych województwach dysproporcje w nakładach inwestycyjnych na przemysł oraz na gospodarkę mieszkaniową i komu-

nalną były w powojennym 30-leciu największe. W rezultacie w województwach tych występują też obok województw, w których uformowały się wielkie aglomeracje miejskie, stosunkowo największe codzienne dojazdy do pracy z terenów wiejskich. Toteż na przyspieszenie urbanizacji tych województw obok województw opóźnionych w rozwoju gospodarczym /białkopodlaskiego, ciechanowskiego, łomżyńskiego, ostrołęckiego, przemyskiego, siedleckiego, suwalskiego i zamojskiego/ należałoby w planie perspektywicznym kraju i w planach wieloletnich zwrócić szczególną uwagę.

PERSPEKTYWY ZMIAN W UPRZEMYSŁOWIENIU WOJEWÓDZTW W PRZYSZŁOŚCI

Jakkolwiek poziom uprzemysłowienia Polski w powojennym 30-leciu 1946-1975 podniósł się prawie 3-krotnie /w latach 1939-1975 prawie 2-krotnie/, dzięki czemu kraj nasz awansował do grupy krajów wysoko uprzemysłowionych, to jednak jego wskaźnik uprzemysłowienia mierzony liczbą zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle na 1 tys. mieszkańców jest nadal znacznie niższy od wskaźników najwyższej uprzemysłowionych krajów socjalistycznych /NRD, Czechosłowacja/ i analogicznych wskaźników, które w wysoko rozwiniętych krajach kapitalistycznych znajdujących się obecnie przeważnie w postindustrialnym stadium rozwoju osiągnięto w przeszłości. Strukturę zawodową ludności Polski cechuje jeszcze nader wysoki, kilkakrotnie wyższy niż w krajach rozwiniętych udział zatrudnionych w rolnictwie /sektor I/. Toteż proces industrializacji kraju nie może jeszcze być uznany za zakończony. Prawdopodobnie potrwa on do lat dziewięćdziesiątych i jak się wydaje dopiero na przełomie XX i XXI wieku Polska wkroczy w stadium postindustrialnego rozwoju, w którym udział przemysłu w ogólnej liczbie zawodowo czynnych znacznie się zmniejsza, na rzecz usług /sektor III/.

W związku z powyższym stwierdzeniem istnieją nadal szanse znacznych przemieszczeń w rozmieszczeniu przemysłu i zmniejszenia dysproporcji w uprzemysłowieniu województw. Obecne dysproporcje w tym zakresie są wprawdzie mniejsze niż w 1946 i 1939 r., nie mniej należy je ocenić jako zbyt duże. Wydaje się, że zmniejszenie tych dysproporcji wymaga pogłębienia rozeznania stanu faktycznego i dotychczasowych trendów ewolucji oraz bardziej skutecznego stero-

wania rozwojem przestrzennym przemysłu.

Z przeprowadzonych w toku przygotowywania niniejszego opracowania badań wynika, że w dawnych województwach i powiatach bardzo wysoko i wysoko uprzemysłowionych faktyczny przyrost zatrudnienia w przemyśle był w okresach poszczególnych planów wieloletnich omawianego 30-lecia z reguły znacznie wyższy niż to przewidywały założenia tych planów. Natomiast w analogicznych jednostkach słabo i bardzo słabo uprzemysłowionych założenia planowe w tym zakresie przeważnie nie były w pełni realizowane. Istnieje obawa, że również w przyszłości może mieć miejsce podobna sytuacja.

W związku z tym w toku przygotowywania niniejszego opracowania sporządzono prognozę zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle przemysłowym /łącznie z uczniami/ w roku 2000 dla całej Polski i poszczególnych województw opartą na dotychczasowych trendach rozwoju przestrzennego przemysłu w 30-leciu Polski Ludowej. Należy podkreślić, że jest to prognoza jedynie typu ostrzegawczego, która informuje wyłącznie o tym, jak wyglądałoby rozmieszczenie zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle przemysłowym w końcu bieżącego wieku, gdyby trendy ewolucji struktury przestrzennej tego działu gospodarki w układzie nowych województw były w latach 1975-2000 podobne do trendów występujących w okresie 1946-1975.

Jakkolwiek tego rodzaju prognoza ma, rzecz oczywista, dyskusyjny charakter, to jednak wydaje się, że jej wyniki mogą służyć jako pewna orientacja przy opracowywaniu planów zagospodarowania przestrzennego kraju i regionów. Chodzi głównie o to, aby kompetentne jednostki planistyczne i realizacyjne zdały sobie sprawę z ewentualnych skutków zachowania dotychczasowych trendów ewolucji przestrzennej przemysłu.

Prognozę rozmieszczenia zatrudnienia w przemyśle według województw opracowano, uwzględniając wyniki skorygowanej w GUS-ie w listopadzie 1975 r. prognozy ludności Polski, według której w 2000 r. liczba mieszkańców kraju zwiększy się do 40,9 mln osób, w tym liczba ludności w wieku produkcyjnym przekroczy 24,0 mln osób, a liczba ludności zawodowo czynnej osiągnie 21,4 mln osób. Według najnowszej prognozy GUS z 1978 r. ludność Polski osiągnie w 2000 roku 41,2 mln osób.

Prognozę wykonano w dwóch wariantach. W wariantcie pierwszym, który można nazwać maksymalnym założono, że w Polsce w 2000 r. udział zatrudnionych w przemyśle w ogólnej liczbie zawodowo czynnych będzie się kształtował na poziomie około 40%, podobnie jak w 1974 r. w takich wysoko uprzemysłowionych krajach europejskich jak: Szwajcaria, RFN, NRD i Czechosłowacja. Oznacza to, że średnioroczny przyrost zatrudnienia w przemyśle /łącznie z rzemiosłem przemysłowym/ Polski w latach 1975-2000 będzie zbliżony do średniorocznego przyrostu z lat 1946-1975.

W wariantcie drugim założono, że udział zatrudnionych w przemyśle w ogólnej liczbie zawodowo czynnych w 2000 r. wyniesie około 35%, to jest będzie się kształtował na poziomie występującym w 1974 r. w takich państwach znajdujących się w zaawansowanym post-industrialnym stadium rozwoju jak: Wielka Brytania i Belgia. Oznacza to, że średnioroczny przyrost zatrudnionych w przemyśle /łącznie z rzemiosłem przemysłowym/ będzie w latach 1975-2000 o połowę mniejszy niż w okresie 1946-1975.

Dla każdego wariantu skonstruowano dwie wersje prognozy, posługując się dwoma różnymi metodami ekstrapolacji. Wersja pierwsza obliczona została za pomocą analizy regresji opisującej trendy występujące w latach 1946-1975 na podstawie danych 7 przekrojów czasowych: 1946, 1949, 1956, 1960, 1965, 1970 i 1975, które ekstrapolowano tą metodą w przyszłość do 2000 r.⁵.

Natomiast wersja druga obliczona została za pomocą ekstrapolacji prostej, opartej tylko na dwóch skrajnych przekrojach czasowych, tj. lat 1946 i 1975. Założono w niej, że wielkości średniorocznego przyrostu zatrudnienia w przemyśle w latach 1975-2000 będą takie same /wariant I/ lub o połowę mniejsze /wariant II/ niż w latach 1946-1975. Należy zaznaczyć, że różnice w liczbie zatrudnionych w przemyśle poszczególnych województw w roku 2000 obliczone w danym wariantcie za pomocą dwóch różnych metod ekstrapolacji są stosunkowo niewielkie i nie przekraczają z reguły kilku tysięcy osób.

⁵ Wielkości zatrudnienia w przemyśle i rzemiosłem przemysłowym według województw dla roku 2000 oszacowane zostały na podstawie równań regresji liniowej o postaci $y = ax + b$, obliczonych według danych dla siedmiu przekrojów czasowych /1946, 1949, 1956, 1960, 1965, 1970 i 1975/, gdzie czas traktowany był jako zmienna niezależna.

Wyniki prognozy zamieszczono w tabeli 19.

Jak wynika z prognozy ostrzegawczej, w 2000 r. zatrudnienie w przemyśle i rzemiośle przemysłowym /łącznie z uczniami/ wyniosłoby według wariantu I /maksymalnego/ około 9 mln osób, zaś według wariantu II - około 7,3 mln osób. Oznacza to, że w wariantcie I przyrost zatrudnienia w tym dziale gospodarki wyniósłoby w ćwierćwieczu 1975-2000 około 3,5 mln osób /w latach 1946-1975 faktyczny przyrost wyniósł 4,1 mln osób/. Natomiast w wariantcie II przyrost ten wyniósłoby około 1,7 mln osób, to jest mniej więcej tyle ile przewidziano w planie krajowym w dwudziestolecie 1970-1990 /w pięcioleciu 1971-1975 faktyczny przyrost wyniósł 0,8 mln osób/. Biorąc pod uwagę niedorozwój w Polsce usług /sektor III/, które powinny wchłaniać do 2000 r. większą część przyrostu siły roboczej i ludności odpływającej z rolnictwa. Wydaje się, że bardziej realistyczny jest wariant II prognozy, jakkolwiek być może jest on nieco zbyt niski.

Wyniki prognozy ostrzegawczej wykazują, że w przypadku, gdyby dotychczasowe trendy nie uległy zmianie, największe przyrosty zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle przemysłowym w liczbach bezwzględnych, wykazywać będą województwa bardzo wysoko i wysoko uprzemysłowione, skupiające na swym terenie największe aglomeracje miejsko-przemysłowe kraju: katowickie /I wariant w zaokrągleniu 430-460 tys., II wariant 120-130 tys./, warszawskie /I wariant 280-295 tys., II wariant 130-145 tys./, gdańskie /I wariant 130-135 tys., II wariant około 65 tys./, krakowskie /I wariant 115-120 tys., II wariant około 60 tys./, wrocławskie /I wariant 115-120 tys., II wariant około 60 tys./, kieleckie /I wariant 115-120 tys., II wariant około 60 tys./, łódzkie /I wariant 110-120 tys., II wariant 55-60 tys./, bielskie /I wariant 110-115 tys., II wariant około 55 tys./, opolskie /I wariant 110-115 tys., II wariant około 55 tys./ i poznańskie /I wariant 105-110 tys., II wariant około 55 tys./. W pozostałych województwach bardzo wysoko i wysoko uprzemysłowionych /jeleniogórskim, wałbrzyskim i szczecińskim/ przyrosty zatrudnionych w tym dziale gospodarki według prognozy ostrzegawczej, są mniejsze i wahają się w wariantcie I w granicach 50-90 tys., a w wariantcie II w granicach 25-45 tys.

Wielka atrakcyjność dużych aglomeracji miejskich powoduje, że bez konsekwentnego stosowania środków przeciwdziałających, dalszy przyrost zatrudnienia w przemyśle w województwach bardzo wysoko i wysoko uprzemysłowionych może osiągnąć wielkości według wariantu I. Biorąc pod uwagę występujący w tych województwach deficyt siły roboczej, względy ochrony środowiska i inne czynniki trzeba stwierdzić, że tak duży przyrost zatrudnionych w tym dziale gospodarki, w tych województwach, byłby nader niekorzystny. Toteż bardzo ważnym zadaniem polityki regionalnej państwa jest wzmocnienie środków hamujących tendencję do dalszej, nadmiernej koncentracji zatrudnienia w przemyśle w województwach wysoko uprzemysłowionych. Wydaje się, że będzie można uznać za poważny sukces polskiej polityki regionalnej jeśli faktyczny przyrost zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle przemysłowym do 2000 r. województw bardzo wysoko i wysoko uprzemysłowionych nie przekroczy założeń II wariantu prognozy.

Jeśli chodzi o najliczniejsze w Polsce województwa średnio uprzemysłowione, to ich przyrosty zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle, według prognozy ostrzegawczej na lata 1975-2000, wahają się przeważnie w granicach 15-50 tys. w I wariantcie i w granicach 8-25 tys. w II wariantcie. Najmniejsze, według tej prognozy, przyrosty zatrudnionych w tym dziale gospodarki miałyby miejsce w 9 województwach najslabiej uprzemysłowionych: białkopodlaskim, ciechanowskim, łomżyńskim, ostrołęckim, nowosądeckim, przemyskim, siedleckim, suwalskim i zamojskim. Wahają się one w skromnych granicach od 13 do 40 tys. w wariantcie I i w granicach 6-20 tys. w wariantcie II.

Wydaje się, że dla podniesienia na wyższy poziom gospodarki, polepszenia warunków bytowych ludności i wykorzystania zasobów surowcowych i wodnych województw słabo uprzemysłowionych i większości województw średnio uprzemysłowionych, byłoby pożądane aby w województwach tych przyrost zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle osiągnął w latach 1975-2000 wielkości I wariantu prognozy. W województwach lubelskim i chełmskim, w których przewidziana jest eksploatacja bogatych złóż węgla kamiennego, należy się liczyć nawet z większym przyrostem zatrudnienia w przemyśle w latach 1975-2000 niż to wynika z prognozy.

Reasumując wydaje się, że najkorzystniejszy z punktu widzenia przyszłej struktury przestrzennej przemysłu i całej gospodarki Polski, byłby wzrost zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle w województwach słabo i średnio uprzemysłowionych według I wariantu prognozy, zaś w województwach wysoko i bardzo wysoko uprzemysłowionych według II wariantu, z tym że w niektórych z tych ostatnich województw wzrost ten powinien być nawet mniejszy.

Gdyby udało się zrealizować taki model rozwoju przestrzennego przemysłu, zatrudnienie w tym dziale gospodarki w Polsce w 2000 r. wyniosłoby około 7,8 mln osób i byłoby o około 2,2 mln osób większe niż w 1975 r. Oznacza to, że udział przemysłu w ogólnej liczbie zawodowo czynnych w 2000 r. wyniósłoby około 36%.

W rezultacie nastąpiłoby dalsze poważne przesunięcie znacznej części potencjału przemysłowego kraju w kierunku północnym i wschodnim. Przyrost zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle na terenach położonych na wschód od linii Wisły i Raby wyniósłoby w latach 1975-2000 około 1 mln osób, to jest prawie połowę przyrostu w całym kraju. W roku 2000 wschodnie tereny kraju obejmujące 42% terytorium Polski skupiałyby około 27% ogółu zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle. Należy dodać, że rozwojowi przemysłu na tych terenach sprzyjać będzie nowa, potężna baza energetyczna Lubelskiego Zagłębia Węglowego.

Zamieszczone w tym rozdziale rozważania mają nader ogólny i rzecz oczywista dyskusyjny charakter. Opracowanie modelu regionalnego rozmieszczenia przemysłu na obszarze Polski do roku 2000 wymaga gruntownych i wszechstronnych badań dużego zespołu badawczego.

ZRÓDŁA STATYSTYCZNE

- [1] Dochód narodowy Polski według województw w 1976 r. /szacunek/ GUS, Warszawa 1978.
- [2] Drugi powszechny spis ludności z dnia 9.XII.1931 r. GUS, Warszawa 1936-1939.
- [3] Die Ernährung und Landwirtschaft im Generalgouvernement für die besetzten polnischen Gebiete. Krakau 1940, Reihe B, Heft 1.
- [4] Die Gewerbebetriebe im Gebiete der Freien Stadt Danzig "Danziger Statistische Mitteilungen" 1934, Jg 14, Nr 2, Danzig.
- [5] Kartoteki zakładów przemysłowych GUS z lat 1946, 1949, 1956, 1960, 1970 i 1975 /KPZK PAN/.
- [6] Kartoteki miejscowości uprzemysłowionych GUS z lat: 1946, 1956, 1960, 1965, 1970 /KPZK PAN/.
- [7] Ludność miast i osiedli typu miejskiego na ziemiach Polski od 1810 do 1960 r. - A.Jelonek "Dokumentacja Geograficzna" IG1PZ PAN 1967 r. z.3/4.
- [8] Ludność i zasoby mieszkaniowe w latach 1946-1974. GUS 1976.
- [9] Materiały statystyczne GUS-u z zakresu statystyki przemysłu z końca 1938 r. i początku 1939 r. /ankiety zakładów przemysłowych/ Archiwum GUS-u IV. Statystyka Przemysłu.
- [10] Rocznik statystyczny GUS za lata 1947-1950 i 1955-1978, Warszawa.
- [11] Rocznik statystyczny powiatów GUS za lata 1971-1974, Warszawa.
- [12] Rocznik statystyczny przemysłu GUS za lata 1976-1978, Warszawa.
- [13] Rocznik statystyczny przemysłu 1945-1965. GUS, Warszawa 1967.
- [14] Rozmieszczenie przemysłu według województw i powiatów w latach 1946 i 1956. GUS, Warszawa 1960.
- [15] Spis kadrowy 1973. GUS, Warszawa 1974.

- [16] Spis zakładów przemysłowych 1945. GUS, Warszawa 1947.
- [17] Spis przemysłowy przeprowadzony w 1966 r. GUS, Warszawa 1968.
- [18] Statystyka przemysłowa GUS za lata 1946-1948 i 1956-1965. Warszawa.
- [19] Statystyka zakładów przemysłowych i rzemieślniczych za lata: 1946, 1947 i 1956. GUS, Warszawa 1958.
- [20] Statistisches Jahrbuch für das Deutsche Reich 1939/1940. Berlin
- [21] Szacunek zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle w 1937 r. dla obecnych granic Polski oraz porównanie zatrudnienia w latach 1946, 1956 i 1957.
- [22] Volks-Berufs-und Betriebszählung vom 17.V.1939. Die nicht landwirtschaftlichen Arbeitsstätten in den Reichsteilen und Verwaltungsbezirken "Statistik des Deutschen Reich" Bd 568.
- [23] Zatrudnienie w przemyśle i rzemiośle oraz ludność w Polsce /w granicach obecnych/ według województw w latach 1880-1960 /wyniki szacunku oraz opis metody opracowania/ - praca zbiorowa pod kierunkiem J.Iszkowskiego /maszynopis KPZK PAN/.

LITERATURA

- Atlas Przemysłu Polski. 1975, IGiPZ PAN, Warszawa.
- Dziewoński K., Kosiński L. 1967, Rozwój i rozmieszczenie ludności Polski w XX wieku. PWN, Warszawa.
- Dziewoński K. i inn. 1977, Rozmieszczenie i migracje ludności a system osadniczy Polski Ludowej. "Prace Geogr. IGiPZ PAN", nr 117.
- Dziewoński K., Malisz B. 1978, Przekształcenia przestrzenno-gospodarczej struktury kraju. "Studia KPZK PAN", t.LXII.
- Ferrer Regales M. 1977, Spatial Distribution of industrial employment in Spain. Geogr. Pol., 36, pp.57-71.
- Gruchman B. 1967, Czynniki aglomeracji i deglomeracji przemysłu w gospodarce socjalistycznej. "Studia KPZK PAN", t.XVIII.
- Ignar S. 1969, Problemy uprzemysłowienia Polski w latach 1946-1975; "Kultura i społeczeństwo" nr 3, ss.11-20.

- Jędruszczak H., 1972, Zatrudnienie a przemiany społeczne w Polsce w latach 1944-1960, Zakł. Nar. im. Ossolińskich, Wrocław.
- Kabaj M., 1972, Elementy pełnego i racjonalnego zatrudnienia w gospodarce socjalistycznej. PWE, Warszawa.
- Karpiński A., 1958, Zagadnienia socjalistycznej industrializacji Polski, PWG, Warszawa.
- Karpiński A., 1968, Zarys rozwoju gospodarczego Polski Ludowej. KiW, Warszawa.
- Karpiński A., 1969, Polityka uprzemysłowienia Polski w latach 1958-1968, PWE, Warszawa.
- Kawalec W., 1965, Problemy rozmieszczenia przemysłu w Polsce Ludowej. PWN, Warszawa.
- Kukliński A., 1962, Problemy przestrzenne uprzemysłowienia Polski. KBUA, Warszawa.
- Kukliński A., Najgrakowski M., 1964, Zróżnicowanie przestrzenne poziomów uprzemysłowienia i urbanizacji na obszarze Polski. "Mias-to", nr 7/8 ss. 6-18, nr 11, ss. 1-4.
- Kukliński A., Żurkowski J., 1964, Zagadnienia zmniejszania dysproporcji w strukturze przestrzennej przemysłu Polski. "Gospodarka i administracja terenowa", nr 12/51/, ss. 38-41.
- Leszczycki S., 1964, Zmiany w rozmieszczeniu przemysłu w Polsce po II wojnie światowej. "Biuletyn KPZK PAN", z. 32.
- Leszczycki S., Eberhardt P., Heřman S., 1971, Aglomeracje miejsko-przemysłowe w Polsce 1966-2000. "Biuletyn KPZK PAN", z. 67.
- Malinowski A., 1976, Problemy rozwoju regionalnego Hiszpanii. "Biuletyn KPZK PAN", z. 92.
- Malisz B., 1952, Lokalizacja przemysłu. PWT, Warszawa.
- Malisz B., 1976, Przyszły kształt Polski. WP, Warszawa.
- Misztal S., 1970, Przemiany w strukturze przestrzennej przemysłu na ziemiach polskich w latach 1860-1965. "Studia KPZK PAN", t. XXXI.
- Murray L.W., Karaska G.J., 1975, An Econometrical Model of Industrial Development in Poland 1950-1970. "Geogr. Polon.", t. 31, ss. 29-39.

- Mrzygłód T., 1962, *Polityka rozmieszczenia przemysłu w Polsce 1946-1980*. KiW, Warszawa.
- Mrzygłód T., 1971, *Przestrzenne zagospodarowanie Polski*. PWE, Warszawa.
- Opaliński M., 1969, *Dysproporcje w strukturze przestrzennej przemysłu w Polsce Ludowej*. PWE, Warszawa.
- Opaliński M., 1976, *Procesy uprzemysłowienia województw*. "Rada Narodowa, Gospodarka i Administracja", nr 26.
- Pińkowski J., 1974, *Perspektywiczny plan przestrzennego zagospodarowania Polski*. "Ekonomista", nr 3.
- Plan przestrzennego zagospodarowania kraju do roku 1990. 1974, "Biuletyn KPZK PAN", z. 85.
- Prandecka B.K., 1969, *Wzrost gospodarczy Polski w układzie przestrzennym*. PWE, Warszawa.
- Przemiany struktury przestrzennej Polski w latach 1960-1970. 1975, "Biuletyn KPZK PAN", z. 87.
- Rajkiewicz A., 1965, *Zatrudnienie w Polsce Ludowej w latach 1950-1970. Dynamika i struktura*. KiW, Warszawa.
- Regionalne zróżnicowanie rozwoju społeczno-gospodarczego Polski. 1976, "Biuletyn KPZK PAN", z. 89.
- Rodgers A.L., 1976, *Southern Italy. The Role of Government Locational Policy and Practice in the Development of Manufacturing in an Underdeveloped Region*, [W:] *Mezzogiorno e Mediterraneo*, Venezia.
- Secomski K., 1956, *Wstęp do teorii rozmieszczenia sił wytwórczych*. PWE, Warszawa.
- Secomski K., 1962, *Analiza procesów uprzemysłowienia i struktury przestrzennej przemysłu w Polsce Ludowej*. "Nauka Polska", nr 2, ss. 31-47.
- Secomski K., 1963, *Zmiany w rozmieszczeniu przemysłu polskiego na tle dynamiki jego wzrostu*. "Nowe Drogi", nr 6, ss. 3-16.
- Secomski K., /red/ 1965, *Teoretyczne problemy rozmieszczenia sił wytwórczych*. PWE, Warszawa.

Secomski K., 1966, Kształtowanie się struktury przestrzennej przemysłu. "Nowe Drogi", nr 2, ss. 3-17.

Secomski K., 1966, Podstawy planowania perspektywicznego. PWE, Warszawa.

Secomski K., /red./ 1969, 25 lat gospodarki Polski Ludowej. PWE, Warszawa.

Secomski K., /red./ 1974, 30 lat gospodarki Polaki Ludowej. PWE, Warszawa.

Secomski K., 1977, Polityka społeczno-ekonomiczna. Zarys teorii. PWE, Warszawa.

Smoliński S., Przedpeński M., Gruchman B., 1961, Struktura przemysłu Ziem Zachodnich w latach 1939-1959. "Studia nad zagadnieniami gospodarczymi i społecznymi Ziem Zachodnich", t. 2-3, Poznań.

Szczepeński J., 1973, Zmiany społeczeństwa polskiego w procesie uprzemysłowienia. PWN, Warszawa.

Uprzemysłowienie i struktura przestrzenna przemysłu. 1976, "Biuletyn Informacyjny Problemu Węzłowego Podstawy przestrzennego zagospodarowania kraju", z. 10.

Wilczewski R., 1968, Dynamika produkcji i przesunięcia przestrzenne przemysłu w Polsce w latach 1946-1965. "Studia KPZK PAN", t. XXII.

Winiarski B., 1961, Aktywizacja rejonów gospodarczo nierozwiniętych. PWG, Warszawa.

Winiarski B., 1976, Polityka Regionalna. PWE, Warszawa.

Zawadzki S.M., 1965, Analiza struktury przestrzennej przemysłu Polaki Ludowej. "Studia KPZK PAN", t. X.

Zawadzki S.M., 1973, Polska. Przestrzeń-społeczeństwo. PWE, Warszawa.

SPIS TABEL

1. Liczba ludności według województw /w tys. osób/ w latach: 1939, 1946, 1950, 1960, 1970, 1975.
2. Liczba ludności miejskiej według województw /w tys. osób/ w latach: 1939, 1946, 1950, 1960, 1970, 1975.
3. Odsetek ludności miejskiej według województw w latach: 1939, 1946, 1950, 1960, 1970, 1975.
4. Zatrudnienie w przemyśle i rzemiośle przemysłowym w latach: 1939, 1946, 1949, 1956, 1960, 1965, 1970, 1975.
5. Zatrudnienie w przemyśle w latach: 1939, 1946, 1949, 1956, 1960, 1965, 1970, 1975.
6. Przyrost zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle przemysłowym w latach: 1939-1946, 1946-1949, 1949-1956, 1956-1960, 1960-1965, 1965-1970, 1970-1975, 1946-1975.
7. Przyrost zatrudnienia w przemyśle według województw w latach: 1939-1946, 1946-1949, 1949-1956, 1956-1960, 1960-1965, 1965-1970, 1970-1975 i 1946-1975.
8. Dynamika zmian zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle przemysłowym według województw w latach: 1939-1975 /rok 1946 - 100/.
9. Dynamika zmian zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle przemysłowym według województw w latach: 1939-1975 /rok 1949 - 100/.
10. Udziały województw w zatrudnieniu w przemyśle i prywatnym rzemiośle przemysłowym w latach: 1939, 1946, 1949, 1956, 1960, 1965, 1970, 1975.
11. Uprzemysłowienie województw w latach: 1939, 1946, 1949, 1956, 1960, 1965, 1970, 1975 /liczba zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle przemysłowym na 10 km²/.

12. Uprzemysłowienie województw w latach: 1939, 1946, 1949, 1956, 1960, 1965, 1970, 1975 /liczba zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle przemysłowym na 1000 mieszkańców/.
13. Ilorazy lokalizacji zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle przemysłowym w stosunku do powierzchni w latach: 1939, 1946, 1949, 1956, 1960, 1965, 1970 i 1975.
14. Ilorazy lokalizacji zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle przemysłowym w stosunku do ludności w latach: 1939, 1946, 1950, 1960, 1970 i 1975.
15. Współczynniki lokalizacji zatrudnienia w przemyśle według województw w latach: 1939-1975.
16. Wielkość przemieszczeń międzywojewódzkich zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle przemysłowym Polski w latach 1946-1975 /w tysiącach osób/.
17. Udział procentowy województw w ogólnym przemieszczeniu zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle przemysłowym w latach: 1946-1975.
18. Relacje pomiędzy poziomem urbanizacji a poziomem industrializacji województw w latach: 1939-1975.
19. Ostrzegawcza prognoza zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle przemysłowym według województw na rok 2000 / w tysiącach osób/.

LICZBA LUDNOŚCI WEDŁUG WOJEWÓDZTW /W TYSIĄCACH OSÓB/ W LATACH :
1939, 1946, 1950, 1960, 1970, 1975 x/

Tabela 1

Województwo	Pow. 2 w km	1939	1946	1950	1960	1970	1975
POLSKA	312677	32060,0	23929,8	25008,2	29775,5	32642,3	34185,9
warszawskie stoł.	3794	1900,0	993,1	1285,7	1747,7	1997,7	2154,7
białospodlaskie	5353	337,5	280,9	247,9	276,1	279,9	280,4
białostockie	10053	602,5	482,5	479,3	548,2	597,5	618,0
bielskie	3703	578,7	517,4	567,2	654,9	734,7	779,3
bydgoskie	10352	747,7	663,0	677,4	829,3	939,1	995,1
chełmskie	3867	295,6	217,6	190,4	216,3	219,5	221,5
ciechanowskie	6362	409,3	379,0	352,1	382,2	396,1	398,7
częstochowskie	6189	681,9	582,3	585,3	670,0	712,3	727,4
elbląskie	6103	500,0	146,4	281,1	379,8	410,9	422,7
gdańskie	7388	861,8	606,0	730,2	940,6	1130,4	1249,3
gorzowskie	8498	444,2	184,8	276,6	371,5	411,4	434,1
jeleniogórskie	4380	514,0	388,0	332,5	440,5	474,1	486,5
kaliskie	6512	624,9	542,6	524,6	583,7	625,9	644,0
katowickie	6649	2510,0	2130,9	2422,4	2896,0	3241,2	3487,9
kieleckie	9210	1040,3	890,0	860,7	972,1	1015,0	1037,1
konińskie	5139	472,5	396,1	358,7	385,9	415,9	425,6
koszalińskie	8471	403,5	291,9	262,4	352,4	404,4	434,8
krakowskie miejs.	3254	790,9	722,5	752,6	924,8	1043,3	1120,3
króśnieńskie	5701	542,2	371,4	311,0	369,3	405,1	421,9
legnickie	4036	386,7	174,1	217,9	306,9	366,8	414,4
leszczyńskie	4153	323,6	263,2	277,2	314,7	333,7	342,8
lubelskie	6792	806,8	649,8	637,2	746,3	841,8	885,0
łomżyńskie	6709	353,3	320,8	306,4	322,0	325,0	320,2
łódzkie miejs.	1520	961,4	694,3	837,8	964,6	1032,7	1079,2
nowosądeckie	5576	661,3	479,5	472,3	529,6	578,9	598,7
olsztyńskie	12329	649,1	292,1	444,5	565,1	627,8	663,3
opolskie	8535	920,0	715,8	717,9	826,6	928,7	971,3
ostrołęckie	6472	390,3	330,6	314,0	340,9	358,8	361,9
pilskie	8205	412,0	283,8	306,2	369,5	402,6	417,4
piotrkowskie	6261	617,0	555,0	527,0	568,7	578,3	582,8
piołckie	5114	473,0	416,2	390,9	425,3	467,2	480,6
poznańskie	8152	835,7	763,9	825,9	986,8	1102,1	1171,2
przemyskie	4430	446,1	357,7	300,2	349,3	366,6	374,3
radomskie	7294	690,0	603,1	579,4	642,4	664,0	678,1
rzeszowskie	4399	536,5	499,8	468,1	525,2	578,8	609,6
siedleckie	8495	704,6	598,9	556,6	592,2	600,9	601,2
sieradzkie	4870	536,4	397,1	366,4	378,9	387,8	386,7
skierniewickie	3957	370,0	344,6	332,6	368,1	384,0	388,7
śląskie	7453	340,6	279,8	224,5	289,9	334,4	356,0
suwalskie	10490	476,3	209,5	292,1	368,9	400,2	414,7
szczecińskie	9980	882,8	257,7	457,8	666,3	788,7	853,7
tarnobrzeskie	6282	553,6	466,4	448,0	497,3	519,5	534,9
tarnowskie	4151	545,2	501,7	484,2	520,1	561,1	577,9
toruńskie	5345	508,8	416,0	419,8	500,9	556,5	587,4
wałbrzyskie	4167	660,7	719,1	531,7	667,1	701,9	713,9
włocławskie	4404	457,0	362,6	346,1	375,8	395,6	403,2
wrocławskie	6289	1137,8	496,0	633,5	849,5	969,3	1025,7
zamojskie	6986	636,7	462,6	429,2	472,0	475,0	471,8
zielonogórskie	8853	529,2	231,7	364,7	503,3	553,2	580,0

x/ Ludność spisana centralnie w latach 1946, 1950 i 1960 rozdzielono pomiędzy województwa proporcjonalnie do liczby mieszkańców

LICZBA LUDNOŚCI MIEJSKIEJ WEDŁUG WOJEWÓDZTW / W TYSIĄCACH OSÓB/
W LATACH: 1939, 1946, 1950, 1960, 1970, 1975

Tabela 2

Województwo	1939	1946	1950	1960	1970	1975
POLSKA	11976,8	8968,4	10714,3	14360,6	17239,3	19030,5
warszawskie stol.	1465,4	797,6	1077,8	1492,9	1731,1	1890,7
białostockie	68,7	37,0	35,2	49,3	62,5	72,0
białostockie	86,1	108,9	124,6	194,3	262,8	302,4
białskie	151,4	159,2	188,6	247,9	299,5	332,0
bydgoskie	319,7	290,6	328,3	442,6	534,3	591,8
chełmskie	56,4	40,5	36,4	51,9	63,8	73,2
ciechanowskie	94,5	62,1	65,3	79,7	96,6	109,1
częstochockie	192,3	183,5	201,8	262,5	304,6	324,6
elbląskie	219,7	56,8	115,1	176,1	208,3	227,2
gdańskie	491,4	333,3	470,2	655,0	834,4	942,3
gorzowskie	213,4	63,1	102,7	168,0	210,8	238,1
jeleniogórskie	160,0	161,2	166,1	244,2	283,6	300,3
kaliskie	193,2	155,8	166,4	209,9	241,6	260,3
katowickie	1154,8	1726,1	1985,2	2422,1	2762,1	2995,3
kieleckie	206,1	178,7	197,5	276,6	348,8	395,8
konińskie	88,4	70,4	67,2	83,4	117,8	133,6
koszalińskie	179,1	81,2	90,4	165,3	216,2	248,1
krakowskie miejs.	304,6	366,8	405,8	561,4	684,3	765,0
krośnińskie	71,8	59,1	59,7	84,3	105,4	117,3
legnickie	182,8	54,2	72,9	129,4	190,3	240,5
leszczyńskie	101,3	84,7	91,8	114,0	130,3	139,3
lubelskie	177,6	173,4	192,5	281,5	388,4	441,6
łomżyńskie	80,3	43,5	44,9	60,8	77,5	87,3
łódzkie miejs.	823,4	596,1	740,5	857,6	930,5	979,5
nowosądeckie	104,7	100,8	114,2	145,6	172,5	190,2
olsztyńskie	236,8	81,0	142,0	219,4	280,5	324,1
opolskie	277,5	181,0	228,1	314,3	399,9	456,0
ostrołęckie	72,0	43,9	45,3	57,1	75,9	89,6
piłskie	158,9	87,6	108,7	150,1	184,2	202,0
piotrkowskie	163,3	128,9	141,2	174,6	199,7	215,2
płockie	117,3	89,4	97,2	118,9	160,1	182,9
poznańskie	424,2	425,7	493,0	622,3	727,2	794,0
przemyskie	106,2	85,1	76,2	97,4	110,4	118,4
radomskie	151,7	130,7	144,6	193,9	236,2	263,7
rzeszowskie	89,0	82,6	80,5	125,3	161,3	187,2
siedleckie	127,4	77,1	78,3	98,8	123,7	141,9
sieradzkie	82,6	62,1	65,7	78,9	95,7	105,6
skierniewickie	113,0	83,6	88,9	111,2	130,8	141,6
śląskie	114,9	68,6	73,8	118,8	154,3	175,3
suwalskie	125,5	42,1	74,5	115,4	148,9	171,2
szczecińskie	613,6	138,1	273,5	433,7	552,8	614,5
tarnobrzęskie	63,7	59,4	60,4	87,9	120,6	143,3
tarnowskie	102,9	89,5	95,1	126,1	155,7	176,9
toruńskie	213,8	171,5	190,1	247,1	293,5	325,3
wałbrzyskie	266,0	386,4	337,8	445,4	489,8	510,0
włocławskie	133,4	99,6	99,9	120,2	140,7	156,6
wrocławskie	745,5	237,5	380,8	542,1	664,1	723,3
zamojskie	69,9	51,1	48,4	61,4	80,9	92,1
zielonogórskie	220,8	81,3	149,2	242,2	294,4	322,3

ODSETEK LUDNOŚCI MIEJSKIEJ WEDŁUG WOJEWÓDZTW W LATACH:

1939, 1946, 1950, 1960, 1970, 1975

Tabela 3

Województwo	1939	1946	1950	1960	1970	1975
POLSKA	37,4	37,5	42,8	48,2	52,8	55,7
warszawskie stol.	77,1	81,5	85,2	86,5	86,7	87,7
białkopodlaskie	20,4	13,4	14,4	18,1	22,3	25,7
białostockie	14,3	22,9	26,4	35,9	44,0	48,9
bielskie	26,2	31,2	33,8	38,3	40,8	42,6
bydgoskie	42,8	44,5	49,3	54,0	56,9	59,5
chełmskie	19,1	18,9	19,4	24,3	29,1	33,0
ciechanowskie	23,1	16,6	18,8	21,1	24,4	27,4
częstochowskie	28,2	32,0	35,1	39,7	42,8	44,6
elbląskie	43,9	39,4	41,6	46,9	50,7	53,8
gdańskie	57,0	55,8	65,5	70,5	73,4	75,4
gorzowskie	48,0	34,7	37,8	45,8	51,2	54,8
jeleniogórskie	31,1	42,2	50,8	56,1	59,8	61,7
kaliskie	30,9	29,1	32,2	36,4	38,6	40,4
katowickie	46,0	82,2	83,3	84,7	85,2	85,9
kieleckie	19,8	20,4	23,3	28,8	34,4	38,2
konińskie	18,7	18,0	19,1	21,9	28,3	31,4
koszalińskie	44,4	28,2	35,0	47,5	53,5	57,1
krakowskie miejs.	38,5	51,5	54,8	61,5	65,6	68,3
krośnieńskie	13,2	16,1	19,5	23,1	26,0	27,8
legnickie	47,3	31,6	34,0	42,7	51,9	58,0
leszczyńskie	31,3	32,6	33,7	36,7	39,1	40,6
lubelskie	22,0	27,1	30,7	38,2	46,1	49,9
łomżyńskie	22,7	13,8	14,9	19,1	23,9	27,3
łódzkie miejs.	85,6	87,1	89,9	90,0	90,1	90,8
nowosądeckie	15,8	21,3	24,6	27,8	29,8	31,8
opsztyńskie	36,5	28,1	32,5	39,3	44,7	48,9
opolskie	30,2	25,7	32,3	38,5	43,1	46,9
ostrołęckie	18,4	13,5	14,7	17,0	21,1	24,8
piłskie	38,6	31,3	36,1	41,1	45,8	48,4
piotrkowskie	26,5	23,6	27,2	31,1	34,5	36,9
piołckie	24,8	21,8	25,3	28,3	34,3	38,1
poznańskie	50,8	56,6	60,7	63,9	66,0	67,8
przemyskie	23,8	24,2	25,8	28,2	30,1	31,6
radomskie	22,0	22,0	25,4	30,6	35,6	38,9
rzeszowskie	16,6	16,8	17,5	24,1	27,9	30,7
siedleckie	18,1	13,1	14,3	16,9	20,6	23,6
sieradzkie	15,4	15,9	18,2	21,1	24,7	27,3
skiernewieckie	30,5	24,6	27,2	30,6	34,1	36,4
śląskie	33,7	24,9	33,4	41,5	46,2	49,2
suwalskie	26,3	20,4	25,9	31,7	37,2	41,3
szczecińskie	69,5	54,4	60,2	65,9	70,1	72,0
tarnobrzesckie	11,5	12,9	13,7	18,3	23,2	26,8
tarnowskie	18,9	18,1	20,0	24,5	27,7	30,6
toruńskie	42,0	41,8	46,0	50,0	52,7	55,4
wałbrzyskie	40,2	54,5	64,6	67,6	69,8	71,4
wrocławskie	29,2	27,9	29,4	32,4	35,6	38,8
wrocławskie	65,5	48,6	61,1	64,6	68,5	70,5
zamojskie	11,0	11,2	11,5	13,2	17,0	19,5
zielonogórskie	41,7	35,6	41,6	48,7	51,4	55,6

ZATRUDNIENIE W PRZEMYSŁE I RZEMIOŚLE PRZEMYSŁOWYM W LATACH:
1939, 1946, 1949, 1956, 1960, 1965, 1970, 1975

Tabela 4

Województwo	1939	1946	1949	1956	1960	1965	1970	1975
POLSKA	2727,0	1463,0	2050,1	2960,4	3298,7	4097,8	4784,5	5565,1
warszawskie stoł.	268,4	57,8	94,8	193,7	248,0	313,0	358,7	383,6
białopodlaskie	13,6	2,9	3,1	5,8	6,3	9,1	13,7	19,8
białostockie	38,3	9,1	15,0	26,2	32,7	44,2	56,0	71,7
bielskie	57,4	47,7	76,4	105,5	117,9	142,3	166,8	183,0
bydgoskie	48,9	48,6	60,0	81,3	95,2	120,8	135,8	162,5
chełmskie	13,1	3,5	4,4	8,2	10,0	12,4	15,0	24,9
ciechanowskie	21,1	5,8	5,5	10,3	11,1	15,1	20,2	28,5
częstochowskie	56,6	35,7	54,7	79,5	86,0	102,0	113,7	128,7
elbląskie	37,1	7,8	14,8	21,5	27,3	34,8	42,1	48,5
gdańskie	62,7	43,0	52,1	86,7	102,2	141,4	170,0	193,6
gorzowskie	43,9	7,8	14,9	21,0	31,5	40,4	47,6	62,7
jeleniogórskie	97,8	37,3	53,4	63,3	70,7	88,4	100,3	110,6
kaliskie	36,0	24,0	32,9	47,9	55,6	72,3	85,5	100,3
katowickie	384,1	398,9	515,5	683,4	694,0	787,8	857,3	934,1
kieleckie	67,9	31,3	47,1	78,6	86,6	109,1	135,3	171,5
konińskie	19,3	5,8	6,6	10,2	13,1	22,8	30,6	44,0
koszalińskie	23,8	4,9	10,0	14,9	19,4	26,4	35,8	48,1
krakowskie miejs.	49,6	44,9	52,3	102,5	112,2	137,6	158,5	177,8
krośnieńskie	26,3	12,0	16,7	20,7	25,0	33,8	46,5	63,2
legnickie	36,0	8,4	16,1	27,0	33,3	39,9	53,5	79,3
leszczyńskie	17,0	11,5	14,2	17,6	21,6	27,1	29,8	37,8
lubelskie	34,6	15,3	17,1	41,8	52,2	68,8	92,0	112,9
łomżyńskie	13,0	1,6	2,4	6,4	7,7	10,4	13,1	21,5
łódzkie miejs.	207,6	160,8	233,0	245,7	258,1	284,2	299,2	308,1
nowosądeckie	20,2	11,4	14,1	24,2	28,7	37,7	47,7	57,4
olsztyńskie	36,1	8,2	15,3	26,6	31,3	41,5	54,9	69,0
opolskie	77,2	35,1	61,4	98,0	104,0	132,7	153,6	168,8
ostrołęckie	16,3	3,1	2,9	5,5	8,4	12,7	16,9	28,2
pilskie	24,6	12,9	17,8	22,0	24,4	34,0	41,4	49,4
piotrkowskie	47,8	26,5	37,9	49,8	55,5	65,2	79,4	96,9
płockie	23,2	11,5	12,8	18,6	24,3	34,4	41,5	57,4
poznańskie	72,1	64,1	78,4	115,5	121,7	153,2	172,6	187,5
przemyskie	19,6	5,1	6,7	10,9	12,5	18,6	23,0	33,5
radomskie	42,8	13,7	25,5	44,6	45,4	60,7	79,4	100,6
rzeszowskie	17,9	8,2	10,6	29,0	35,0	47,1	65,9	86,9
siedleckie	28,5	6,0	5,6	12,2	16,5	27,9	32,3	48,1
sieradzkie	29,7	7,6	10,4	15,0	19,8	25,4	32,0	39,0
skierniewickie	24,2	14,2	18,0	21,8	25,2	34,1	42,2	47,9
śląskie	24,4	5,4	8,2	14,2	15,9	25,8	36,9	46,3
suwalskie	21,0	2,8	7,3	12,0	15,2	19,8	26,0	34,8
szczezińskie	83,0	13,9	27,9	44,5	59,1	83,6	100,8	121,1
tarnobrzeskie	24,3	10,0	13,5	29,4	30,3	43,0	62,4	77,0
tarnowskie	21,1	10,6	12,6	31,0	37,5	52,2	62,8	76,5
toruńskie	25,4	18,8	27,0	44,0	48,1	61,6	74,1	88,8
wałbrzyskie	113,4	77,3	105,4	125,4	126,0	147,9	159,5	174,5
włocławskie	26,2	11,5	14,4	18,0	22,1	26,8	32,8	42,2
wrocławskie	129,2	34,9	61,5	94,0	105,3	138,0	160,3	184,8
zamojskie	23,0	6,5	6,3	11,3	14,8	20,7	24,9	34,8
zielonogórskie	81,6	17,3	35,6	43,2	54,0	69,1	84,2	96,9

ZATRUDNIENIE W PRZEMYSŁE W LATACH: 1939, 1946, 1949, 1956, 1960, 1965, 1970

i 1975

Tabela 5

Województwo	1939	1946	1949	1956	1960	1965	1970	1975
POLSKA	1580,0	1235,5	1847,3	2772,7	3128,7	3920,9	4576,0	5323,0
warszawskie stoł.	142,3	42,8	76,7	174,2	227,8	290,4	334,7	353,2
białskopodlaskie	3,0	1,5	2,2	4,7	5,2	8,1	12,7	18,6
białostockie	19,0	6,6	12,9	23,6	30,1	41,8	52,7	68,0
bielskie	38,8	41,6	69,6	100,5	112,8	137,3	159,9	175,6
bydgoskie	24,8	38,4	51,2	73,8	88,4	114,0	128,9	155,6
chełmskie	4,1	2,5	3,8	7,2	9,2	11,6	14,1	24,0
ciechanowskie	4,1	3,4	3,6	7,6	8,8	12,8	17,9	26,1
częstochowskie	38,9	31,1	48,3	75,3	81,9	97,3	107,8	121,1
elbląskie	26,5	6,2	13,4	19,9	25,7	33,3	40,2	46,2
gdańskie	36,0	32,6	45,2	79,9	96,5	135,1	161,9	182,7
gorzowskie	24,9	6,0	13,4	19,2	30,2	39,0	46,0	60,9
jeleniogórskie	63,3	33,8	51,6	61,4	69,3	86,9	98,3	108,3
kaliskie	14,0	18,6	27,3	42,9	50,0	67,7	79,9	94,4
katowickie	314,3	375,7	494,1	666,6	678,7	772,9	839,3	912,8
kieleckie	33,4	25,1	41,2	74,4	83,2	105,6	130,2	165,9
konińskie	2,8	3,6	4,1	7,9	10,9	20,8	28,7	41,9
koszalińskie	10,8	2,7	8,7	13,4	18,3	25,1	33,8	45,5
krakowskie miej.	27,9	33,9	42,5	94,0	106,0	130,7	150,4	168,6
krośnieńskie	13,9	9,8	15,0	18,9	23,3	32,0	44,5	61,1
legnickie	22,8	6,9	15,1	25,7	32,2	38,8	52,1	77,5
leszczyńskie	6,3	7,7	9,9	14,3	18,8	24,3	26,8	34,6
lubelskie	9,3	10,4	13,6	37,7	48,8	65,2	86,8	108,0
łonżyńskie	1,2	0,5	1,1	4,8	6,2	9,0	11,5	19,5
łódzkie miej.	134,8	145,7	220,9	239,2	251,1	276,7	290,8	299,0
nowosądeckie	8,2	8,6	10,0	21,7	26,6	35,3	44,5	53,4
olsztyńskie	17,7	5,7	13,3	23,6	28,8	38,9	52,1	65,8
opolskie	47,7	29,3	56,9	92,7	99,2	128,0	148,2	162,3
ostrołęckie	3,5	1,9	2,0	4,0	6,9	11,2	15,1	26,3
pilskie	11,5	9,7	15,2	19,3	22,3	32,1	39,0	46,9
piotrkowskie	25,0	22,3	34,2	46,3	52,7	62,4	75,6	93,2
płockie	6,3	8,1	10,4	16,4	22,2	32,4	39,5	54,9
poznańskie	36,1	50,0	63,5	103,1	110,3	140,5	158,9	178,1
przemyskie	4,2	2,8	5,3	9,2	11,2	17,4	21,6	32,1
radomskie	18,0	11,0	22,2	41,3	43,5	57,5	75,0	95,4
rzeszowskie	5,2	6,2	8,9	27,2	32,1	45,0	63,1	83,5
siedleckie	4,1	3,3	3,9	9,9	13,8	25,4	29,3	44,3
sieradzkie	4,7	4,7	7,7	12,8	18,0	23,7	30,1	36,7
skieranieckie	10,8	11,6	15,7	19,5	23,2	32,0	40,0	45,4
szląskie	13,0	3,9	7,3	12,8	14,6	24,3	35,1	43,3
suwalskie	8,7	1,4	6,0	10,2	13,7	18,5	24,5	33,1
szczecińskie	61,7	10,4	25,3	41,3	56,3	80,5	97,0	116,2
tarnobrzeskie	7,4	7,3	11,3	27,7	28,9	41,6	60,7	73,9
tarnowskie	8,8	8,0	10,3	28,8	35,5	50,0	60,0	73,5
toruńskie	11,5	12,1	21,8	39,7	44,7	58,2	70,5	85,3
wałbrzyskie	87,8	71,4	102,7	122,1	123,6	145,4	156,5	171,1
wrocławskie	7,5	9,1	11,9	15,8	19,6	24,3	30,3	39,8
wrocławskie	90,2	29,2	57,5	89,8	101,5	133,6	154,7	177,8
zamojskie	5,0	5,2	7,2	10,0	13,3	19,2	23,2	32,7
zalecogórskie	58,2	15,2	33,4	40,4	52,0	67,1	81,6	93,9

PRZYRÓST ZATRUDNIENIA W PRZEMYSŁE I RZEMIOŚLE PRZEMYSŁOWYM W LATACH:

1939-1946, 1946-1949, 1949-1956, 1956-1960, 1960-1965, 1965-1970, 1970-1975, 1946-1975

Tabela 6

Województwo	1939- -1946	1946- -1949	1949- -1956	1956- -1960	1960- -1965	1965- -1970	1970- -1975	1946- -1975
POLSKA	-1264,0	587,1	910,3	338,3	799,1	686,7	780,6	4102,1
warszawskie stoł.	-210,6	37,0	98,9	54,3	65,0	45,7	24,9	325,8
białkopodlaskie	-10,7	0,2	2,7	0,5	2,8	4,6	6,1	16,9
białostockie	-29,2	5,9	11,2	6,5	11,5	11,8	15,7	62,6
bielskie	-9,7	28,7	29,1	12,4	24,4	24,5	16,2	135,3
bydgoskie	-0,3	11,4	21,3	13,9	25,6	15,0	26,7	113,9
chełmskie	-9,6	0,9	3,8	1,8	2,4	2,6	9,9	21,4
ciechanowskie	-15,3	-0,3	4,8	0,8	4,0	5,1	8,3	22,7
częstochońskie	-20,9	19,0	24,8	6,5	16,0	11,7	15,0	93,0
elblaskie	-29,3	7,0	6,7	5,8	7,5	7,3	6,4	40,7
zamojskie	-19,7	9,1	34,6	15,6	39,1	28,6	23,6	150,6
gorzowskie	-36,1	7,1	6,1	10,5	8,9	7,2	15,1	54,9
heliogórskie	-60,5	16,1	9,9	7,4	17,7	11,9	10,3	73,3
kaliskie	-12,0	8,9	15,0	7,7	16,7	13,2	14,8	76,3
katowickie	14,8	116,6	167,9	10,6	93,8	69,5	76,8	535,2
kieleckie	-36,6	15,8	31,5	8,0	22,5	26,2	36,2	140,2
konińskie	-13,5	0,8	3,6	2,9	9,7	7,8	13,4	38,2
koszalińskie	-18,9	5,1	4,9	4,5	7,0	9,4	12,3	43,2
krakowskie miejs.	-4,7	7,4	50,2	9,7	25,4	20,9	19,3	132,9
krosnieńskie	-14,3	4,7	4,0	4,3	8,8	12,7	16,7	51,2
lesznie	-27,6	7,7	10,9	6,3	6,6	13,6	25,8	70,9
leszczyńskie	-5,5	2,7	3,4	4,0	5,5	2,7	8,0	26,3
lubelskie	-19,3	1,8	24,7	10,4	16,6	23,2	20,9	97,6
łomżyńskie	-11,4	0,8	4,0	1,3	2,7	2,7	8,4	19,9
łódzkie miejs.	-46,8	72,2	12,7	12,4	26,1	15,0	8,9	147,3
nowosądeckie	-8,8	2,7	10,1	4,5	9,0	10,0	9,7	46,0
olsztyńskie	-27,9	7,1	11,3	4,7	10,2	13,4	14,1	60,8
opolskie	-42,1	26,3	36,6	6,0	28,7	20,9	15,2	133,7
ostroleckie	-13,2	-0,2	2,6	2,9	4,3	4,2	11,3	25,1
piłskie	-11,7	4,9	4,2	2,4	9,6	7,4	8,0	36,5
piotrkowskie	-21,3	11,4	11,9	5,7	9,7	14,2	17,5	70,4
piołckie	-11,7	1,3	5,8	5,7	10,1	7,1	15,9	45,9
poznańskie	-8,0	14,3	37,1	6,2	31,5	19,4	14,9	123,4
przemyskie	-14,5	1,6	4,2	1,6	6,1	4,4	10,5	28,4
radomskie	-29,1	11,8	19,1	0,8	15,3	18,7	21,2	86,9
rzeszowskie	-9,7	2,4	18,4	6,0	12,1	18,8	21,0	78,7
siedleckie	-22,5	-0,4	6,6	4,3	11,4	4,4	15,8	42,1
sieradzkie	-22,1	2,8	4,6	4,8	5,6	6,6	7,0	31,4
skierniewickie	-10,0	3,8	3,8	3,4	8,9	8,1	5,7	33,7
śląskie	-19,0	2,8	6,0	1,7	9,9	11,1	9,4	40,9
suwalskie	-18,2	4,5	4,7	3,2	4,6	6,2	8,8	32,0
szczecińskie	-69,1	14,0	16,6	14,6	24,5	17,2	20,3	107,2
tarnoobrzeskie	-14,3	3,5	15,9	0,9	12,7	19,4	14,6	67,0
tarnowskie	-10,5	2,0	18,4	6,5	14,7	10,6	13,7	65,9
toruńskie	-6,6	8,2	17,0	4,1	13,5	12,5	14,7	70,0
wąbrzeskie	-36,1	28,1	20,0	0,6	21,9	11,6	15,0	97,2
wiociawskie	-14,7	2,9	3,6	4,1	4,7	6,0	9,4	30,7
wrocławskie	-94,3	26,6	32,5	11,3	32,7	22,3	24,5	149,9
zamojskie	-16,5	-0,2	5,0	3,5	5,9	4,2	9,9	28,3
zielonogórskie	-64,3	18,3	7,6	10,8	15,1	15,1	12,7	79,6

PRZYROST ZATRUDNIENIA W PRZEMYSŁE WEDŁUG WOJEWÓDZTW W LATACH :

1939-1946, 1946-1949, 1949-1956, 1956-1960, 1960-1965, 1965-1970, 1970-1975, 1946-1975

Tabela 7

Województwo	1939- -1946	1946- -1949	1949- -1956	1956- -1960	1960- -1965	1965- -1970	1970- -1975	1946- -1975
POLSKA	-344,5	611,8	925,4	356,0	792,2	655,1	747,0	4087,5
warszawskie stol.	- 99,5	33,9	97,5	53,6	62,2	44,3	18,5	310,4
białostockie	- 1,5	0,7	2,5	0,5	2,9	4,6	5,9	17,1
białskie	- 12,4	6,3	10,7	6,5	11,7	10,6	15,3	61,4
bvdgoskie	2,8	28,0	30,9	12,3	24,5	22,6	15,7	134,0
chełmskie	13,6	12,8	22,6	14,6	25,6	14,3	26,7	117,2
ciechanowskie	- 1,6	1,3	3,4	2,0	2,4	2,5	9,9	21,5
ciechanowskie	- 0,7	0,2	4,0	1,2	4,0	5,1	8,2	22,7
człstochowskie	- 7,8	17,2	27,0	6,6	15,4	10,5	13,3	90,0
elblaskie	- 20,3	7,2	6,5	5,8	7,6	6,9	6,0	40,0
gdańskie	- 3,4	12,6	34,7	16,6	38,6	26,8	20,8	150,1
gorzowskie	- 18,9	7,4	5,8	11,0	8,8	7,0	14,9	54,9
jeleniogórskie	- 29,5	17,8	9,8	7,9	17,6	11,4	10,0	74,5
kaliskie	4,6	8,7	15,6	7,9	16,9	12,2	14,5	75,8
katowickie	61,4	118,4	172,5	12,1	94,2	66,4	73,5	537,1
kieleckie	- 8,3	16,1	33,2	8,8	22,4	24,6	35,7	140,8
konińskie	0,8	0,5	3,8	3,0	9,9	7,9	13,2	38,3
koszalińskie	- 8,1	6,0	4,7	4,9	6,8	8,7	11,7	42,8
krakowskie miejs.	6,0	8,6	51,5	12,0	24,7	19,7	18,2	134,7
krośnieńskie	- 4,1	5,2	3,9	4,4	8,7	12,5	16,6	51,3
legnickie	- 15,9	8,2	10,6	6,5	6,6	13,3	25,4	70,6
leszczyńskie	1,4	2,2	4,4	4,5	5,5	2,5	7,8	26,9
lubelskie	1,1	3,2	24,1	11,1	16,4	21,6	21,2	97,6
łomżyńskie	- 0,7	0,6	3,7	1,4	2,8	2,5	8,0	19,0
łódzkie miejs.	10,9	75,2	18,3	11,9	25,6	14,1	8,2	153,3
nowosadeckie	0,4	1,4	11,7	4,9	8,7	9,2	8,9	44,8
olsztyńskie	- 12,0	7,6	10,3	5,2	10,1	13,2	13,7	60,1
opolskie	- 18,4	27,6	35,8	6,5	28,8	20,2	14,1	133,0
ostrołęckie	- 1,6	0,1	2,0	2,9	4,3	3,9	11,2	24,4
pilskie	- 1,8	5,5	4,1	3,0	9,8	6,9	7,9	37,2
piotrkowskie	- 2,7	11,9	12,1	6,4	9,7	13,2	17,6	70,9
piołckie	1,8	2,3	6,0	5,8	10,2	7,1	15,4	46,8
poznańskie	13,9	13,5	39,6	7,2	30,2	18,4	19,2	128,1
przemyskie	- 1,4	2,5	3,9	2,0	6,2	4,2	10,5	29,3
radomskie	- 7,0	11,2	19,1	2,2	14,0	17,5	20,4	84,4
rzeszowskie	1,0	2,7	18,3	4,9	12,9	18,1	20,4	77,3
siedleckie	- 0,8	0,6	6,0	3,9	11,6	3,9	15,0	41,0
sieradzkie	0,0	3,0	5,1	5,2	5,7	6,4	6,6	32,0
skierniewickie	0,8	4,1	3,8	3,7	8,8	8,0	5,4	33,8
ślupskie	- 9,1	3,4	5,5	1,8	9,7	10,8	8,2	39,4
suwalskie	- 7,3	4,6	4,2	3,5	4,8	6,0	8,6	31,7
szczecińskie	- 51,3	14,9	16,0	15,0	24,2	16,5	19,2	105,8
tarnobrzęskie	- 0,1	4,0	16,4	1,2	12,7	19,1	13,2	66,6
tarnowskie	- 0,8	2,3	18,5	6,7	14,5	10,0	13,5	65,5
toruńskie	0,6	9,7	17,9	5,0	13,5	12,3	14,8	73,2
walbrzyskie	- 16,4	31,3	19,4	1,5	21,8	11,1	14,6	99,7
włocławskie	- 1,6	2,8	3,9	3,8	4,7	6,0	9,5	30,7
wrocławskie	- 61,0	28,3	32,3	11,7	32,1	21,1	23,1	148,6
zamojskie	0,2	0,0	4,8	3,3	5,9	4,0	9,5	27,5
zielonogórskie	- 43,0	18,2	7,0	11,6	15,1	14,5	12,3	78,7

DYNAMIKA ZMIAN ZATRUDNIENIA W PRZEMYSŁE I RZEMIOŚLE PRZEMYSŁOWYM
WEDŁUG WOJEWÓDZTW W LATACH 1939 - 1975 /rok 1946 = 100/

Tabela 6

Województwo	1939	1949	1956	1960	1965	1970	1975
POLSKA	186,4	140,1	202,4	225,5	280,1	327,0	380,4
warszawskie stoł.	464,4	164,0	335,1	429,1	541,5	620,6	663,7
białkopodlaskie	469,0	106,9	200,0	217,2	313,8	472,4	682,8
białostockie	420,9	164,8	287,9	359,3	485,7	615,4	787,9
bielskie	120,3	160,1	221,2	247,2	298,3	349,7	383,6
bydgoskie	400,6	123,5	167,3	195,9	248,6	279,4	334,4
chełmskie	374,1	125,7	234,3	285,7	354,2	428,6	711,4
ciechanowskie	363,8	94,8	177,6	191,4	260,3	348,3	491,4
czestochowskie	458,5	153,2	222,7	240,9	285,7	318,5	360,5
elblaskie	475,6	189,7	275,6	350,0	446,2	539,7	621,8
gdańskie	445,8	121,2	201,6	237,7	328,8	395,4	450,2
gorzowskie	562,8	191,0	269,2	403,8	518,0	610,3	803,8
jeleniogórskie	262,2	143,2	169,7	189,5	237,0	268,9	296,5
kaliskie	150,0	137,1	199,6	231,7	301,2	356,2	417,9
katowickie	96,3	129,2	171,5	174,0	197,5	214,9	234,2
kieleckie	216,9	150,5	251,1	276,7	343,6	432,3	547,9
konińskie	332,8	113,8	175,9	225,9	393,1	527,6	758,6
koszalińskie	485,7	204,1	304,1	395,9	538,8	730,6	983,7
krakowskie miejs.	110,5	116,5	228,3	249,9	306,5	353,0	396,0
krośnieńskie	219,2	139,2	172,5	208,3	281,7	387,5	526,7
legnickie	428,6	191,7	321,4	396,4	475,0	636,9	944,0
leszczyńskie	147,8	123,5	153,0	187,8	235,6	259,1	328,7
lubelskie	226,1	111,8	273,2	341,2	449,7	601,1	737,9
łomżyńskie	812,5	150,0	400,0	481,2	650,0	818,8	1343,8
łódzkie miejs.	129,1	144,9	152,8	160,5	176,7	186,1	191,6
nowosądeckie	177,2	123,7	212,3	251,8	330,7	418,4	503,5
olsztynskie	440,2	186,6	324,4	381,7	506,1	669,5	841,5
opolskie	219,9	174,9	279,2	296,3	378,1	437,6	480,9
ostrołęckie	525,8	93,6	177,4	271,0	409,7	545,2	909,7
piłskie	190,7	138,0	170,5	189,2	263,6	320,9	382,9
piotrkowskie	180,4	143,0	187,9	209,4	246,0	299,6	365,7
piołckie	201,7	111,3	161,7	211,3	299,1	360,9	499,1
poznańskie	112,5	122,3	180,2	189,9	239,0	269,3	292,5
przemyskie	384,3	131,4	213,7	245,1	264,7	451,0	656,9
radomskie	312,4	186,1	325,6	331,4	443,1	579,6	734,3
rzeszowskie	218,3	129,3	353,7	426,8	574,4	803,7	1059,8
siemiatycki	475,0	93,3	203,3	275,0	465,0	538,3	801,7
sieradzkie	390,8	136,8	197,4	260,5	334,2	421,1	513,2
skierniewickie	170,4	126,8	153,5	177,5	240,1	297,2	337,3
staszowski	451,9	151,8	263,0	294,4	477,8	683,3	857,4
suwalskie	750,0	260,7	428,6	542,9	707,1	928,6	124,3
szczyecińskie	597,1	200,7	320,1	425,2	601,4	725,2	871,2
tarnobrzesckie	243,0	135,0	294,0	303,0	430,0	624,0	770,0
tarnowskie	199,1	118,9	292,4	353,8	492,4	592,4	721,7
toruńskie	135,1	143,6	234,0	255,8	327,7	394,2	472,3
wałbrzyskie	146,7	136,4	162,2	163,0	191,3	206,3	225,7
wrocławskie	227,8	125,2	156,5	192,2	233,0	285,2	367,0
wrocławskie	370,2	176,2	269,7	301,7	395,4	459,3	529,5
zamojskie	353,8	96,9	173,8	227,7	318,5	381,1	535,4
zielonogórskie	471,7	205,8	249,7	312,1	399,4	436,7	560,1

DYNAMIKA ZMIAN ZATRUDNIENIA W PRZEMYSŁE I RZEMIOŚLE PRZEMYSŁOWYM
WEDŁUG WOJEWÓDZT W LATACH 1939 - 1975 / rok 1949 - 100 /

Tabela 9

Województwo	1939	1946	1956	1960	1965	1970	1975
POLSKA	133,0	71,4	144,4	160,9	199,9	233,4	271,5
warszawskie stol.	283,1	61,0	204,3	261,6	330,2	378,4	404,6
białostockie	430,7	93,5	187,1	203,2	293,5	441,9	638,7
białostockie	255,3	60,6	174,7	218,0	294,7	373,3	478,0
bielskie	75,1	62,4	138,1	154,3	186,3	248,3	239,5
bydgoskie	81,5	81,0	135,5	158,7	201,3	226,3	270,6
chełmskie	297,7	79,5	186,4	227,2	281,8	340,9	565,9
ciechanowskie	383,6	105,5	187,3	201,8	274,5	367,3	518,2
częstochockie	103,5	65,3	145,3	157,2	186,5	207,9	235,3
elbląskie	250,7	52,7	145,3	184,5	235,1	284,5	327,7
gdańskie	120,3	82,5	166,4	196,2	271,4	326,3	371,6
gorzowskie	394,6	52,3	140,9	211,4	271,1	319,5	420,8
jeleniogórskie	183,1	59,8	118,5	132,4	165,5	187,8	207,1
kaliskie	109,4	72,9	145,6	169,0	219,8	259,9	304,9
katowickie	74,5	77,4	132,6	134,6	152,8	166,3	181,2
kielockie	144,2	66,5	166,9	183,7	231,6	287,3	364,1
koninckie	292,4	87,9	154,5	198,5	345,5	463,6	666,7
koszalińskie	239,0	49,0	149,0	194,0	264,0	358,0	482,0
krakowskie miejs.	94,8	85,8	196,0	214,5	263,1	303,1	340,0
króleńskie	157,5	71,9	123,9	149,7	202,4	278,4	378,4
legnickie	223,6	52,2	167,7	206,8	247,8	332,3	492,5
leszczyńskie	119,7	81,0	123,9	152,1	190,8	209,9	246,2
lubelskie	202,3	89,5	244,4	305,7	402,3	538,0	660,2
łomżyńskie	541,7	66,7	266,7	320,8	433,3	545,8	895,8
łódzkie miejs.	89,1	69,0	105,5	110,8	122,0	128,4	132,2
nowosadeckie	143,3	80,8	171,6	203,5	267,4	338,3	407,1
olsztyńskie	235,9	53,6	173,9	204,6	271,2	358,8	451,0
opolskie	125,7	57,2	159,6	169,4	216,1	250,2	274,9
ostrolęckie	562,1	106,9	189,7	289,7	438,0	582,8	972,4
pilskie	138,2	72,5	123,6	137,1	191,0	232,6	277,5
piotrkowskie	126,1	69,9	131,4	146,4	172,0	209,5	255,7
płockie	181,2	89,8	145,3	189,8	268,8	324,2	448,4
poznańskie	92,0	81,8	147,3	155,2	195,4	220,2	239,2
przemyskie	292,5	76,1	162,7	186,6	277,6	343,3	500,0
radomskie	167,8	53,7	174,9	178,0	238,0	311,4	394,5
rzeszowskie	168,9	77,4	273,6	330,2	444,3	621,7	819,4
siedleckie	508,4	107,1	217,9	294,6	498,2	576,4	858,9
sieradzkie	285,6	73,1	144,2	190,4	244,2	307,7	375,0
skiernewickie	134,4	78,9	121,1	140,0	189,4	234,4	266,1
sułpiskie	207,6	65,8	173,2	193,9	314,6	450,0	564,6
suwalskie	287,7	38,4	164,4	208,2	271,2	356,2	476,7
szczecińskie	297,5	49,8	159,5	211,8	299,6	361,3	434,0
tarnobrzesckie	180,0	74,1	217,8	224,4	318,5	462,2	570,4
tarnowskie	167,5	84,1	246,0	297,6	414,3	498,4	607,1
toruńskie	94,1	69,6	163,0	178,2	228,2	274,4	328,9
walbrzyskie	107,6	73,3	119,0	119,5	140,3	151,3	165,6
włocławskie	181,9	79,9	125,0	153,5	186,1	227,8	293,1
wrocławskie	210,1	56,8	152,8	171,2	224,4	260,6	300,5
zamojskie	365,1	103,2	179,4	234,9	328,6	395,2	552,4
zielonogórskie	229,2	48,6	121,4	151,7	194,1	236,5	272,2

UDZIAŁY WOJEWÓDZTW W ZATRUDNIENIU W PRZEMYSŁE I PRYWATNYM RZEMIOŚLE
PRZEMYSŁOWYM W LATACH: 1939, 1946, 1949, 1956, 1960, 1965, 1970, 1975

Tabela 10

Województwo	1939	1946	1949	1956	1960	1965	1970	1975
POLSKA	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
warszawskie stoi.	9,8	4,0	4,6	6,6	7,5	7,6	7,5	7,0
białostockie	0,5	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,4
białostockie	1,4	0,6	0,7	0,9	1,0	1,1	1,2	1,3
bielskie	2,1	3,3	3,7	3,6	3,6	3,5	3,5	3,3
bydgoskie	1,8	3,3	2,9	2,8	2,9	3,0	2,8	2,9
cheińskie	0,5	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,4
ciechanowskie	0,8	0,4	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,5
częstochowskie	2,1	2,4	2,7	2,7	2,6	2,5	2,4	2,3
elbląskie	1,3	0,5	0,7	0,7	0,8	0,9	0,9	0,9
gdańskie	2,3	2,9	2,6	2,9	3,1	3,5	3,5	3,5
gorzowskie	1,6	0,5	0,7	0,7	1,0	1,0	1,0	1,1
jeleniogórskie	3,6	2,6	2,6	2,1	2,2	2,2	2,1	2,0
kaliskie	1,3	1,6	1,6	1,6	1,7	1,8	1,8	1,8
katowickie	14,1	27,1	25,2	23,1	21,0	19,2	17,9	16,7
kieleckie	2,5	2,1	2,3	2,7	2,6	2,7	2,8	3,1
konińskie	0,7	0,4	0,3	0,3	0,4	0,6	0,6	0,8
koszalińskie	0,9	0,3	0,5	0,5	0,6	0,6	0,7	0,8
krakowskie miejs.	1,8	3,1	2,6	3,5	3,4	3,4	3,3	3,2
krośnieńskie	1,0	0,8	0,8	0,7	0,8	0,8	1,0	1,1
legnickie	1,3	0,6	0,8	0,9	1,0	1,0	1,1	1,4
leszczyńskie	0,6	0,8	0,7	0,6	0,6	0,7	0,6	0,7
lubelskie	1,3	1,0	0,8	1,4	1,6	1,7	1,9	2,1
łomżyńskie	0,5	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,3	0,4
łódzkie miejs.	7,6	11,0	11,4	8,3	7,8	6,9	6,2	5,6
nowosądeckie	0,7	0,8	0,7	0,8	0,9	0,9	1,0	1,0
olsztyńskie	1,3	0,6	0,7	0,9	0,9	1,0	1,1	1,2
opolskie	2,8	2,4	3,0	3,3	3,2	3,2	3,2	3,0
ostrołęckie	0,6	0,2	0,1	0,2	0,2	0,3	0,4	0,5
pilskie	0,9	0,9	0,9	0,7	0,7	0,8	0,9	0,9
piotrkowskie	1,8	1,8	1,9	1,7	1,7	1,6	1,7	1,7
piołckie	0,9	0,8	0,6	0,6	0,7	0,8	0,9	1,0
poznańskie	2,6	4,4	3,8	3,9	3,7	3,7	3,6	3,4
przemyskie	0,7	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,5	0,6
radomskie	1,6	0,9	1,2	1,5	1,4	1,5	1,7	1,8
rzeszowskie	0,7	0,6	0,5	1,0	1,1	1,1	1,4	1,6
siedleckie	1,0	0,4	0,3	0,4	0,5	0,7	0,7	0,8
sieradzkie	1,1	0,5	0,5	0,5	0,6	0,6	0,7	0,7
skierniewickie	0,9	1,0	0,9	0,7	0,8	0,8	0,9	0,9
ślupskie	0,9	0,4	0,4	0,5	0,5	0,6	0,8	0,8
suwalskie	0,8	0,2	0,4	0,4	0,5	0,5	0,5	0,6
szczecińskie	3,0	1,0	1,4	1,5	1,8	2,1	2,1	2,2
tarobrzeskie	0,9	0,7	0,7	1,0	0,9	1,0	1,3	1,4
tarnowskie	0,8	0,7	0,6	1,0	1,1	1,3	1,3	1,4
toruńskie	0,9	1,3	1,3	1,5	1,5	1,5	1,5	1,6
wałbrzyskie	4,2	5,5	5,1	4,2	3,8	3,6	3,3	3,1
włocławskie	1,0	0,8	0,7	0,6	0,7	0,6	0,7	0,8
wrocławskie	4,7	2,4	3,0	3,2	3,2	3,4	3,4	3,4
zamojskie	0,8	0,4	0,3	0,4	0,4	0,5	0,5	0,6
zielonogórskie	3,0	1,2	1,7	1,5	1,6	1,7	1,8	1,7

PRZEMYSŁOWIENIE WOJEWÓDZTW W LATACH: 1939, 1946, 1949, 1956, 1960, 1965, 1970, 1975

/liczba zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle przemysłowym na 10 km²/

Tabela 11

Województwo	1939	1946	1949	1956	1960	1965	1970	1975
POLSKA	87	47	66	95	105	131	153	178
warszawskie stol.	707	152	250	511	654	825	945	1011
białostockie	25	5	6	11	12	17	26	37
białostockie	38	0	15	26	33	44	56	71
bielskie	155	129	206	285	318	384	450	494
byngoskie	47	47	58	79	92	117	131	157
chełmskie	34	9	11	21	26	32	39	64
ciechanowskie	33	9	9	16	17	24	32	45
częstochowskie	91	58	88	128	139	165	184	208
elbląskie	61	13	24	35	45	57	69	79
gdańskie	85	58	71	117	138	191	230	262
gorzowskie	52	9	18	25	37	48	56	74
jeleniogórskie	223	85	122	145	161	202	229	253
kaliskie	55	37	51	74	85	111	131	154
katowickie	578	600	775	1028	1044	1185	1289	1405
kieleckie	74	34	51	85	94	118	147	186
konińskie	38	11	13	20	25	44	60	86
koszalińskie	28	6	12	18	23	31	42	57
krakowskie miejs.	152	138	161	315	345	423	487	546
krośnieńskie	46	21	29	36	44	59	82	111
legnickie	89	21	40	67	83	99	133	196
leszczyńskie	41	28	34	42	52	65	72	91
lubelskie	51	23	25	62	77	101	135	166
łomżyńskie	19	2	4	10	11	16	20	32
łódzkie miejs.	1366	1058	1533	1616	1698	1870	1968	2027
nowosądeckie	36	20	25	43	51	68	86	103
olsztyńskie	29	7	12	22	25	34	45	56
opolskie	90	41	72	115	122	155	180	198
ostrołęckie	25	5	4	8	13	20	26	44
pilskie	30	16	22	27	30	41	50	60
piotrkowskie	76	42	61	80	89	104	127	155
płockie	45	22	25	36	48	67	81	112
poznańskie	88	79	96	142	149	188	212	230
przemyskie	44	12	15	25	28	42	52	76
radomskie	59	19	35	61	62	83	109	138
rzeszowskie	41	19	24	66	80	107	150	198
siedleckie	34	7	7	14	19	33	38	57
sieradzkie	61	16	21	31	41	52	66	80
skierniewickie	61	36	45	55	64	86	107	121
siąpskie	33	7	11	19	21	35	50	62
suwalskie	20	3	7	11	14	19	25	33
szczecińskie	83	14	28	45	59	84	101	121
tarnobrzeskie	39	16	21	47	48	68	99	123
tarnowskie	51	26	30	75	90	126	151	184
toruńskie	48	35	51	82	90	115	139	166
walbrzyskie	272	186	253	301	302	355	383	419
wrocławskie	59	26	33	41	50	61	74	96
wrocławskie	205	55	98	149	167	219	255	294
zamojskie	33	9	9	16	21	30	36	50
zielonogórskie	92	20	40	49	61	78	95	109

PRZEMYSŁOWIENIE WOJEWÓDZTW W LATACH: 1939, 1946, 1949, 1956, 1960, 1965, 1970, 1971

/liczba zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle przemysłowym na 1 000 mieszkańców/

Tabela 12

Województwo	1939	1946	1949	1956	1960	1965	1970	1971
POLSKA	85	61	82	106	111	130	147	163
warszawskie stol.	141	59	75	125	144	166	180	178
bialskoonodlaskie	40	11	13	21	23	31	49	70
bialostockie	64	19	32	50	60	76	94	116
bielskie	99	94	137	170	182	205	227	235
bydgoskie	65	74	90	106	116	132	145	163
chełmskie	44	16	24	38	47	58	68	112
ciechanowskie	52	15	16	27	29	38	51	71
częstochowskie	83	62	95	125	130	147	160	177
elbląskie	74	54	54	62	73	85	102	114
gdańskie	73	72	72	102	110	137	150	155
gorzowskie	99	43	55	62	86	102	116	144
jeleniogórskie	190	97	163	157	162	185	212	227
kaliskie	58	45	64	85	96	119	137	156
katowickie	153	189	216	254	243	259	264	268
kieleckie	65	36	56	85	90	106	133	166
koninские	41	15	19	27	34	44	74	103
kuszalńskie	59	17	39	47	56	69	88	111
krakowskie miejs.	63	63	71	120	123	140	152	159
krosnieniskie	48	33	55	59	69	84	115	150
lernickie	93	49	75	97	110	124	146	191
leszczyńskie	52	44	52	58	70	83	89	110
lubelskie	43	24	27	60	71	87	109	127
lomżyńskie	37	5	8	20	24	31	40	67
łódzkie miejs.	216	235	283	270	271	285	290	285
nowosądeckie	31	24	30	47	55	67	82	96
olsztyńskie	56	28	35	51	56	68	87	104
opolskie	84	50	87	125	127	150	165	174
ostroleckie	42	9	10	16	25	34	47	78
pilskie	60	46	59	63	67	87	103	118
piotrkowskie	78	48	73	90	99	111	137	166
płockie	49	28	33	45	58	79	89	119
poznańskie	86	85	96	126	125	147	157	160
przemyskie	44	14	23	32	36	51	63	90
radomskie	62	23	45	72	73	93	120	148
rzeszowskie	33	17	23	57	67	85	114	142
siedleckie	40	10	10	21	28	46	54	80
sieradzkie	55	19	29	40	53	66	82	100
skierniewickie	65	42	55	61	69	89	110	123
siemskie	72	20	37	53	56	82	110	130
suwalskie	44	13	25	35	42	50	65	8
szczyńskie	94	55	62	76	90	113	128	142
tarnobrzeskie	44	22	31	61	62	83	120	144
tarnowskie	39	21	26	61	73	96	112	132
toruńskie	50	46	65	93	97	116	133	152
wałbrzyskie	172	109	202	204	191	209	227	244
wrocławskie	57	32	42	49	60	69	83	104
wrocławskie	114	71	99	123	125	152	165	180
zamojskie	36	14	15	25	32	42	52	73
zielonogórskie	154	76	99	96	109	129	152	167

ILORAZYLOKALIZACJI ZATRUDNIENIA W PRZEMYSŁE I RZEMIOŚLE PRZEMYSŁOWYM
W STOSUNKU DO POWIERZCHNI W LATACH: 1939, 1946, 1949, 1956, 1960, 1965,
1970 i 1975

Tabela 13

Województwo	1939	1946	1949	1956	1960	1965	1970	1975
POLSKA								
warszawskie stoł.	8,2	3,3	3,8	5,5	6,2	6,3	6,2	5,8
białkopodlaskie	0,3	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2
białostockie	0,4	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4
bielskie	1,8	2,8	3,1	3,0	3,0	2,9	2,9	2,8
bydgoskie	0,5	1,0	0,9	0,8	0,9	0,9	0,8	0,9
chełmskie	0,4	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
ciechanowskie	0,4	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3
częstochowskie	1,1	1,2	1,4	1,4	1,3	1,2	1,2	1,2
elblaskie	0,6	0,2	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
gdańskie	1,0	1,2	1,1	1,2	1,3	1,5	1,5	1,5
gorzowskie	0,6	0,2	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4
jeleniogórskie	2,6	1,9	1,9	1,5	1,6	1,6	1,5	1,4
kaliskie	0,6	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9	0,9	0,9
katowickie	6,7	13,0	12,0	11,0	10,0	9,1	8,5	8,0
kieleckie	0,8	0,7	0,8	0,9	0,9	0,9	0,9	1,0
koniańskie	0,4	0,2	0,2	0,2	0,3	0,4	0,4	0,5
koszalińskie	0,3	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3
krakowskie aiejs.	1,6	2,8	2,4	3,2	3,1	3,1	3,0	2,9
króśnieńskie	0,6	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,6	0,6
legnickie	1,0	0,5	0,6	0,7	0,8	0,8	0,8	1,1
leszczyńskie	0,5	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
lubelskie	0,6	0,5	0,4	0,6	0,7	0,8	0,9	0,9
łódzkie	0,2	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2
łódzkie aiejs.	15,2	22,0	22,8	16,6	15,6	13,8	12,4	11,0
nowosądeckie	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5	0,6	0,6
olsztyńskie	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3
opolskie	1,0	0,9	1,1	1,2	1,2	1,2	1,2	1,1
ostrołęckie	0,3	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2
piłskie	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
piotrzkowskie	0,9	0,9	1,0	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8
płockie	0,6	0,5	0,4	0,4	0,4	0,5	0,6	0,6
poznańskie	1,0	1,7	1,5	1,5	1,4	1,4	1,4	1,3
przemyskie	0,5	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4
radomskie	0,7	0,4	0,5	0,7	0,6	0,7	0,7	0,8
rzeszowskie	0,5	0,4	0,4	0,7	0,8	0,8	1,0	1,1
siedleckie	0,4	0,2	0,1	0,1	0,2	0,3	0,3	0,3
sieradskie	0,7	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4
skierniewickie	0,7	0,8	0,7	0,5	0,6	0,6	0,7	0,7
śląskie	0,4	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3
suwalskie	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2
szczęcińskie	0,9	0,3	0,4	0,5	0,6	0,7	0,7	0,7
tarnobrzęskie	0,5	0,4	0,4	0,5	0,4	0,5	0,6	0,7
tarnowskie	0,6	0,5	0,5	0,8	0,8	1,0	1,0	1,1
toruńskie	0,5	0,8	0,8	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9
wałbrzyskie	3,2	4,1	3,9	3,2	2,9	2,8	2,5	2,4
włocławskie	0,7	0,5	0,5	0,4	0,5	0,4	0,5	0,6
wrocławskie	2,4	1,2	1,5	1,6	1,6	1,7	1,7	1,6
zamojskie	0,4	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3
złotowski	1,1	0,4	0,6	0,5	0,6	0,6	0,6	0,6

**ILORAZY LOKALIZACJI ZATRUDNIENIA W PRZEMYSLE I RZEMIOŚLE
PRZEMYSŁOWYM W STOSUNKU DO LUDNOŚCI W LATACH: 1939, 1946,
1950, 1960, 1970 i 1975**

Tabela 14

Województwo	1939	1946	1950	1960	1970	1975
POLSKA						
warszawskie stol.	1,7	1,0	0,9	1,3	1,2	1,1
białkopodlaskie	0,5	0,2	0,2	0,2	0,3	0,5
białostockie	0,7	0,3	0,4	0,6	0,7	0,7
białskie	1,2	1,6	1,7	1,6	1,5	1,4
bydgoskie	0,8	1,2	1,1	1,0	1,0	1,0
chełmskie	0,6	0,2	0,3	0,4	0,4	0,6
ciechanowskie	0,6	0,2	0,2	0,2	0,3	0,4
częstochofskie	1,0	1,0	1,2	1,2	1,1	1,1
elbląskie	0,8	0,8	0,6	0,6	0,7	0,8
gdańskie	0,9	1,2	0,9	1,0	1,0	0,9
gorzowskie	1,1	0,6	0,6	0,8	0,8	0,8
jeleniogórskie	2,2	1,6	2,0	1,3	1,4	1,4
kaliskie	0,7	0,7	0,8	0,9	0,9	0,9
katowickie	1,8	3,1	2,7	2,2	1,8	1,6
kieleckie	0,8	0,6	0,7	0,8	0,9	1,0
konińskie	0,5	0,2	0,2	0,3	0,5	0,7
koszalińskie	0,6	0,2	0,5	0,5	0,6	0,7
krakowskie miejs.	0,7	1,0	0,9	1,1	1,0	1,0
króśnińskie	0,6	0,5	0,7	0,7	0,8	0,9
legnickie	1,1	0,9	0,9	1,0	1,0	1,2
leszczyńskie	0,6	0,7	0,6	0,6	0,6	0,7
lubelskie	0,5	0,4	0,3	0,6	0,7	0,8
łomżyńskie	0,5	0,1	0,1	0,2	0,3	0,4
łódzkie miejs.	2,5	3,8	3,5	2,4	1,9	1,7
nowosądeckie	0,3	0,4	0,4	0,5	0,6	0,6
olsztyńskie	0,6	0,5	0,4	0,5	0,6	0,6
opolskie	1,0	0,8	1,1	1,2	1,1	1,1
ostrołęckie	0,5	0,1	0,1	0,2	0,4	0,5
pilskie	0,7	0,8	0,8	0,6	0,8	0,8
piotrkowskie	0,9	0,8	0,9	0,9	0,9	1,0
płockie	0,6	0,5	0,4	0,5	0,6	0,7
poznańskie	1,0	1,4	1,2	1,1	1,1	1,0
przemyskie	0,5	0,2	0,2	0,3	0,5	0,5
radomskie	0,8	0,4	0,5	0,7	0,8	0,9
rzeszowskie	0,4	0,3	0,3	0,6	0,8	0,9
siedleckie	0,5	0,2	0,1	0,2	0,4	0,5
sieradzkie	0,6	0,3	0,4	0,5	0,6	0,6
skierniewickie	0,8	0,7	0,7	0,8	0,8	0,8
ślupskie	0,8	0,3	0,4	0,5	0,8	0,8
suwalskie	0,5	0,2	0,4	0,4	0,4	0,5
szczecińskie	1,1	0,9	0,8	0,8	0,9	0,9
tarnobrzesckie	0,5	0,4	0,4	0,6	0,8	0,9
tarnowskie	0,5	0,3	0,3	0,6	0,8	0,8
toruńskie	0,6	0,8	0,8	0,9	0,9	0,9
wałbrzyskie	2,0	1,8	2,4	1,7	1,6	1,5
wrocławskie	0,7	0,5	0,5	0,6	0,6	0,7
wrocławskie	1,3	1,2	1,2	1,1	1,1	1,1
zamojskie	0,4	0,2	0,2	0,2	0,3	0,4
zielonogórskie	1,9	1,2	1,2	0,9	1,1	1,0

WSPÓŁCZYNNIKI LOKALIZACJI ZATRUDNIENIA W PRZEMYŚLE
 Wg WOJEWÓDZTWA W LATACH 1939 - 1975

Tabela 15

Rok	W stosunku do			
	powierzchni		ludności	
	Przemysł i rzemiosło	w tym przemysł	Przemysł i rzemiosło	w tym przemysł
1939	0,374	0,484	0,221	0,333
1946	0,510	0,554	0,336	0,374
1949	0,498	0,518	0,312	0,336
1956	0,465	0,479	0,263	0,271
1960	0,447	0,456	0,232	0,241
1965	0,424	0,429	0,205	0,210
1970	0,396	0,402	0,165	0,173
1975	0,366	0,367	0,133	0,136

WIELKOŚĆ PRZEMISZCZEŃ MIĘDZYWOJEWÓDZKICH ZATRUDNIENIA W PRZEMYSŁE
I RZEMIOŚLĘ PRZEMYSŁOWYM POLSKI W LATACH 1946 - 1975

/ w tysiącach osób /

Tabela 16

Województwo	1946- -1949	1949- -1956	1956- -1960	1960- -1965	1965- -1970	1970- -1975	1946- -1975	1946- -1960	1960- -1975
POLSKA	±117,7	+233,1	±123,2	±136,0	+141,4	+206,4	+1140,9	±438,8	±513,8
warszawskie stol.	-13,8	+56,8	+32,2	+4,9	-6,7	-33,6	+163,7	+117,7	-34,8
białskobodlaskie	-1,0	+1,3	-0,2	+1,3	+3,1	+3,9	+8,8	-0,2	+9,2
białostockie	+2,2	+4,5	+3,5	+3,6	+4,4	+6,6	+37,1	+12,2	+16,5
bielskie	+9,6	-4,8	+0,3	-4,2	+0,7	-11,0	+1,6	+10,3	-15,9
bvdrowskie	-8,1	-5,3	+4,6	+2,5	-5,2	+4,5	-22,4	-14,4	+1,9
chełmskie	-0,5	+1,8	+0,9	0,0	+0,5	+7,5	+11,6	+2,1	+8,0
ciechanowskie	-2,6	-2,4	-0,4	+1,3	+2,6	+5,0	+6,4	-2,0	+9,8
częstochockie	+4,7	+0,5	-2,6	-4,8	-5,4	-3,5	-7,1	+5,5	-16,4
elbląskie	+3,9	+0,1	+3,3	+0,9	+1,5	-0,5	+18,8	+9,7	+2,4
gdańskie	-8,2	+11,5	+5,6	+14,4	+4,9	-4,1	+30,0	+5,2	+21,2
łódzkie	+4,0	-0,5	+8,1	+1,3	+0,4	+7,3	+33,0	+13,9	+9,6
łeleńogórskie	+1,1	-13,8	+0,2	+0,6	-2,9	-6,1	-31,3	-13,4	-8,7
łalskie	-0,7	+0,4	+2,2	+3,2	+1,1	+0,9	+9,0	+1,5	+6,5
katowickie	-41,5	-61,0	-67,5	-74,3	-62,5	-63,1	-583,3	-205,5	-236,7
kieleckie	+3,2	+10,6	-1,0	+1,5	+7,9	+14,1	+52,4	+16,0	+25,4
koniańskie	-1,5	+0,7	+1,7	+6,5	+4,0	+8,4	+21,9	0,0	+21,9
koszalińskie	+3,1	+0,5	+2,8	+2,3	+5,0	+6,5	+29,5	+8,4	+15,4
krakowskie miejs.	-10,6	+27,0	-2,0	-1,8	-2,2	-6,6	+7,0	+11,0	-11,5
krośnieńskie	-0,1	+3,4	+1,5	+2,7	+7,0	+9,1	+17,6	-2,1	+21,0
legnickie	+4,3	+3,8	+3,2	-1,5	+6,9	+17,1	+47,3	+14,4	+23,1
leszczyńskie	-1,9	-2,9	+2,0	+0,3	-1,8	+3,1	-5,9	-4,3	+1,4
lubelskie	-4,3	+17,1	+5,6	+4,0	+11,7	+5,9	+54,7	+17,7	+24,8
łomżyńskie	0,0	+2,9	+0,6	+0,8	+1,0	+6,3	+15,4	+4,1	+8,5
łódzkie miejs.	+7,7	-90,7	-15,7	-36,4	-32,6	-39,9	-303,6	-104,5	-127,3
nowosadeckie	-1,9	+3,8	+1,7	+2,1	+3,7	+1,9	+14,0	+3,0	+9,0
olczuńskie	+3,8	+4,5	+1,7	+2,6	+6,3	+5,1	+37,8	+12,8	+16,2
opolskie	+12,2	+9,3	-5,2	+3,5	-1,3	-9,9	+35,3	+24,9	-6,6
ostroleckie	-1,4	+1,3	+2,3	+2,3	+2,1	-8,5	+16,4	+1,4	+14,0
piłskie	-0,3	-3,7	-0,1	+3,7	+1,7	+1,2	+0,3	-4,7	+8,2
piotrkowskie	+0,8	-4,9	0,0	-3,7	+3,3	+4,5	-3,9	-4,3	+3,3
piołckie	-3,3	+0,1	+3,6	+4,2	+1,3	+9,1	+13,7	-1,6	+16,4
poznańskie	-11,4	+2,3	-7,0	+2,0	-6,3	-13,3	-56,3	-22,8	-17,8
przewyżskie	-0,4	+1,2	+0,4	+3,1	+1,3	+6,7	+14,1	+1,0	+12,4
radomskie	+6,3	+7,8	-4,3	+4,3	+8,5	+8,2	+48,5	+14,5	+24,0
rzeszowskie	-0,9	+13,7	+2,7	+3,0	+10,9	+10,3	+55,7	+16,5	+27,9
siedleckie	-2,8	+4,1	+2,9	+7,4	-0,3	+10,5	+25,3	+3,0	+20,3
sieradzkie	-0,2	0,0	+3,1	+0,8	+2,3	+1,8	+10,1	+2,7	+5,6
skierniewickie	-2,0	-4,2	+0,9	+2,8	+2,4	-1,2	-6,1	-6,8	+5,4
śląskie	+0,6	+2,4	+0,1	+6,0	+6,8	+3,4	+25,8	+3,8	+19,5
suwalskie	+3,4	+1,5	+1,8	+0,9	+2,9	+4,6	+24,2	+8,9	+9,2
szczecińskie	+8,4	+4,2	+9,5	+10,2	+3,2	+3,9	+68,2	+27,8	+21,4
tarnobrzęskie	-0,5	+9,9	-2,7	+5,4	+12,2	+4,4	+39,0	+7,8	+25,9
tarnowskie	-2,2	+12,8	+3,0	+5,6	+1,9	+3,5	+36,2	+13,6	+13,2
toruńskie	+0,7	+5,0	-0,9	+1,9	+2,2	+2,8	+17,3	+5,7	+7,7
wałbrzyskie	-2,9	-26,8	-14,0	-8,6	-13,2	-11,0	-119,5	-48,3	-38,1
włocławskie	-1,7	-2,8	+2,0	-0,6	+1,5	+4,0	-1,5	-3,8	+4,9
wrocławskie	+12,6	+5,2	+0,6	+7,2	-0,8	-1,6	+52,0	+26,6	+7,2
zamojskie	-2,8	+2,2	+2,2	+2,3	+0,7	+5,8	+10,1	+0,1	+9,8
zielonogórskie	+11,4	-8,2	+5,9	+2,0	+3,5	-1,0	+31,1	+15,0	+5,8

UDZIAŁ PROCENTOWY WOJEWÓDZTW W OGÓLNYM PRZEMIESZCZENIU ZATRUDNIENIA
W PRZEMYSŁE I RZEMIOŚLĘ PRZEMYSŁOWYM W LATACH 1946 - 1975

Tabela 17

województwo	1946- -1949	1949- -1956	1956- -1960	1960- -1965	1965- -1970	1970- -1975	1946- -1975	1946- -1960	1960- -1975
POLSKA ^{*/}	+20,1	+25,6	+36,4	+17,0	+20,6	+26,4	+27,8	+23,9	+22,7
warszawskie stol.	+11,7	+24,4	+26,1	+3,6	-4,8	-16,3	+14,3	+26,8	-6,8
białokonodlaskie	-0,8	+0,6	-0,2	+1,0	+2,2	+1,9	+0,8	0,0	+1,8
białostockie	+2,0	+1,9	+2,8	+2,6	+3,1	+3,2	+3,2	+2,8	+3,2
bielskie	+8,1	-2,1	+0,2	-3,1	+0,5	-5,3	+0,1	+2,4	-3,4
oydeckie	-6,9	-2,3	+3,7	+1,8	-3,7	+2,2	-2,0	-3,3	+0,4
chełmskie	-0,4	+0,8	+0,7	0,0	+0,4	+3,6	+1,0	+0,5	+1,6
ciechanowskie	-2,2	+1,0	-0,3	+1,0	+1,8	+2,4	+0,6	-0,5	+1,9
czestochowskie	+4,0	+0,2	-2,1	-3,5	-3,8	-1,7	-0,6	+1,2	-3,2
elblaskie	+3,3	0,0	+2,7	+0,7	+1,1	-0,2	+1,6	+2,2	+0,5
ędańskie	-7,0	+4,9	+4,5	+10,6	+3,5	-2,0	+2,6	+1,2	+4,1
gorzowskie	+3,4	-0,2	+6,6	+1,0	+0,3	+3,5	+2,9	+3,2	+1,9
jeleniogórskie	+0,9	-5,9	+0,2	+0,4	-2,0	-3,0	-2,7	-3,0	-1,7
kaliskie	-0,6	+0,2	+1,8	+2,5	+0,8	+0,4	+0,8	+0,3	+1,3
katowickie	-36,9	-26,2	-54,8	-54,6	-44,2	-30,6	-51,1	-45,3	-46,1
kieleckie	+2,7	+4,5	-0,8	+1,1	+5,6	+6,8	+4,6	+3,6	+4,9
konińskie	-1,3	+0,3	+1,4	+4,8	+2,8	+4,1	+1,9	0,0	+4,3
koszalińskie	+2,6	+0,2	+2,3	+1,7	+3,5	+3,1	+2,6	+1,9	+3,0
krakowskie miejs.	-9,0	+11,6	-1,6	-1,3	-1,6	-3,2	+0,6	+2,5	-2,2
króśnieńskie	-0,1	-1,5	+1,5	+2,0	+5,0	+4,4	+1,5	-0,5	+4,1
legnickie	+3,6	+1,6	+2,6	-1,1	+4,9	+8,3	+4,1	+3,3	+4,5
leszczyńskie	-1,6	-1,2	+1,6	+0,2	-1,3	+1,5	-0,5	-1,0	+0,3
lubelskie	-3,6	+7,3	+4,5	+2,9	+8,3	+2,9	+4,8	+4,0	+4,8
lomżyńskie	+0,2	+1,2	+0,5	+0,6	+0,7	+3,0	+1,3	+0,9	+1,7
łódzkie miejs.	+6,5	-38,9	-12,7	-26,8	-23,1	-19,3	-26,6	-23,8	-24,8
nowosadeckie	-1,6	+1,6	+1,4	+1,5	+2,6	+0,9	+1,2	+0,7	+1,8
olsztyńskie	+3,2	+1,9	+1,4	+1,9	+4,5	+2,5	+3,3	+2,9	+3,1
opolskie	+10,3	+4,0	-4,2	+2,6	-0,9	-4,8	+3,1	+5,7	-1,3
ostrołęckie	+1,2	+0,6	+1,9	+1,7	+1,5	+4,1	+1,4	+0,3	+2,7
pilskie	-0,2	-1,6	-0,1	+2,7	+1,2	+0,6	0,0	-1,1	+1,6
piotrkowskie	+0,7	-2,1	0,0	-2,7	+2,3	+2,2	-0,3	-1,0	+0,6
piołckie	-2,8	0,0	+2,9	+3,1	+0,9	+4,4	+1,2	-0,4	+3,2
poznańskie	-9,7	+1,0	-5,7	+1,5	-4,5	-6,4	-4,9	-5,2	-3,3
przewyżskie	-0,3	+0,5	+0,3	+2,3	+0,9	+3,2	+1,2	+0,2	+2,4
radomskie	+5,3	+2,2	-3,5	+3,2	+6,0	+4,0	+4,2	+3,3	+4,7
rzeszowskie	-0,8	+5,2	+2,2	+2,6	+7,7	+5,0	+4,9	+3,8	+5,4
siedleckie	-2,4	+1,8	+2,4	+5,4	-0,2	+5,1	+2,2	+0,7	+4,0
sieradzkie	-0,2	0,0	+2,5	+0,6	+1,6	+0,9	+0,9	+0,6	+1,1
skiernewieckie	-1,7	-1,8	+0,7	+2,1	+1,7	-0,6	-0,5	-1,5	+1,0
śląskie	+0,5	+1,0	+0,1	+4,4	+4,8	+1,6	+2,3	+0,9	+3,8
suwalskie	+2,9	+0,6	+1,5	+0,7	+2,0	+2,2	+2,1	+2,0	+1,8
szczyńskie	+7,1	+1,8	+7,7	+7,5	+2,3	+1,9	+6,0	+6,3	+4,2
tabornbrzeskie	-0,4	+4,2	-2,0	+4,0	+8,6	+2,1	+3,4	+1,8	+5,0
tarńskie	-1,9	+5,5	+2,4	+4,1	+1,3	+1,7	+3,2	+3,1	+2,6
toruńskie	+0,6	+2,1	-0,7	+1,4	+1,6	-1,4	+1,5	+1,3	+1,5
wałbrzyskie	-2,4	-11,5	-11,4	-6,3	-9,3	-5,3	-10,5	-12,6	-7,4
włocławskie	-1,4	-1,2	+1,6	-0,4	+1,1	+1,9	-0,1	-0,9	+1,0
wrocławskie	+10,7	+2,2	+0,5	+5,3	-0,6	-0,8	+4,6	+6,1	+1,4
zamojskie	-2,4	+0,9	+1,8	+1,7	+0,5	+2,8	+0,9	0,0	+1,9
zielonogórskie	+9,7	-3,5	+4,8	+1,5	+2,5	-0,5	+2,7	+3,4	+1,1

*/ Wartości w rubryce POLSKA określają przemieszczenia w % rzeczywistego przyrostu zatrudnienia

RELACJE POMIĘDZY POZIOMEM URBANIZACJI A POZIOMEM INDUSTRIALIZACJI

WOJEWÓDZTW W LATACH 1939 - 1975 $\times/$

Tabela 18

Województwo	1939	1946	1950	1960	1970	1975
POLSKA	4,4	6,1	5,2	4,3	3,6	3,4
warszawskie stol.	5,5	13,8	11,4	6,0	4,8	4,9
białkopodlaskie	5,1	12,2	11,1	7,9	4,6	3,7
białostockie	2,2	12,1	8,2	6,0	4,7	4,2
bielskie	2,6	3,3	2,5	2,1	1,8	1,8
bydgoskie	6,5	6,0	5,5	4,7	3,9	3,7
chełmskie	4,3	11,8	8,1	5,2	4,3	2,9
ciechanowskie	4,5	11,1	11,8	7,3	4,8	3,9
częstochockie	3,4	5,2	3,7	3,1	2,7	2,5
elblaskie	5,9	7,3	7,7	6,4	5,0	4,7
ędzkańskie	7,8	7,8	9,1	6,4	4,9	4,9
gorzowskie	4,9	8,1	6,9	5,3	4,4	3,8
jeleniogórskie	1,6	4,4	3,1	3,5	2,8	2,7
kaliskie	5,4	6,5	5,0	3,8	2,8	2,6
katowickie	3,0	4,3	3,9	3,5	3,2	3,2
kieleckie	3,0	5,7	4,2	3,2	2,6	2,3
konińskie	4,6	12,0	10,1	6,4	3,8	3,0
koszalińskie	7,5	16,6	9,0	8,5	6,1	5,1
krakowskie miejs.	6,1	8,2	7,7	5,0	4,3	4,3
krośnieńskie	2,7	4,9	3,5	3,3	2,3	1,9
legnickie	5,1	6,4	4,5	3,9	3,6	3,0
leszczyńskie	6,0	7,4	6,5	5,2	4,4	3,7
lubelskie	5,1	11,3	11,4	5,4	4,2	3,9
łomżyńskie	6,2	27,6	18,6	8,0	6,0	4,1
łódzkie miejs.	4,0	3,7	3,2	3,3	3,1	3,2
nowosądeckie	5,2	8,9	8,2	5,1	3,6	3,3
olsztyńskie	6,6	10,0	9,3	7,0	5,1	4,7
opolskie	3,6	5,1	3,7	3,0	2,6	2,7
ostrołęckie	4,4	15,0	14,7	6,8	4,5	3,2
piłskie	6,5	6,8	6,1	6,1	4,4	4,1
piotrzkowskie	3,4	4,9	3,7	3,1	2,5	2,2
płockie	5,1	7,8	7,7	4,9	3,9	3,2
poznańskie	5,9	6,7	6,3	5,1	4,2	4,2
przemyskie	5,4	17,3	11,2	7,8	4,8	3,5
radomskie	3,5	9,6	5,6	4,2	3,0	2,6
rzeszowskie	5,0	9,9	7,6	3,6	2,4	2,2
siedleckie	4,5	13,1	14,3	6,0	3,8	3,0
sieradzkie	2,8	8,4	6,3	4,0	3,0	2,7
skierniewickie	4,7	5,9	4,9	4,4	3,1	3,0
śląskie	4,7	12,4	9,0	7,4	4,2	3,8
suwalskie	6,0	15,7	10,4	7,5	5,7	5,0
szczecińskie	7,4	9,9	9,7	7,3	5,5	5,1
tarnobrzeskie	2,6	5,9	4,4	3,0	1,9	1,9
tarnowskie	4,9	8,6	7,7	3,4	2,5	2,3
toruńskie	8,4	9,1	7,1	5,2	4,0	3,6
wałbrzyskie	2,3	5,0	3,2	3,5	3,1	2,9
wrocławskie	5,1	8,7	7,0	5,4	4,3	3,7
wrocławskie	5,8	6,8	6,2	5,2	4,2	3,9
zamojskie	3,0	8,0	7,7	4,1	3,3	2,7
zielonogórskie	2,7	4,7	4,2	4,5	3,4	3,3

$\times/$ Stosunek udziału ludności miejskiej w % do udziału zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle w % ogólnej liczby ludności.

OSTRZEGAWCZA PROGNOZA ZATRUDNIENIA W PRZEMYSŁE I RZEMIOŚLE

PRZEMYSŁOWYM WEDŁUG WOJEWÓDZTW NA ROK 2000 /w tys. osób/

Tabela 19

województwo			WERSJA I		WERSJA II	
	1946	1975	war. 1	war. 2	war. 1	war. 2
POLSKA	1463,0	5565,1	8978,8	7271,9	9101,5	7332,9
warszawskie stol.	57,8	383,6	677,8	530,7	664,5	524,0
białkopodlaskie	2,9	19,8	33,3	26,6	34,4	27,1
białostockie	9,1	71,7	123,7	97,7	125,7	98,7
bielskie	47,7	183,0	295,5	239,2	299,6	241,3
bvdroskie	46,6	162,5	258,8	210,6	260,7	211,6
chołmskie	3,5	24,9	39,2	32,0	43,3	34,1
ciechanowskie	5,8	28,5	47,0	37,8	48,1	38,3
częstochowskie	35,7	128,7	204,4	166,6	208,9	168,8
elblaskie	7,8	48,5	82,8	65,6	83,6	66,0
ędańskie	43,0	193,6	328,1	260,8	323,4	258,5
orzowskie	7,8	62,7	107,4	85,1	110,0	86,4
żelaznogórskie	37,3	110,6	171,6	141,1	173,8	142,2
kaliskie	24,0	100,3	165,0	132,7	166,1	133,2
katowickie	398,9	934,1	1367,4	1150,7	1395,5	1164,8
kieleckie	31,3	171,5	285,0	228,2	292,4	231,9
konińskie	5,8	44,0	75,5	59,8	76,9	60,5
koszalińskie	4,9	48,1	82,8	65,5	85,3	66,7
krakowskie miejs.	44,9	177,8	295,3	236,6	292,4	235,1
króśnieńskie	12,0	63,2	104,0	83,6	107,3	85,3
legnickie	8,4	79,3	133,6	106,4	140,4	109,9
leszczyńskie	11,5	37,8	59,3	48,6	60,5	49,1
lubelskie	15,3	112,9	198,2	155,5	197,0	155,0
łomżyńskie	1,6	21,5	36,8	29,1	38,7	30,1
łódzkie miejs.	160,8	308,1	417,1	362,6	435,1	371,6
nowosadeckie	11,4	57,4	96,9	77,2	97,1	77,2
olsztyńskie	8,2	69,0	119,0	94,0	121,4	95,2
opolskie	35,1	168,8	280,8	224,8	284,1	226,4
ostrołęckie	3,1	28,2	48,2	38,2	49,8	39,0
pilskie	12,9	49,4	79,6	64,5	80,9	65,1
piotrkowskie	26,5	96,9	152,6	124,8	157,6	127,2
płockie	11,5	57,4	95,4	76,4	97,0	77,2
poznańskie	64,1	187,5	295,5	241,5	293,9	240,7
przemyskie	5,1	33,5	56,0	44,8	58,0	45,7
radomskie	13,7	100,6	170,1	135,4	175,5	138,1
rzeszowskie	8,2	86,9	153,2	120,0	154,7	120,8
siedleckie	6,0	48,1	83,4	65,7	84,4	66,2
skieradzkie	7,6	39,0	65,5	52,2	66,1	52,5
skiernewickie	14,2	47,9	76,9	62,4	77,0	62,4
śląskie	5,4	46,3	80,8	63,6	81,6	63,9
suwalskie	2,8	34,8	60,3	47,6	62,4	48,6
szczecińskie	13,9	121,1	212,4	166,7	213,5	167,3
tarnobrzęskie	10,0	77,0	133,5	105,2	134,8	105,9
tarnowskie	10,6	76,5	134,5	105,5	133,3	104,9
toruńskie	18,8	88,8	147,0	117,9	149,1	119,0
wałbrzyskie	77,3	174,5	250,5	212,5	258,3	216,4
wrocławskie	11,5	42,2	67,0	54,6	68,7	55,4
wrocławskie	34,9	184,8	309,6	247,2	314,0	249,4
zamojskie	6,5	34,8	58,6	46,7	59,2	47,0
żelaznogórskie	17,3	96,9	161,9	129,4	165,5	131,2

SPIS RYCIN

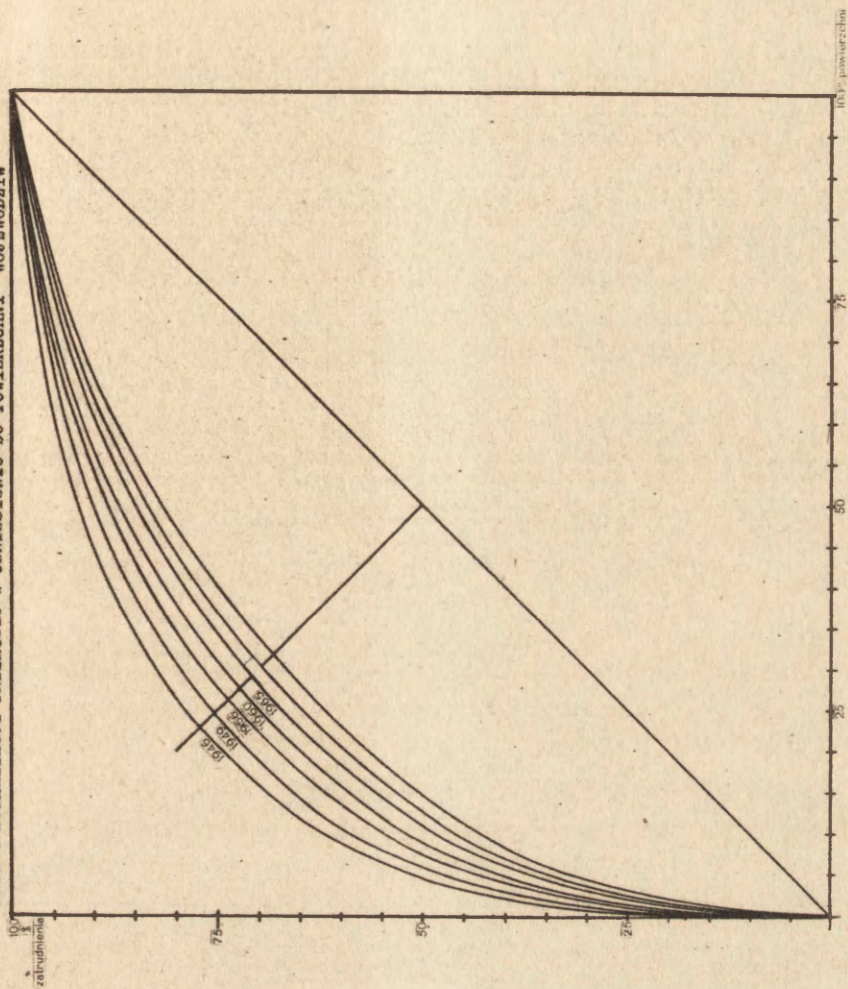
1. Krzywe lokalizacji przemysłu w odniesieniu do powierzchni województw.
2. Krzywe lokalizacji przemysłu w odniesieniu do ludności województw.
3. Rozmieszczania zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle przemysłowym według województw w 1939 r.
4. Rozmieszczenia zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle przemysłowym według województw w 1946 r.
5. Różnice w stanie zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle przemysłowym w latach 1939-1946.
6. Rozmieszczenie zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle przemysłowym według województw w 1949 r.
7. Rozmieszczenie zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle przemysłowym według województw w 1956 r.
8. Rozmieszczenie zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle przemysłowym według województw w 1960 r.
9. Rozmieszczenie zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle przemysłowym według województw w 1965 r.
10. Rozmieszczenie zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle przemysłowym według województw w 1970 r.
11. Rozmieszczenie zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle przemysłowym według województw w 1975 r.
12. Przyrost zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle przemysłowym w latach 1946-1975.
13. Uprzemysłowienia województw I - 1939 r.
14. Uprzemysłowienie województw I - 1946 r.
15. Uprzemysłowienia województw I - 1949 r.

16. Uprzemysłowienie województw I - 1956 r.
17. Uprzemysłowienie województw I - 1960 r.
18. Uprzemysłowienie województw I - 1965 r.
19. Uprzemysłowienie województw I - 1970 r.
20. Uprzemysłowienie województw I - 1975 r.
21. Uprzemysłowienie województw II - 1939 r.
22. Uprzemysłowienie województw II - 1946 r.
23. Uprzemysłowienie województw II - 1949 r.
24. Uprzemysłowienie województw II - 1956 r.
25. Uprzemysłowienie województw II - 1960 r.
26. Uprzemysłowienie województw II - 1965 r.
27. Uprzemysłowienie województw II - 1970 r.
28. Uprzemysłowienie województw II - 1975 r.
29. Potencjał przemysłowy Polski w 1939 r. /w tys. osób zatrudnionych w przemyśle na 1 km²/.
30. Zmiany potencjału przemysłowego Polski w latach 1939-1946 /w tys. osób zatrudnionych w przemyśle na 1 km²/.
31. Potencjał przemysłowy Polski w r. 1946 /w tys. osób zatrudnionych w przemyśle na 1 km /.
32. Potencjał przemysłowy Polski w r. 1975 /w tys. osób zatrudnionych w przemyśle na 1 km /.
33. Zmiany potencjału przemysłowego Polski w latach 1946-1975 /w tys. osób zatrudnionych w przemyśle na 1 km /.
34. Relacje pomiędzy poziomem urbanizacji a poziomem industrializacji województw w latach 1939-1975.
35. Prognoza zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle przemysłowym dla roku 2000. Wersja I, Wariant 1.
36. Prognoza zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle przemysłowym dla roku 2000. Wersja I, Wariant 2.

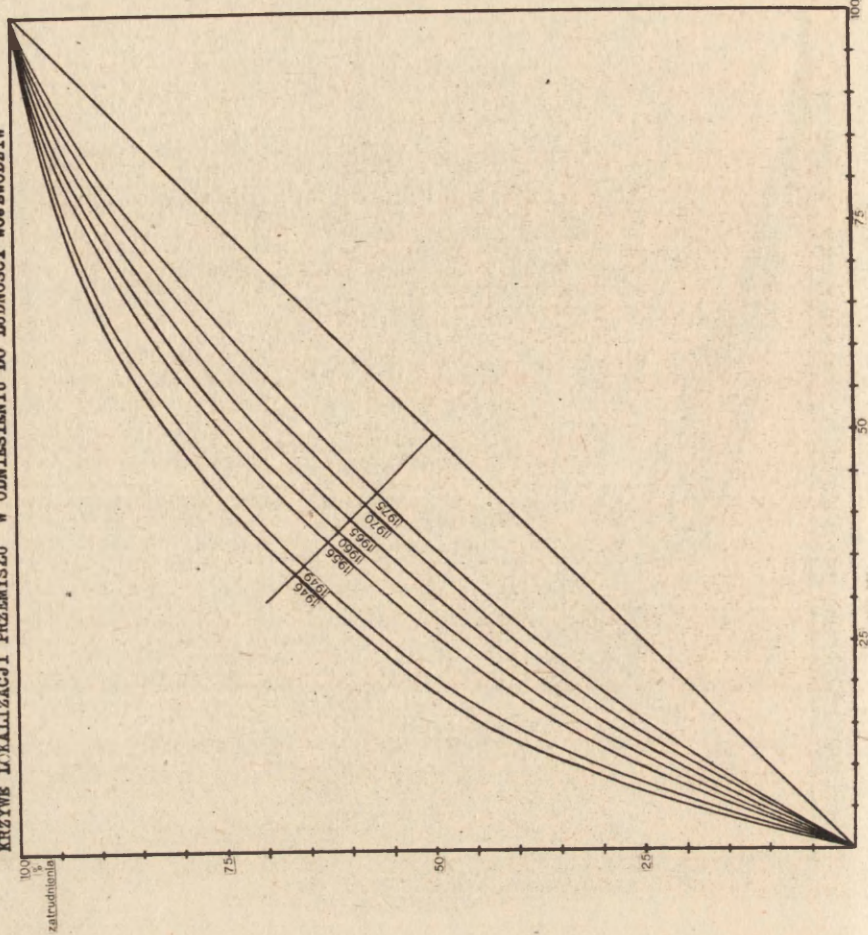
37. Prognoza zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle przemysłowym dla roku 2000. Wersja II, Wariant 1.
38. Prognoza zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle przemysłowym dla roku 2000. Wersja II, Wariant 2.

Ryc. 1

KRYZYŚ LOKALIZACJI PRZEMYSŁU W ODNIESIENIU DO POWIERZCHNI WOJEWÓDZTW

Ryc. 2
KRZYWE LOKALIZACJI PRZEMYSŁU W ODNIESIENIU DO LUDNOŚCI WOJEWÓDZTW

Ryc. 3

ROZKINIĘCZENIE ZAŁOŻENIA W PRZEMISŁACH I
BIEŻĄCE PRZEMYSŁOWE WEDŁUG WOJEWÓDZTWA

1939

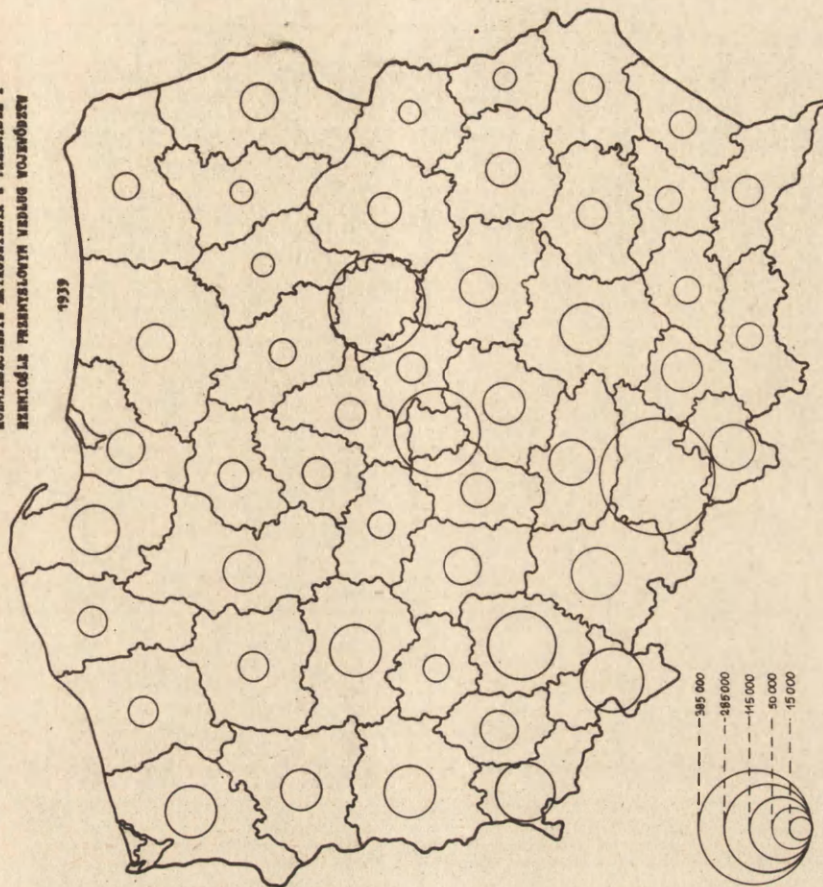
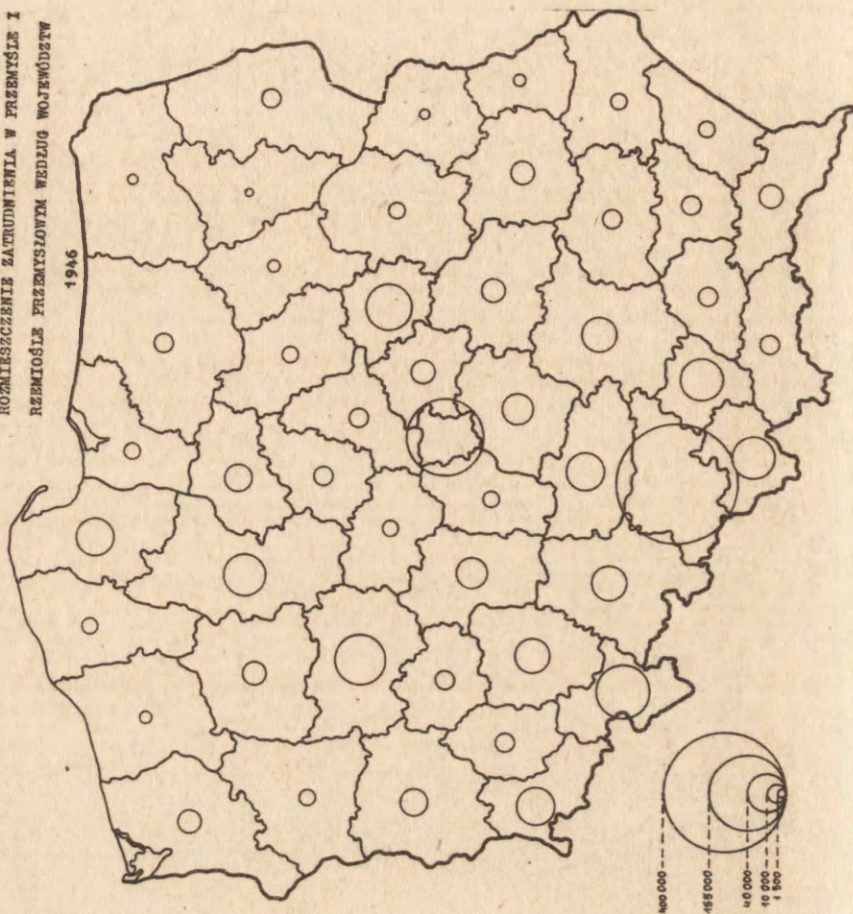
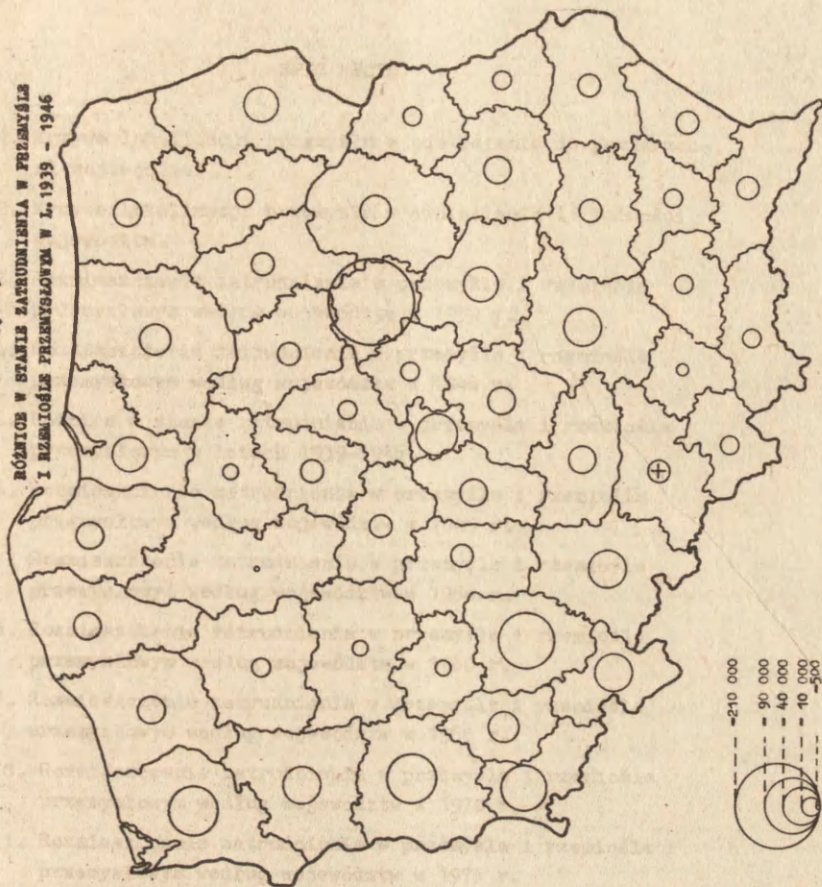

Fig. 4

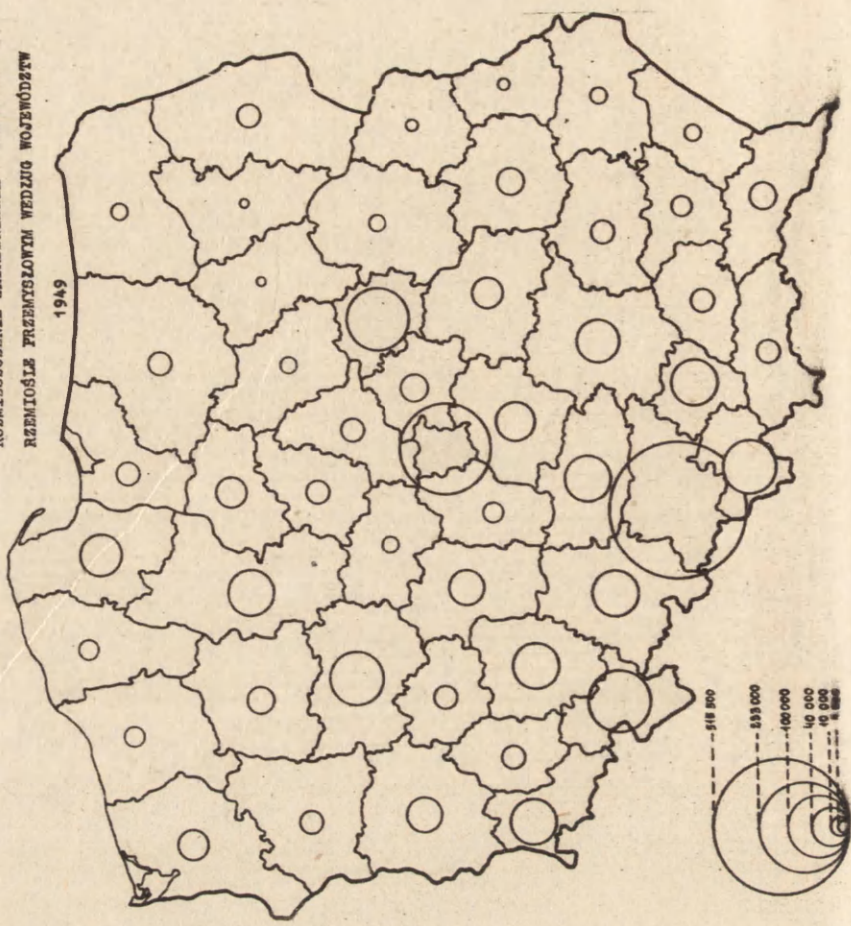
ROZMIESZCZENIE ZATRUDNIENIA W PRZEMISLE I
RZEMIOŚLE PRZEMYSŁOWYM WEDŁUG WOJEWÓDZTWA
1946

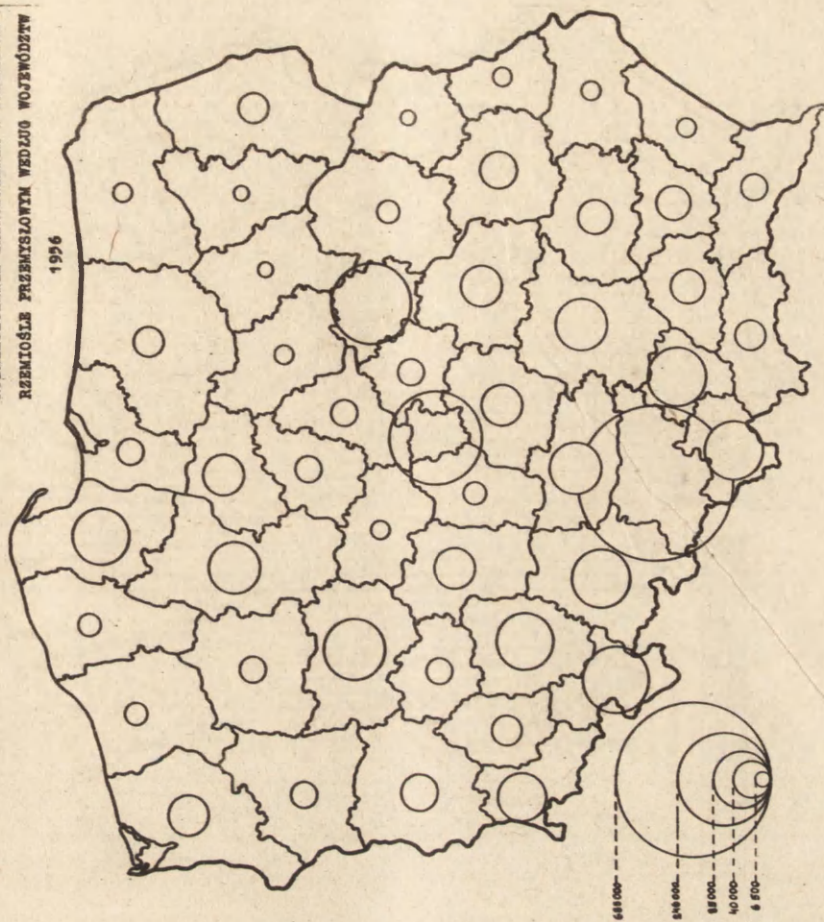

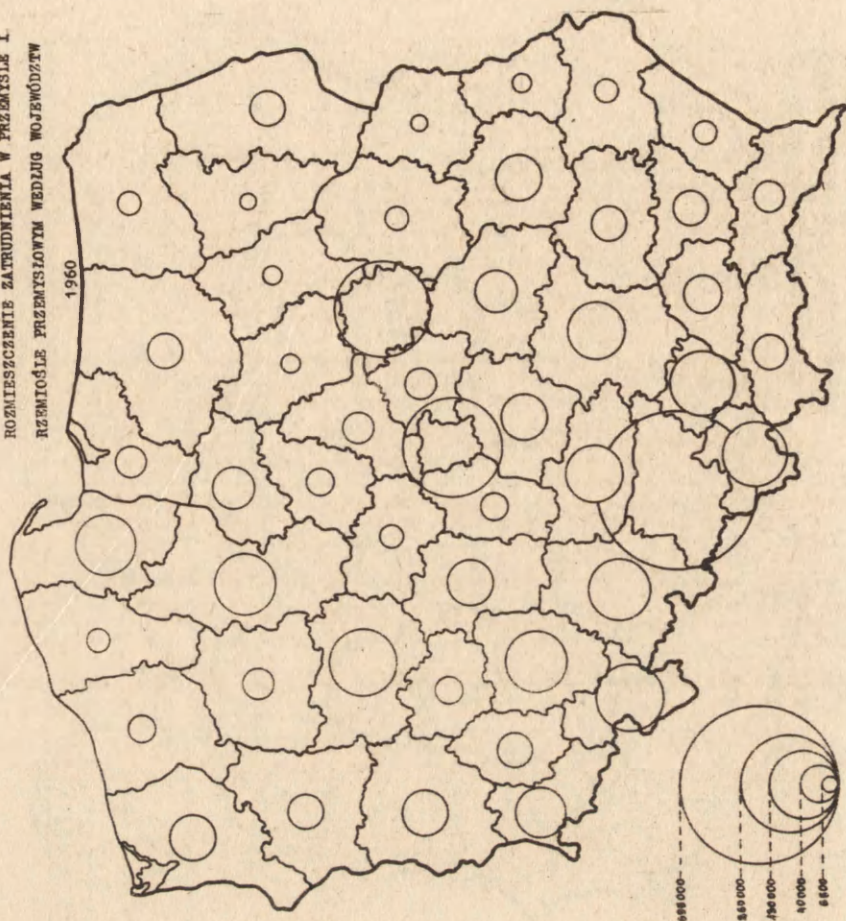
RÓŻNICE W STANIE ZATRUDNIENIA W PRZEMYSŁIE
I HANDELU PRZEMYSŁOWYM W L. 1939 - 1946

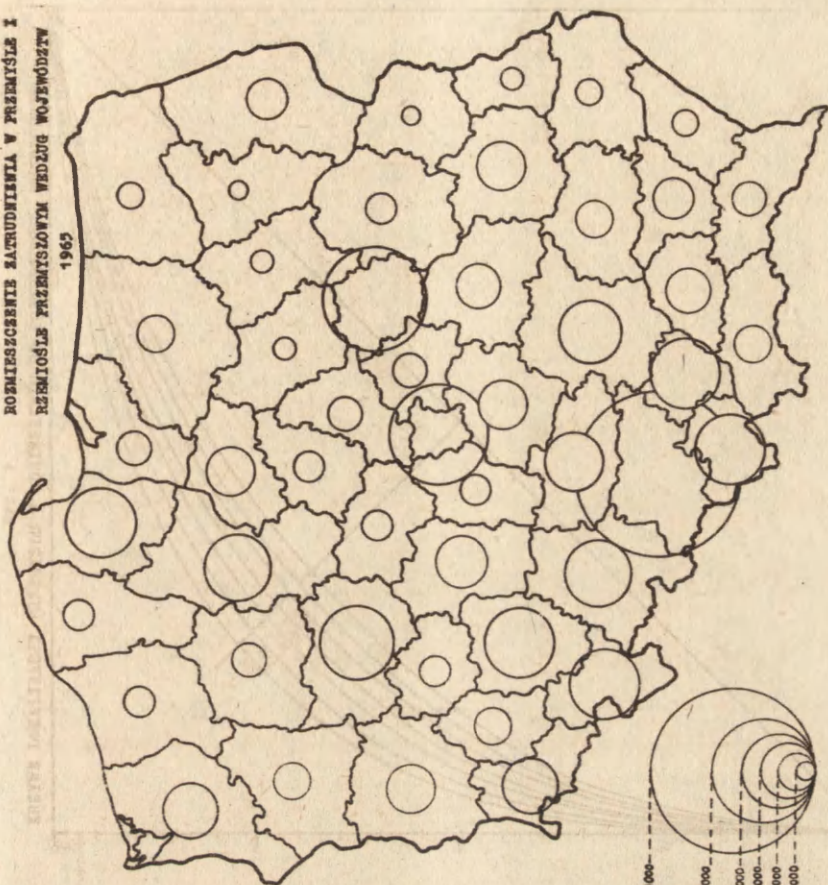

Ryc. 6
ROZMIESZCZENIE ZATRUDNIENIA W PRZEMYSLE I
RZEMIOŚLE PRZEMYSŁOWYM WEDZIG WOJEWÓDZTWA
1949

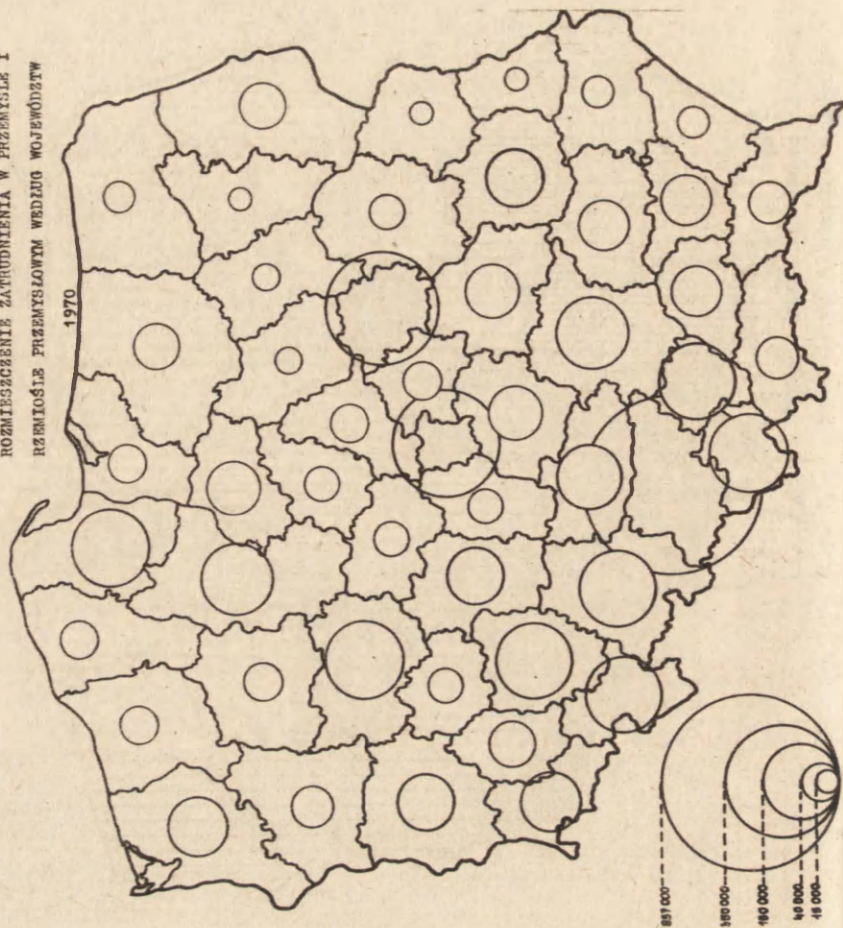
ROZMIESZCZENIE ZATRUDNIENIA W PRZEMISŁIE I
RZEMIOSIE PRZEMYSŁOWYM WEDŁUG WOJEWÓDZTWA
1956

ROZMIESZCZENIE ZATRUDNIENIA W PRZEMYSLE I
RZEMIOŁSTWIE W WOJEWÓDZTWIE W 1960

ROZMIESZCZENIE ZAKŁADNIENIA W PRZEMISLE I
RZEMIOŁE PRZEMYSŁOWYM WEDŁUG WOJEWÓDZTWA
1965

R.c. 10

ROZMIESZCZENIE ZATRUDNIENIA W PRZEMYSŁE I
RZEMIOŚLE PRZEMYSŁOWYM WEDŁUG WOJEWÓDZTW

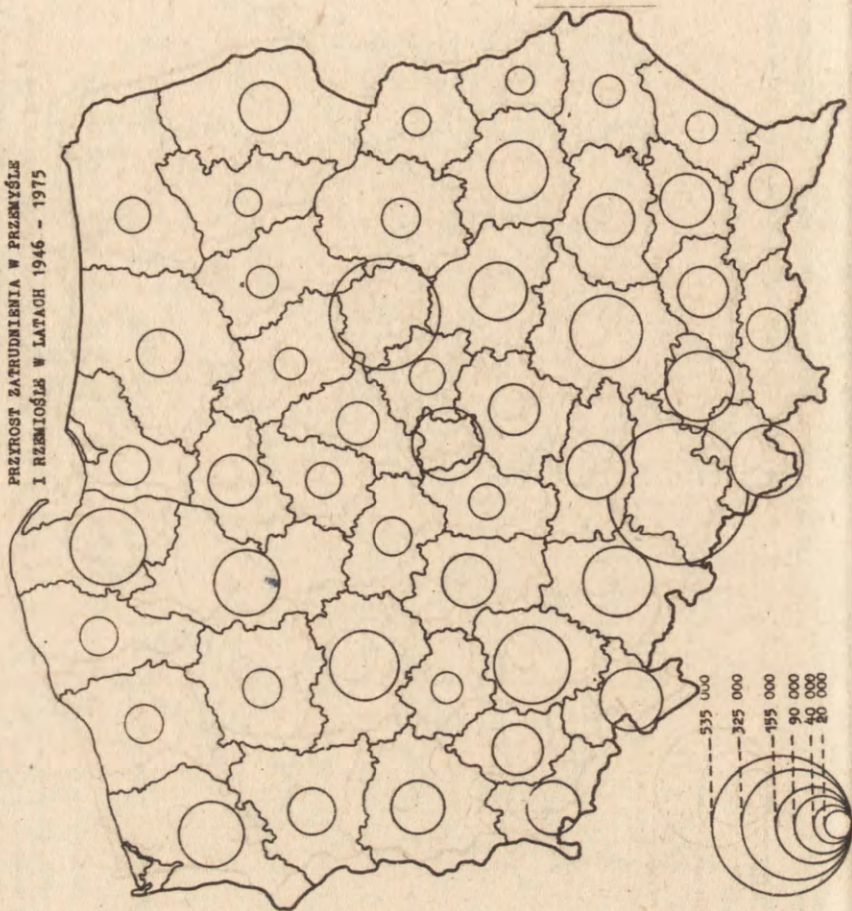
RODZISZCENIE SĄTUWNIKIEMIA W PRZEMISIA I
 ZEMIOLE PRZEMISLOWE WOKOŁO WÓJWÓDZKIE

1972

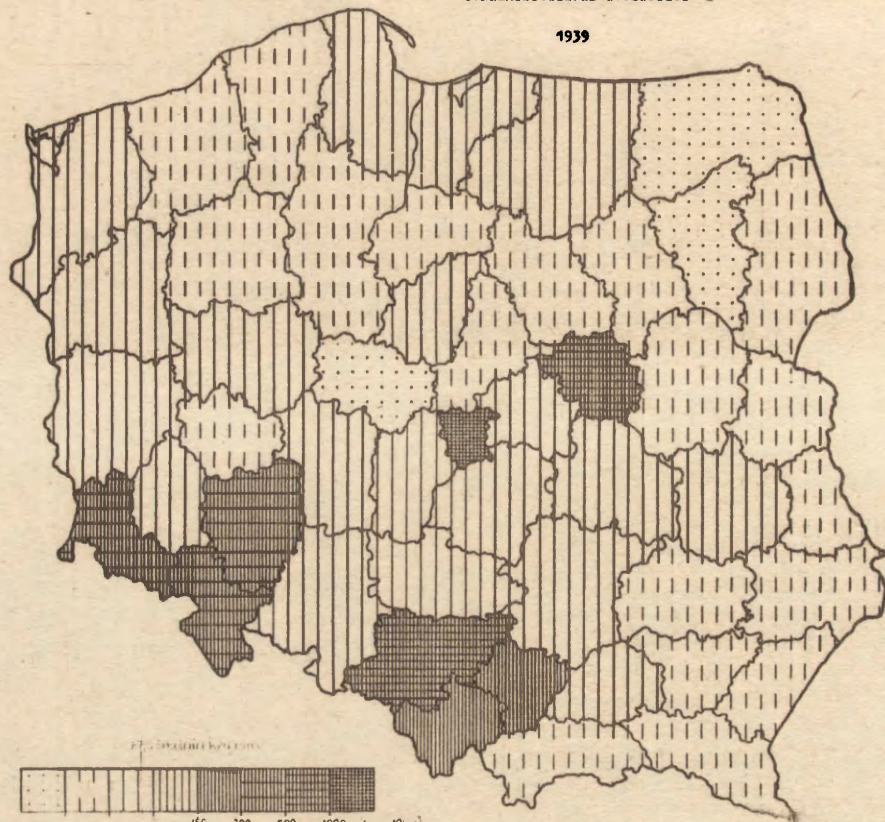
Fig. 12

PRZYSTOSOWANIE PRZEMYSŁU
I RZEMIOSŁÓW W LATACH 1946 - 1975

Ryc. 13
PRZEMYSŁOWNICTWO WOJEWÓDZTW I

1939

Przemysłownictwo

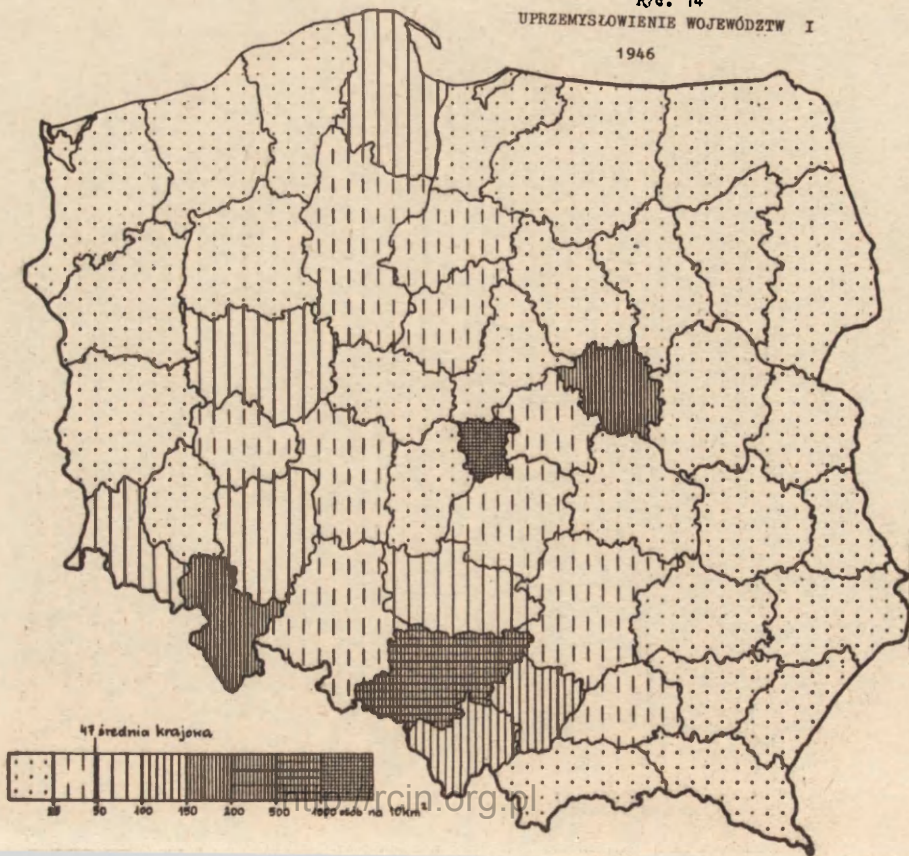

100 200 500 1000 osób na 10 km²

<http://rcin.org.pl>

Ryc. 14
UPRZEMYSŁOWIENIE WOJEWÓDZTW I

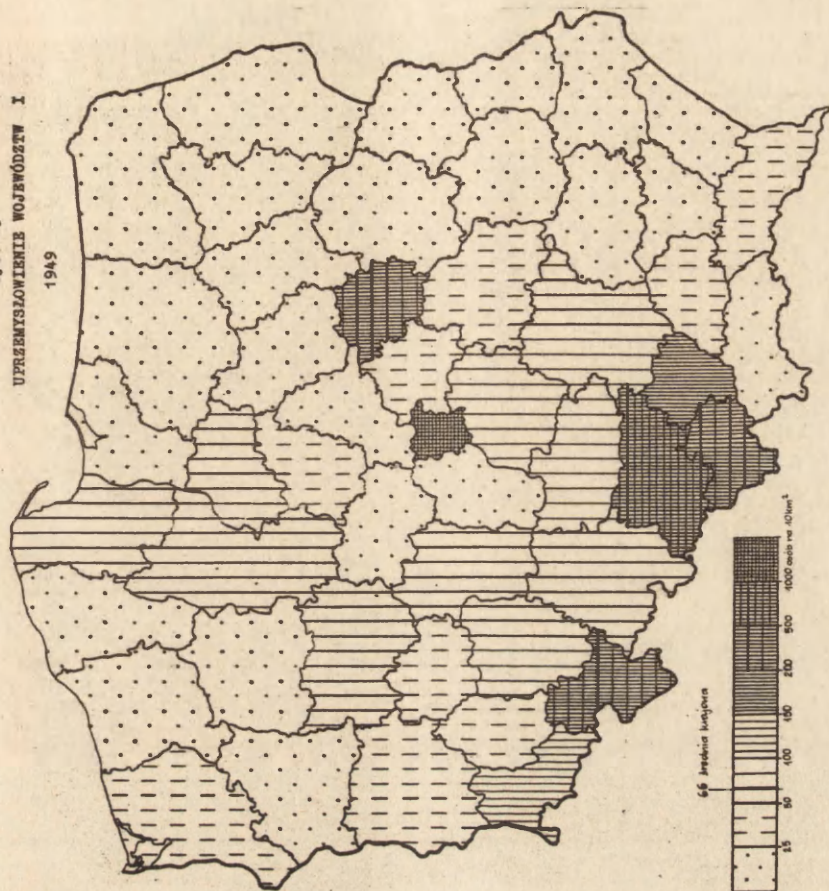
1946

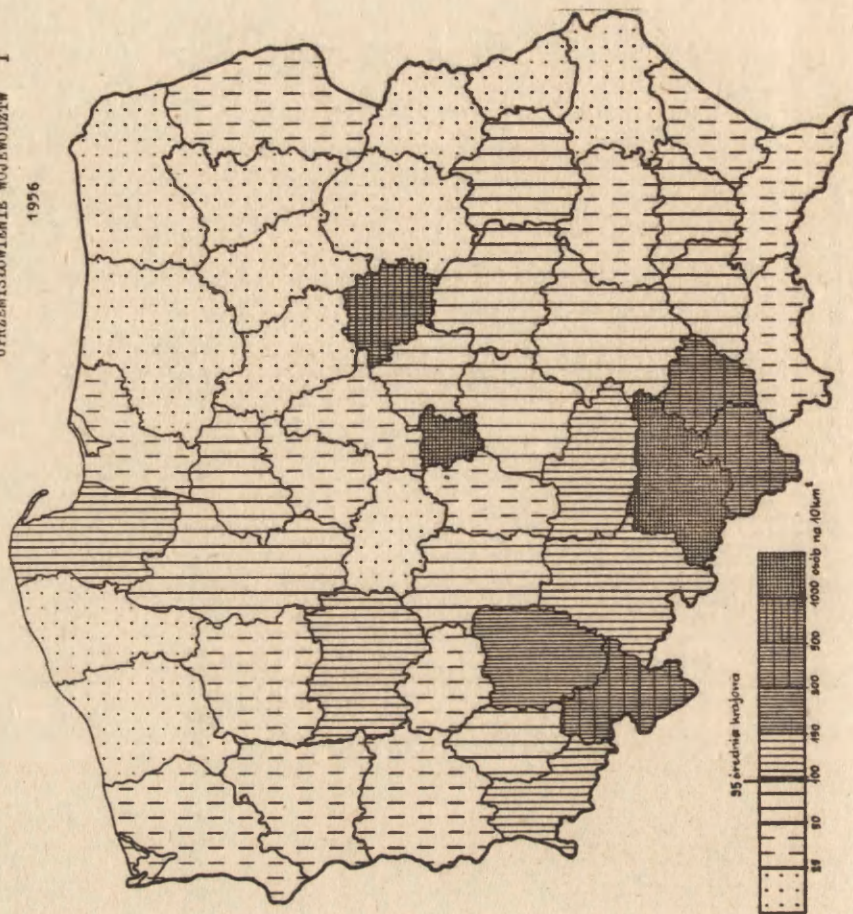
Ryc. 15

UPRZEMYSŁOWIENIE WOJEWÓDZTW I

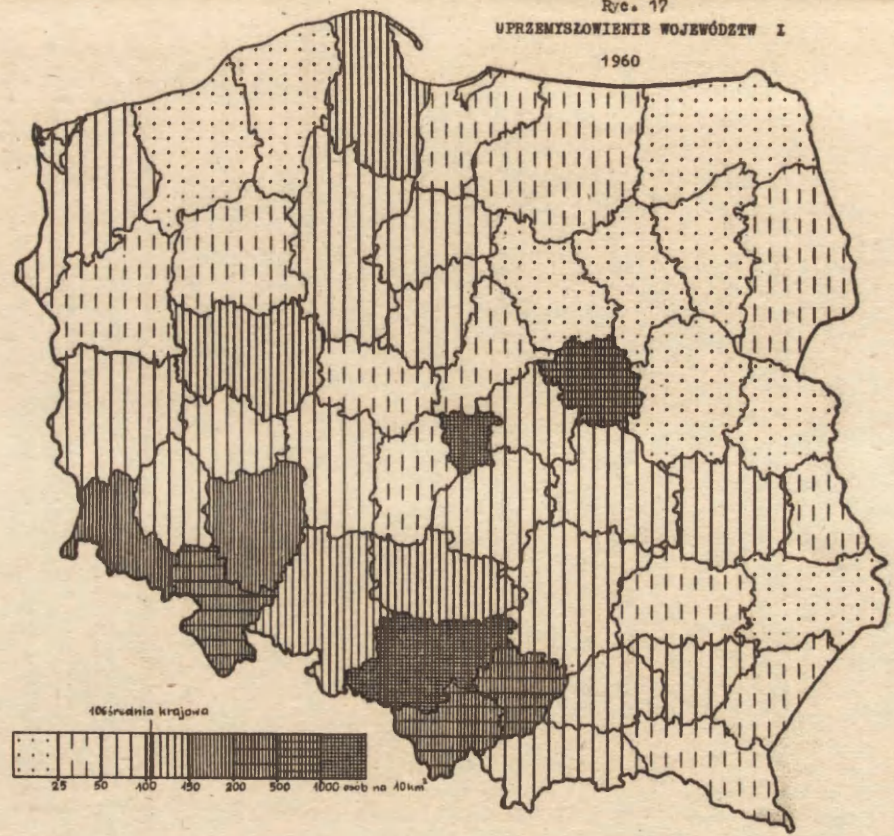
1949

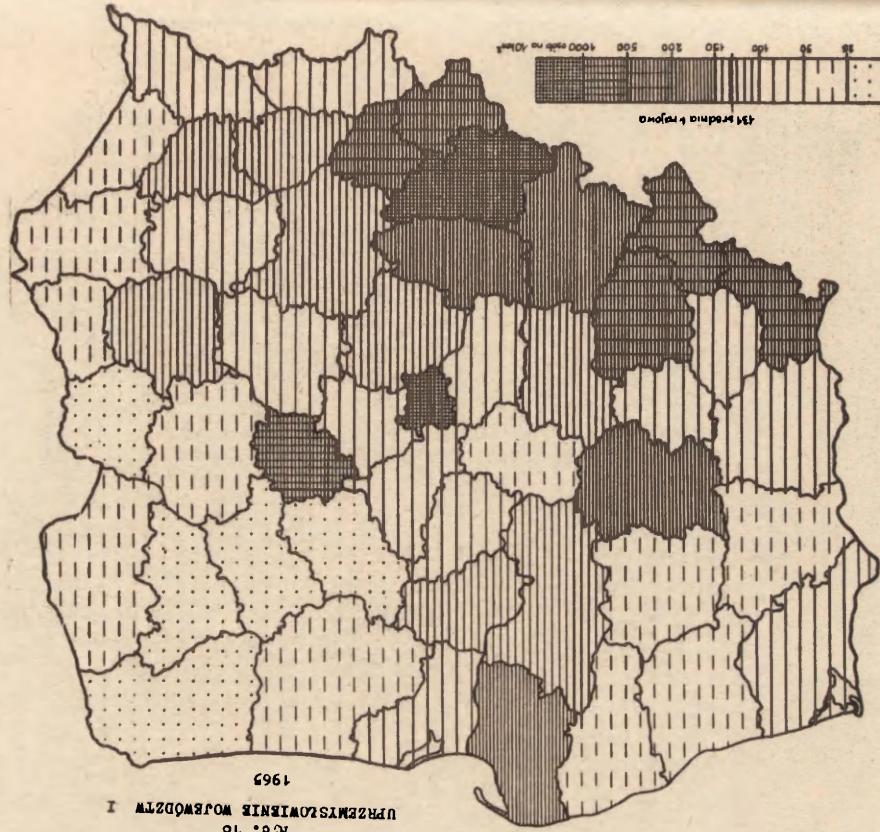

Ryc. 16
UPRZEMYSŁOWIENIE WOJEWÓDZTW I
1956

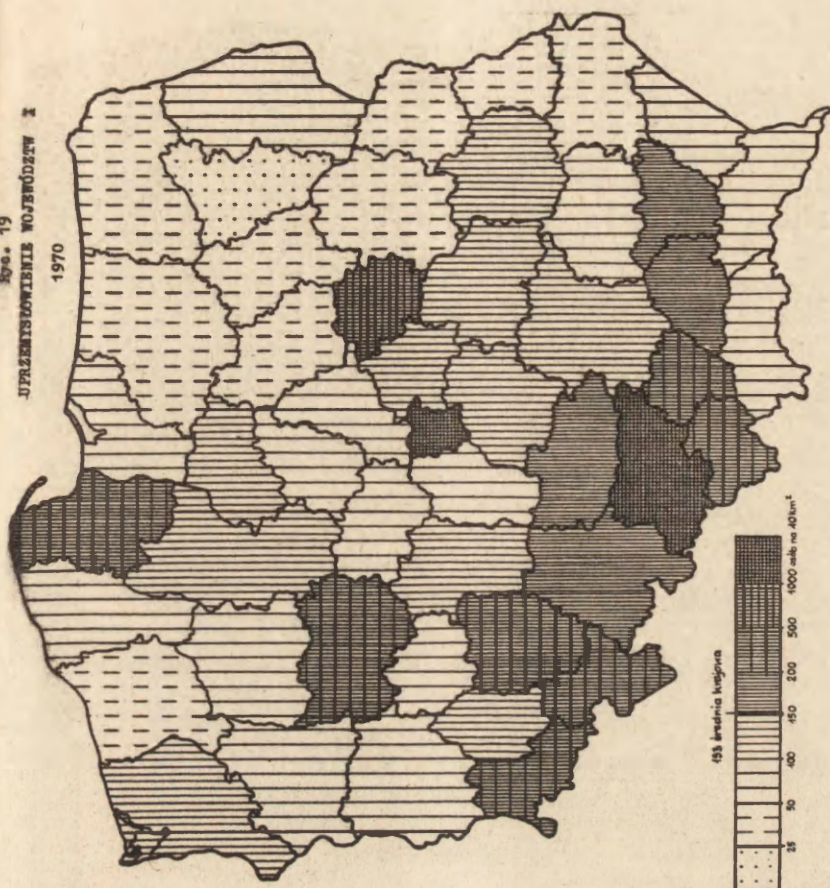

Ryc. 17
UPRZEMYSŁOWIENIE WOJEWÓDZT W I
1960

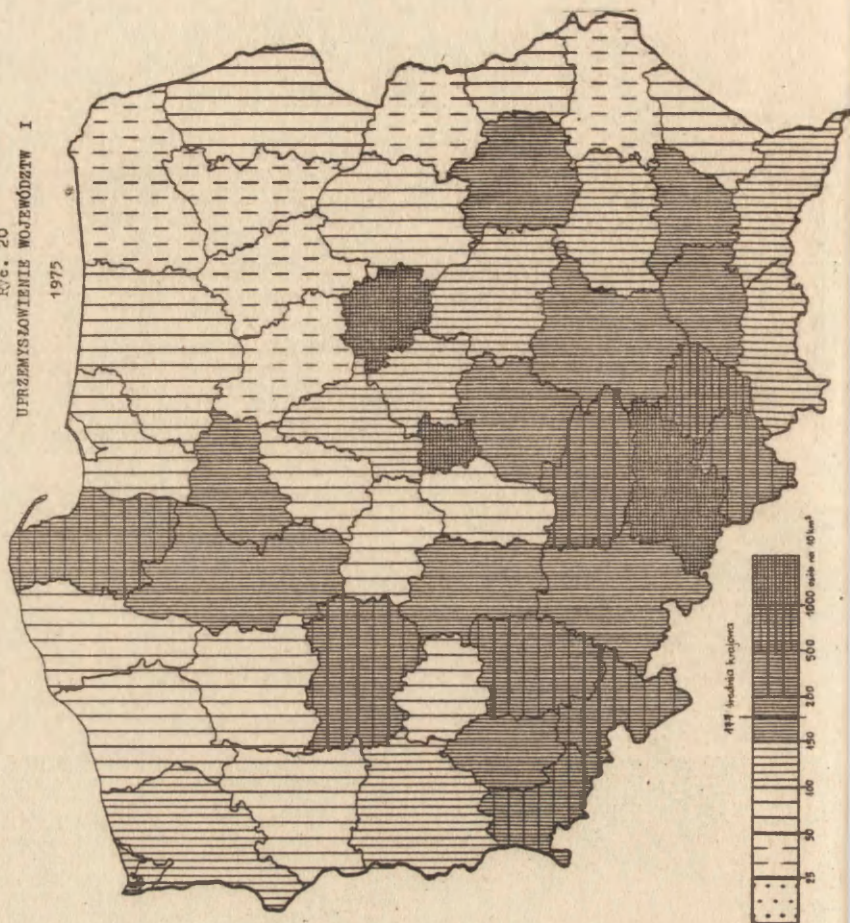

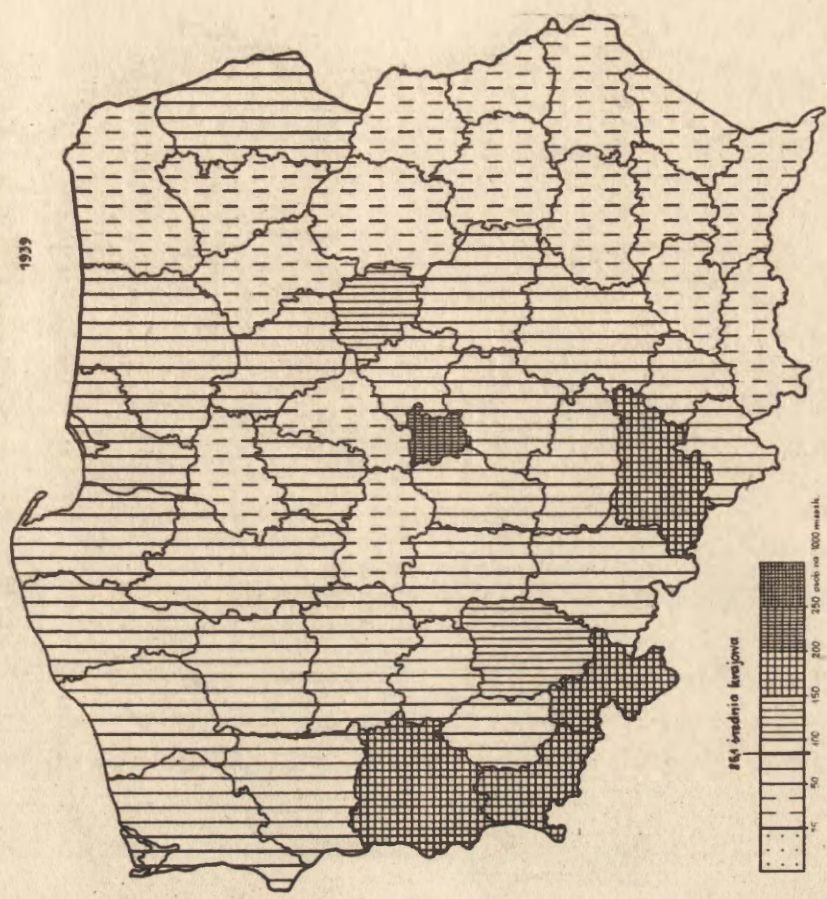
Str. 19
ZPRZEMISŁOWIE W WOJEWÓDZTWIE I
1970

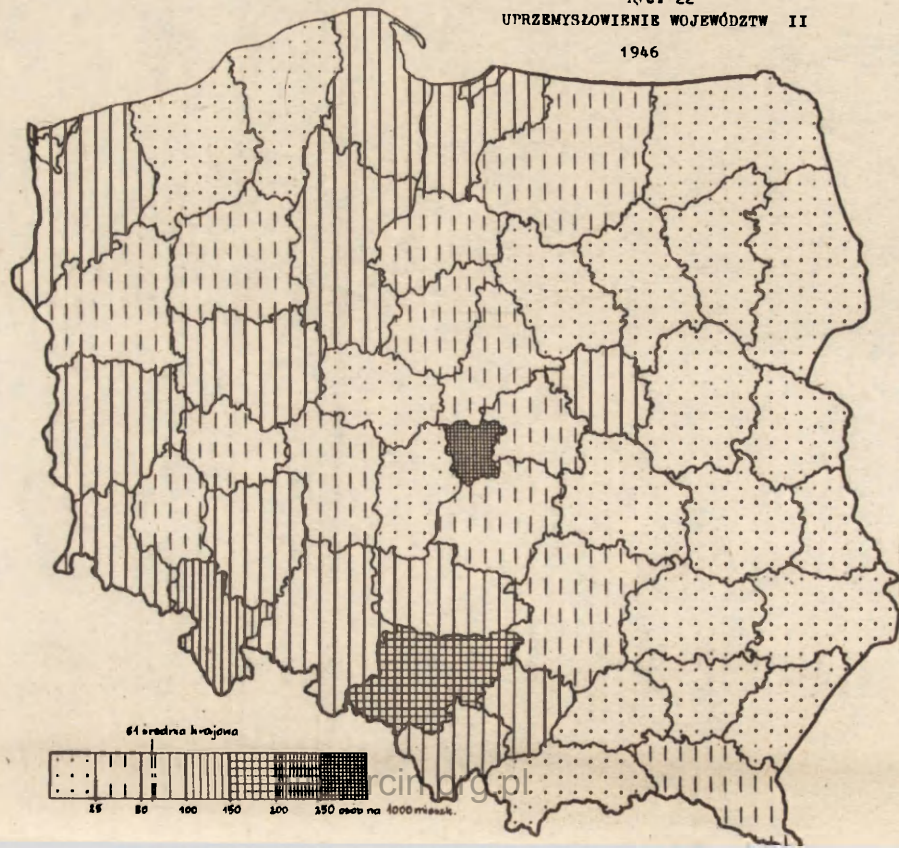
Ryc. 20
UPRZEMYSŁOWIENIE WOJEWÓDZTW I
1975

1939

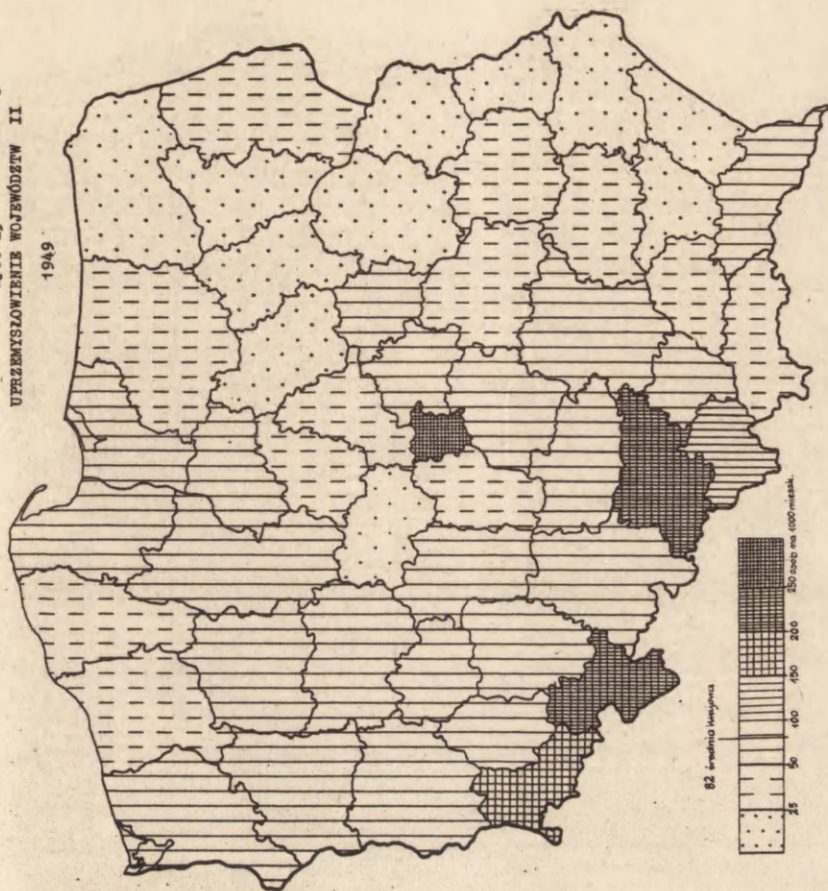

Ryc. 22
UPRZEMYSŁOWIENIE WOJEWÓDZTW II
1946

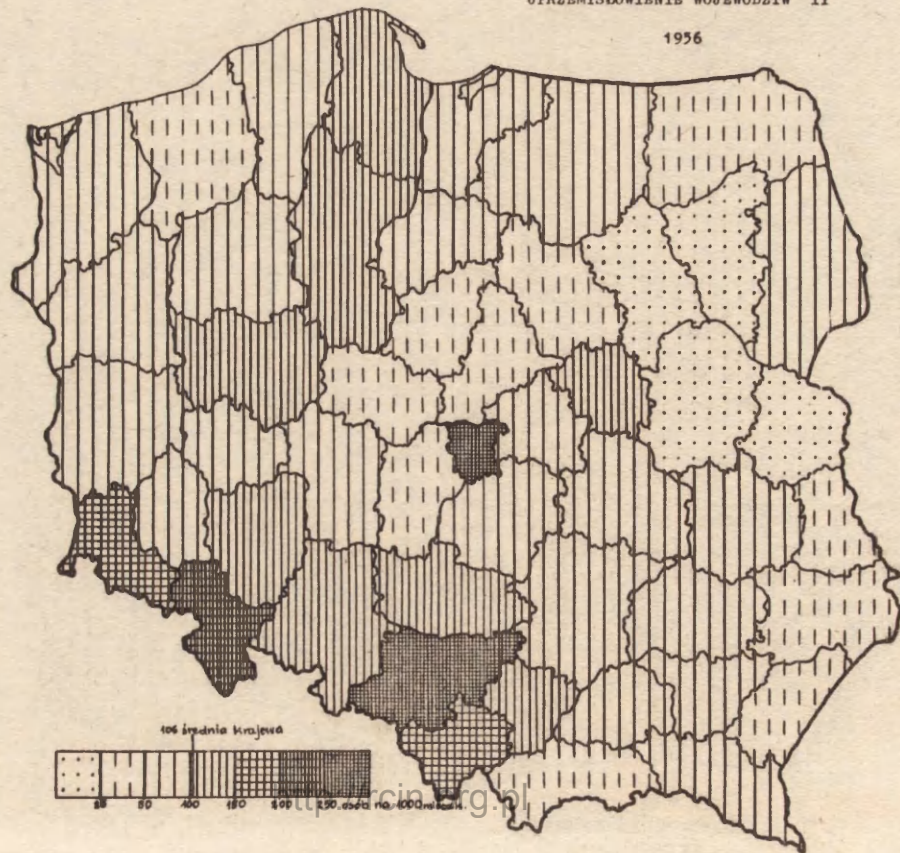
Ryc. 23
UPRZEMYSŁOWIENIE WOJEWÓDZTW II

1949

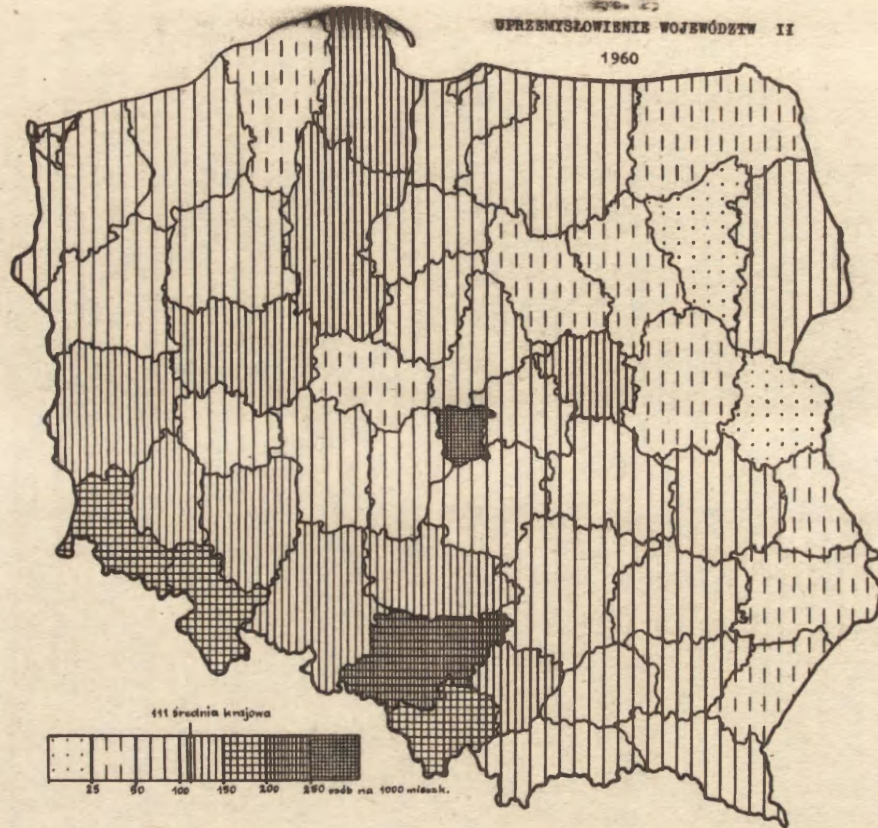
Ryc. 24
UPRZEMYSŁOWIENIE WOJEWÓDZTW II

1956

1974-22
UPRZEMYSŁOWIENIE WOJEWÓDZTW II

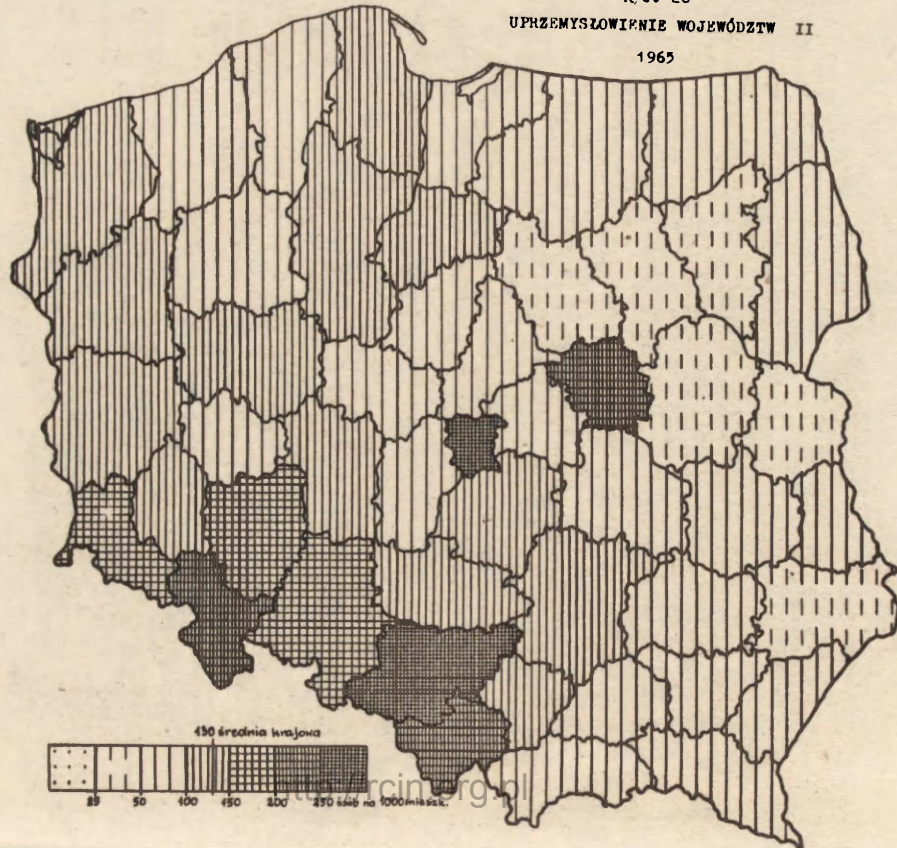
1960

R. c. 26

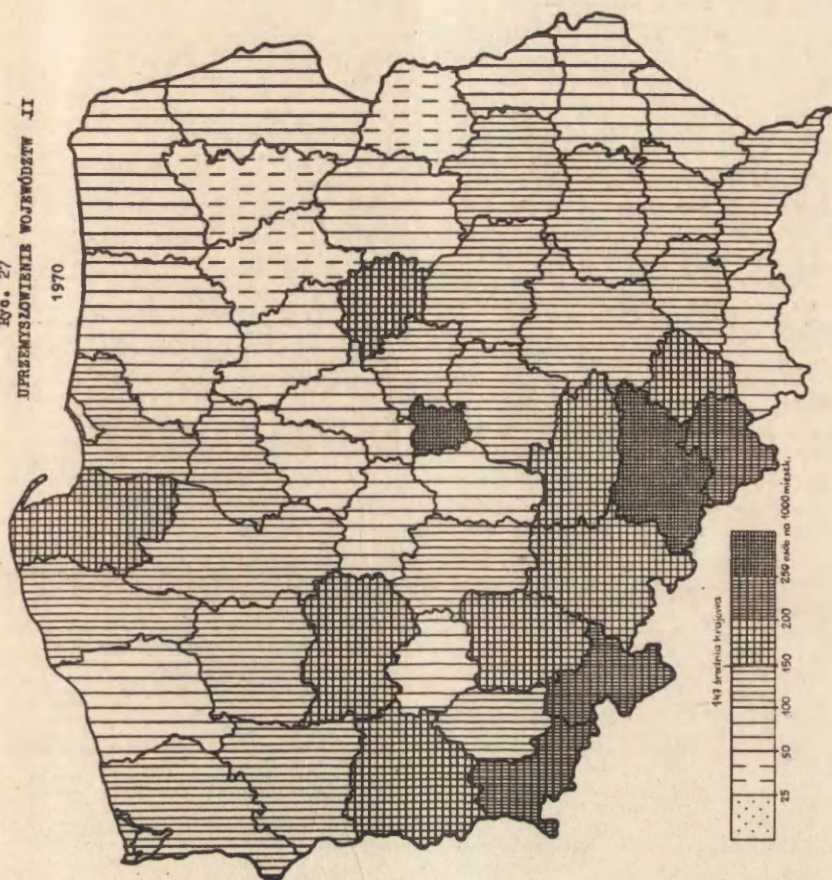
UPRZEMYSŁOWIENIE WOJEWÓDZTWA II

1965

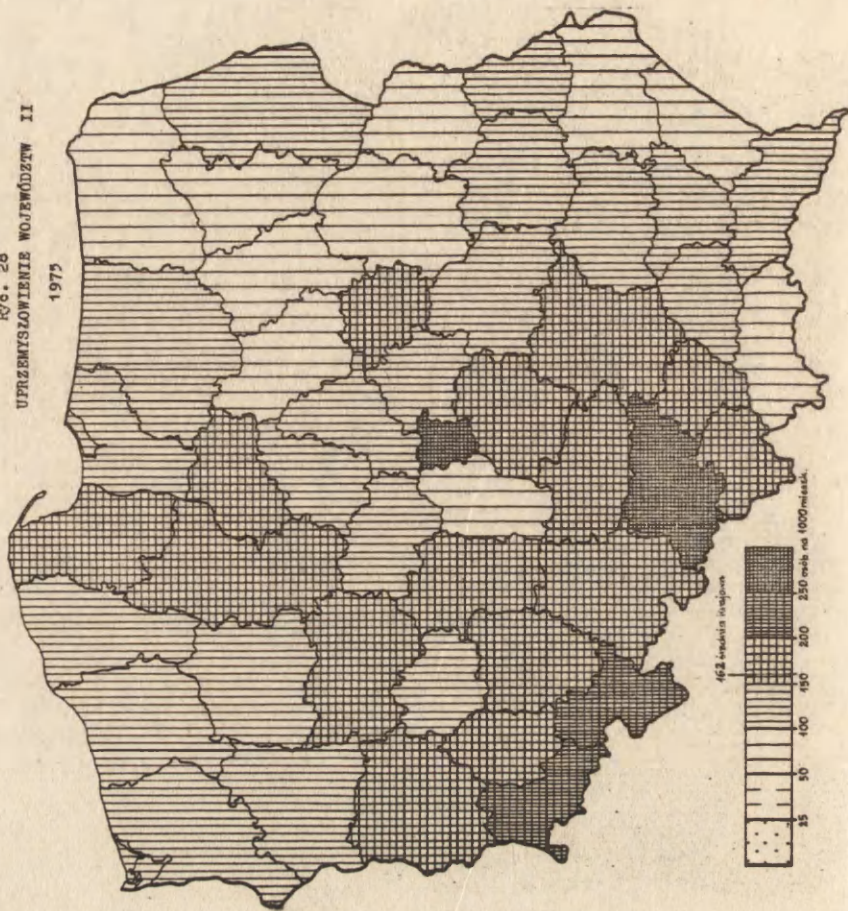
Ry. 27
UPRZEMISLOWIENIE WOJEWÓDSTW II

1970

Ryc. 28
UPRZEMYSŁOWIENIE WOJEWÓDZTW II

1975

Ryc. 29. POTENCJAŁ PRZEMYSŁOWY POLSKI W R. 1939
/w tys. osób zatrudnionych w przemyśle na 1 km/

Ryc. 30. ZMIANY POTENCJAŁU PRZEMYSŁOWEGO POLSKI W L. 1939-1946
/w tys. osób zatrudn. w przemyśle na 1 km/

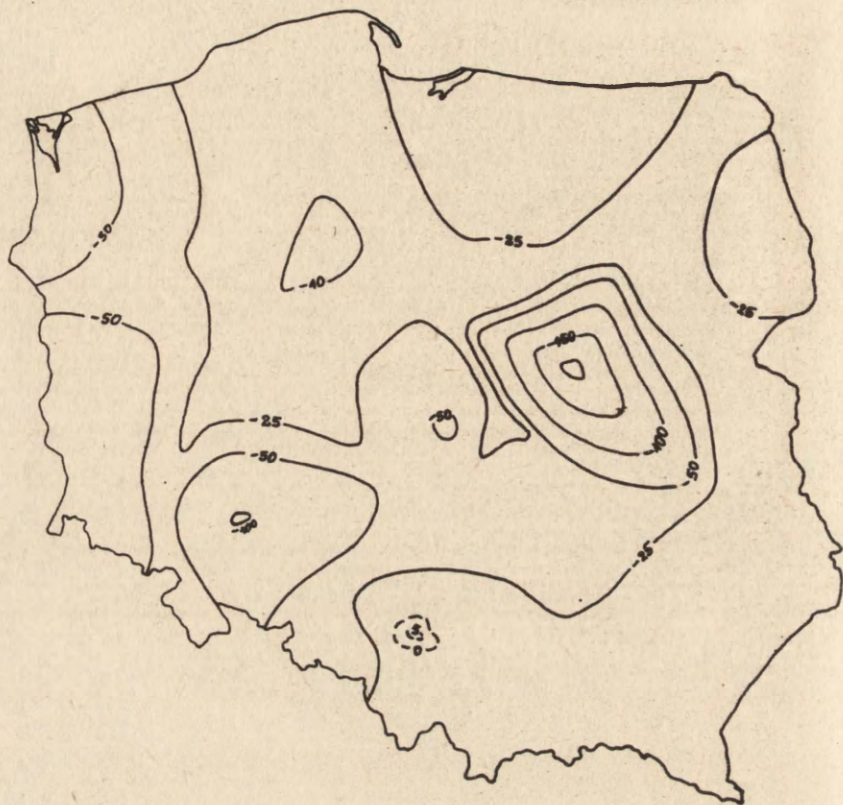

Fig. 51. POTENCJAŁ PRZEMYSŁOWY POLSKI W R. 1946
/w tys.osób matr. w przemyśle na 1 km/

Ryc.32

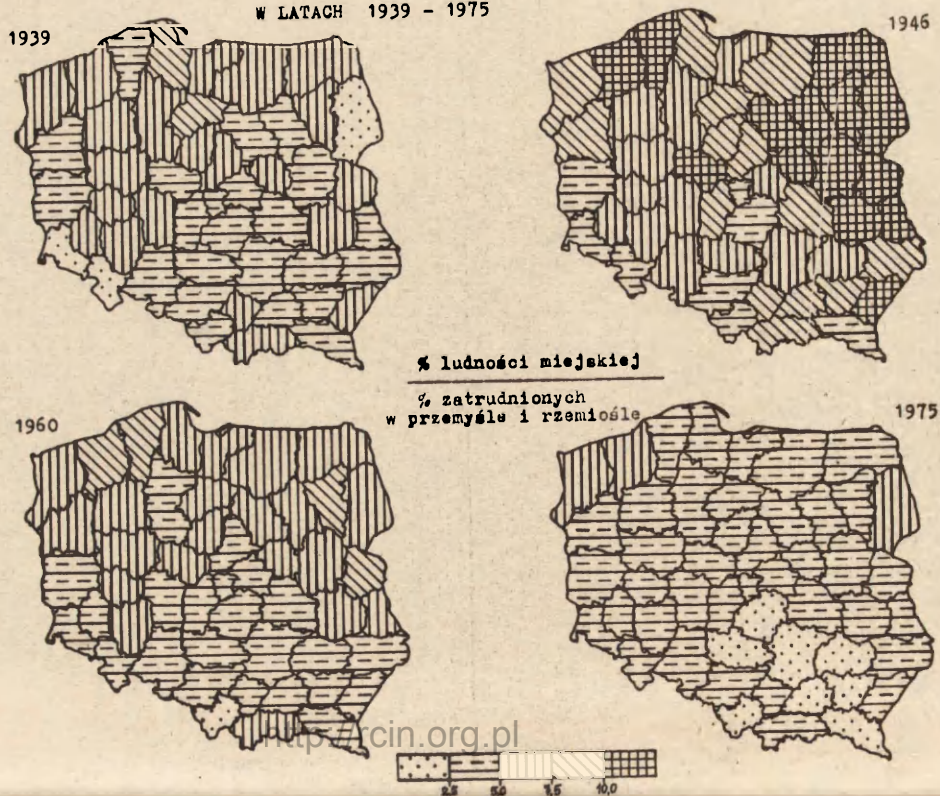
ZMIANY POTENCJAŁU PRZEMISŁOWEGO POLSKI W L. 1946 - 1975
/w tys.osóu zatrud. w przemyśle na 1 km/

Fig. 33. POTENCJAL PRZEMISŁOWY POLSKI W R. 1975
/w tys. osób natr. w przemyśle na 1 km/

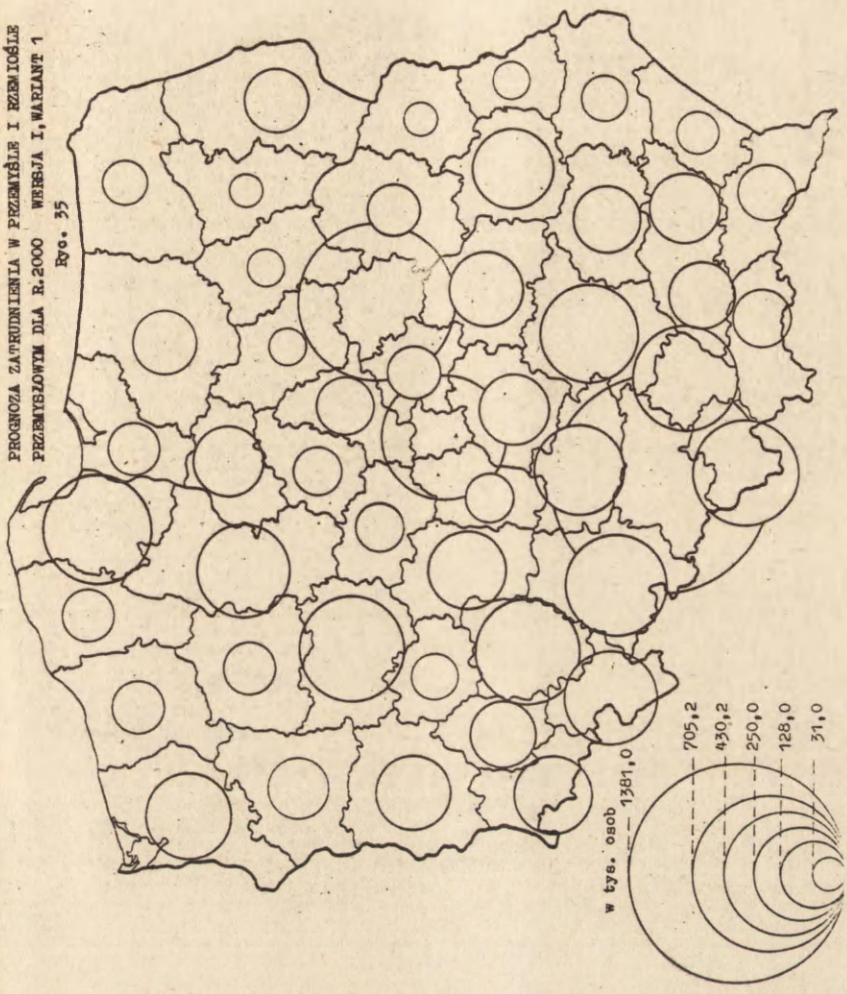

Ryc. 34. RELACJE POMIĘDZY POZIOMEM URBANIZACJI A POZIOMEM INDUSTRIALIZACJI WOJEWÓDZTW
W LATACH 1939 - 1975

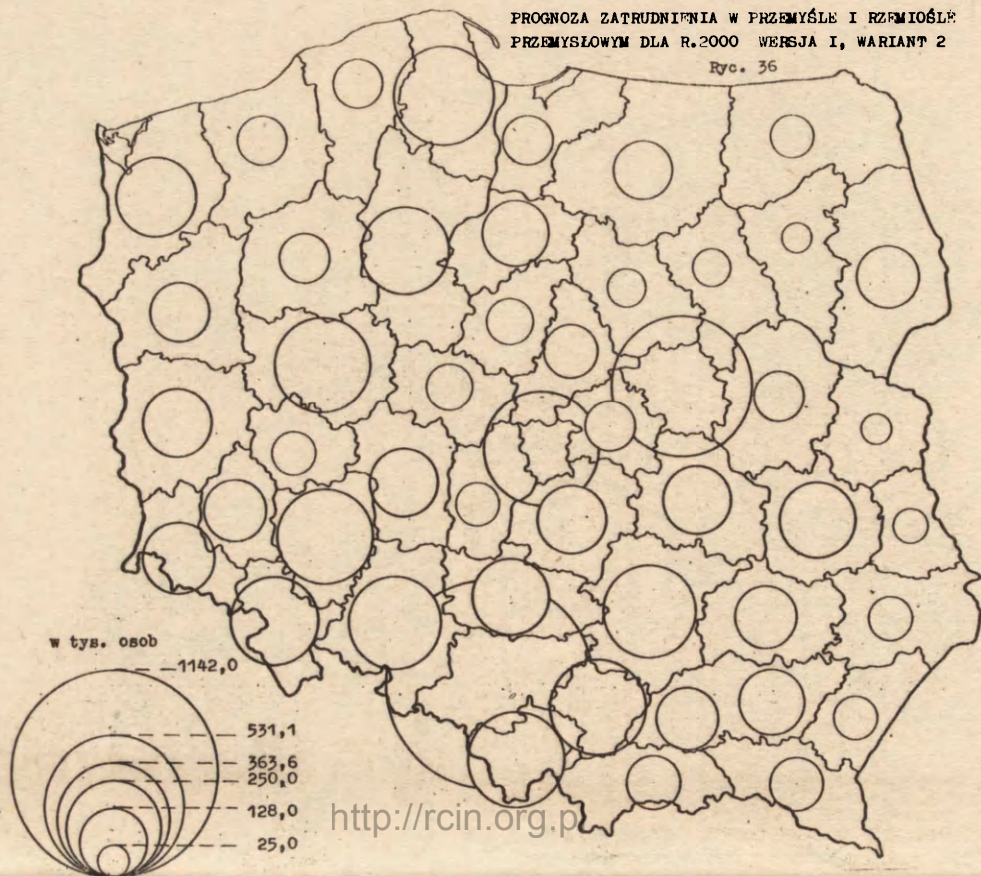
PROGNOZA ZATRUDNIENIA W PRZEMISŁLE I RZEMIOŚLICE
PRZEMYSŁOWYM DLA R. 2000 WERSJA I, WARIANT 1

Ryc. 35

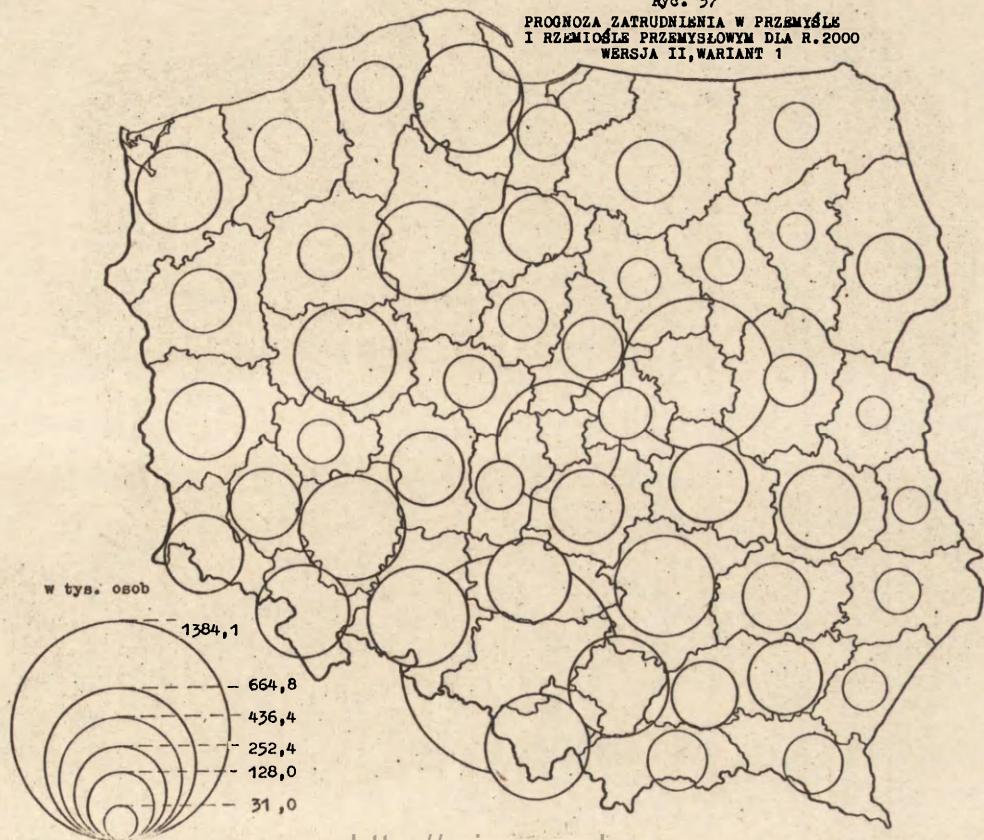

PROGNOZA ZATRUDNIENIA W PRZEMYSŁE I RZEMIOŁE
PRZEMYSŁOWYM DLA R.2000 WERSJA I, WARIANT 2

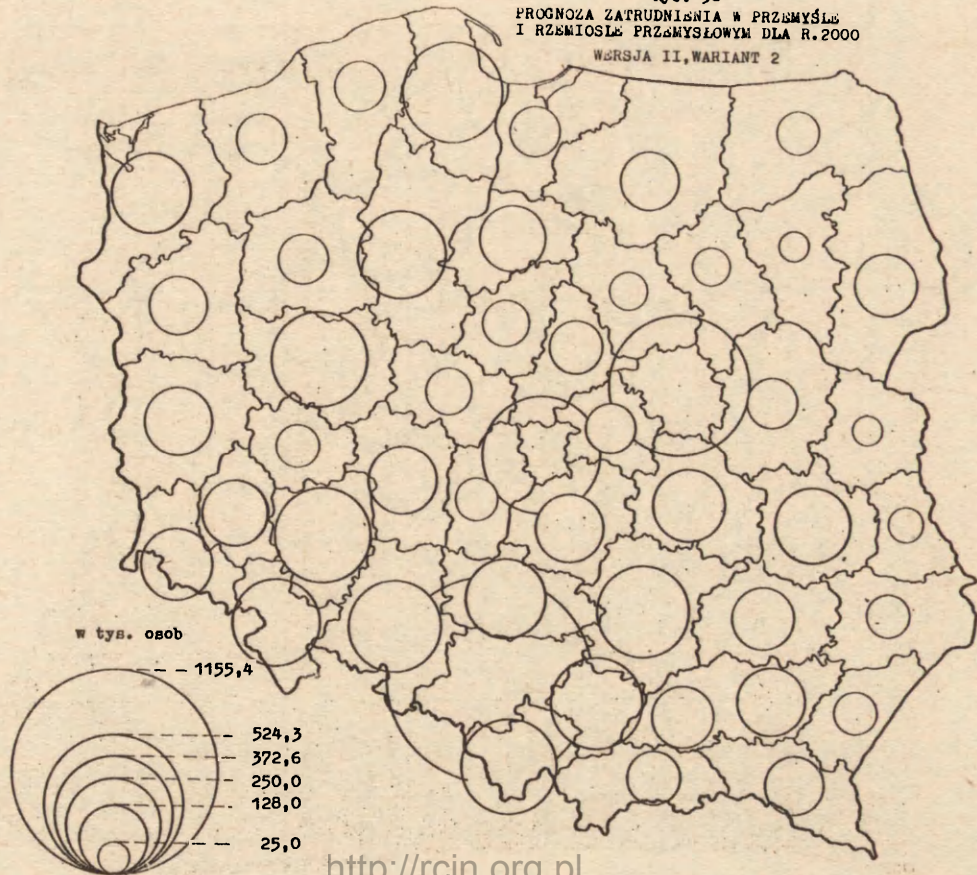
Ryc. 36

Ryc. 37
PROGNOZA ZATRUDNIENIA W PRZEMYŚLE
I RZEMIOŚLE PRZEMYSŁOWYM DLA R. 2000
WERSJA II, WARIANT 1

R/c. 36
PROGNOZA ZATRUDNIENIA W PRZEMYSŁE
I RZEMIOSŁE PRZEMYSŁOWYM DLA R.2000
WERSJA II, WARIANT 2

WYKAZ ZESZYTÓW BIULETYNU INFORMACYJNEGO

11. Nowe metody i techniki w planowaniu przestrzennym. 1976.
12. Problem węzłowy 11.2.1. Podstawy przestrzennego zagospodarowania kraju. Synteza badań I. 1976.
13. Problem węzłowy 11.2.1. Podstawy przestrzennego zagospodarowania kraju. Synteza badań II. 1976.
14. Kształtowanie wewnętrznej struktury jednostek osadniczych. Raport końcowy części B problemu węzłowego 11.2.1, „Zagospodarowanie przestrzenne miast i osiedli wiejskich”. 1976.
15. Dziembowski Z. Ekonomiczna efektywność infrastruktury gospodarczej w aglomeracjach miejskich. Raport końcowy tematu. 1976.
16. Bibliografia opracowań wykonanych w latach 1971—1975. 1977.
17. Szczęotka F. A. Podstawy taksonomii numerycznej. 1976.
18. Ekonomiczna efektywność przemysłu zlokalizowanego w aglomeracjach miejskich. 1977.
19. System gospodarki przestrzennej, mechanizmy i organizacja. 1977.
20. Truszkowska R. Charakterystyka warunków przyrodniczych rolnictwa. Metoda i mapa. Załącznik — rejestr. 1977.
21. Zarys organizacji i planowania gospodarki przestrzennej. 1977.
22. Problemy kształtowania przestrzennej struktury przemysłu. 1978.
23. Bielecka K., Szczęotka F. A. Badania nad oceną stosowalności metod ilościowych w typologii rolnictwa. 1978.
24. Wybrane problemy infrastruktury energetycznej. 1978.
25. Procesy inwestycyjne w gospodarce przestrzennej Polski w latach 1961—1975. 1978.
26. System gospodarki przestrzennej. 1978.
27. Misztal S., Kaczorowski W. Zmiany w uprzemysłowieniu Polski w układzie nowych województw w latach 1939—1975. 1979.